

บทที่ 4

ผลการวิจัย

จากการดำเนินงานวิจัย เรื่อง กระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ดำ ในกลุ่มเด็กและเยาวชน พื้นที่การท่องเที่ยวชุมชนบ้านจำโบ อำเภอบางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ตามวัตถุประสงค์ คือ 1. เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้และวิธีการถ่ายทอดองค์ความรู้วัฒนธรรมการเป่าแคนของกลุ่มชาติพันธุ์ละหู่ดำ 2. เพื่อสร้างกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ดำจากปราชญ์ชุมชนสู่กลุ่มเด็กและเยาวชน ในพื้นที่การท่องเที่ยวโดยชุมชน สามารถอภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

1. เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้และวิธีการถ่ายทอดองค์ความรู้วัฒนธรรมการเป่าแคนของกลุ่มชาติพันธุ์ละหู่ดำ

- 1.1. ประวัติความเป็นมาของชุมชนและบริบทชุมชน
- 1.2. ภูมิหลังทางวัฒนธรรมการเป่าแคนของชาวละหู่ดำ
- 1.3. องค์ความรู้วัฒนธรรมการเป่าแคนของชุมชนชาวละหู่ดำบ้านจำโบ
- 1.4. วิธีการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนแบบในอดีตและปัจจุบัน

1.1. ประวัติความเป็นมาของชุมชนและบริบทชุมชน

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ชุมชนของชาวเขากลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่มีภูมิลำเนาตั้งเดิมอยู่ที่ประเทศธิเบตหรือบริเวณใกล้เคียงประเทศธิเบต เมื่อครั้งถูกจีนรุกรานและบีบบังคับ จึงมีการถอยร่นอพยพมาทางตอนใต้ ในระหว่างศตวรรษที่ 17 ถึง 18 กลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่มีถิ่นฐานที่อยู่เป็นของตนเองโดยอิสระในบริเวณเขตแถบพม่าและจีนแผ่นดินใหญ่ระหว่างทิศตะวันตกของเมืองหัวและทิศตะวันออกของยูนนานทางภาคพื้นตอนเหนือของทวีปเอเชียอาคเนย์

ชาวเขากลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่มีเชื้อสายธิเบต-พม่า หรืออาจมีเชื้อสายมาจากกลุ่ม โลโล (LO-LO) ชาวจีนเรียกชาวลาหู่ว่า Lo-Hei หรือ La-Heir กลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่เมื่ออพยพหนีจีนลงมาก็กระจัดกระจายอยู่ตามบริเวณทั้งสองข้างพรมแดนของจีน แคว้นยูนนาน และประเทศพม่าและทางใต้ของพม่าจนถึงรัฐเชียงตุง ในภาคเหนือของประเทศไทยและในจังหวัดน่านของประเทศไทย นับว่าเป็นชาวเขากลุ่มชาติพันธุ์ที่มีจำนวนมากกลุ่มหนึ่ง ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็นพวกต่างๆ ได้ 23 กลุ่ม ลาหู่ญี(ลาหู่แดง),ลาหู่โกสี,ลาหู่ณะ(ลาหู่ดำ),ลาหู่คะคา เป็นต้น

กลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ ในประเทศไทยได้เริ่มอพยพมาจากประเทศพม่าและประเทศลาวเมื่อประมาณ 50 ปี แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ ลาหู่ดำและลาหู่แดง มีพื้นที่ตั้งของกลุ่มชนในภาคเหนือของประเทศไทย ได้กระจายไปในเขตพื้นที่ของอำเภอและจังหวัดต่างๆ ดังนี้ ชาวลาหู่ดำ อยู่ในพื้นที่อำเภอต่างๆในจังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ ตาก และจังหวัดแม่ฮ่องสอน ชาวลาหู่ที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยถูกเรียกว่า ลาหู่ (มุข มุขโซ หรือ มุโซ) แปลว่า “นายพรานล่าเนื้อหรือนักล่าสัตว์ผู้ยิ่งใหญ่” และกล่าวกันว่าขณะที่เขาออกไปล่าสัตว์นั้นเขาจะคิดถึงการล่าสัตว์มากกว่าคิดถึงครอบครัวของเขาเอง (นักศึกษาสงครามจิตวิทยา,2517 อ้างใน เรียม สิงห์ทร และคณะ,2548)

ชุมชนจำป๋อยย้ายถิ่นฐานครั้งแรกมาจากหมู่ที่ 1 บ้านแม่ห้วยยี่ ปาโหล และป่งยามบางส่วน มาตั้งหมู่บ้านอยู่บริเวณห้วยยาว (ชาวบ้านเรียกว่า ปาลูกข้าวหลาม) ซึ่งอยู่ทางทิศเหนือของชุมชนบ้านจำป๋อ ในปัจจุบันสาเหตุการย้ายเนื่องจากประสบกับปัญหาการเจ็บป่วย มีการแพร่ระบาดเชื้อมาลาเรียมากในขณะนั้น เมื่อย้ายมาอยู่ที่ห้วยยาวก็ยิ่งประสบปัญหาดังกล่าวอีก จึงได้มีการโยกย้ายอีกครั้งหนึ่ง โดยครั้งนี้ได้แยกย้ายไปอยู่ตามชุมชนต่างๆ ได้แก่ ชุมชนบ่อไคร้ ชุมชนลูกข้าวหลาม ชุมชนน้ำโป่ง ตองผา และชุมชนจำป๋อ ซึ่งในขณะนั้นมีนายจำป๋อ ไพโรจน์ธรรมเป็นผู้นำ จัดตั้งเป็นชุมชนเมื่อประมาณปี พ.ศ.2521 ต่อมากลุ่มที่ย้ายไปอยู่ที่ตองผา ได้แยกออกเป็น 2 กลุ่ม โดยกลุ่มแรกย้ายไปอยู่ที่ชุมชนปางคามน้อย และกลุ่มที่ 2 ได้มาสมทบที่บ้านจำป๋อ ส่วนที่ย้ายไปอยู่ที่ชุมชนน้ำโป่งนั้น แยกไปเพียงปีเดียวก็ย้ายกลับมาสมทบกับชุมชนจำป๋อ ขณะนั้นพื้นที่บ้านจำป๋อมีการปกครองขึ้นอยู่กับหมู่บ้านแม่ละนา หมู่ที่ 1 ผู้นำชุมชนยังคงเป็นนายจำป๋อ ไพโรจน์ธรรม

ปี 2532 หมู่บ้านจำป๋อ ได้รับการยกฐานะให้เป็นหมู่บ้านอย่างเป็นทางการ หมู่ 4 และมีนายจำโคแซ ไพโรจน์ธรรม ซึ่งเป็นลูกชายผู้นำชุมชนคนเดิม เป็นผู้ใหญ่บ้าน นายจำป๋อ ไพโรจน์ธรรม เป็นผู้นำที่สามารถรวมใจของชาวบ้านได้ ถึงแม้ว่าหมู่บ้านจะมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองตามโครงสร้างของทางราชการ นายจำป๋อก็ยังเป็นທີ່ปรึกษาของชุมชนอยู่ การปกครองชุมชนจะใช้วิธีการปรึกษาร่วมกันของทุกฝ่าย โดยมีผู้นำชุมชน และผู้นำทางการ และผู้นำทางศาสนาและพิธีกรรม (แกลุป่า) เป็นที่ปรึกษาทางศาสนาและพิธีกรรม ด้วยคนในชุมชนมีความเกี่ยวข้องเป็นญาติกันทั้งหมด จึงอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

ปัจจุบันชุมชนจำป๋อ มีนายอุทัย บันดาลทอง เป็นผู้ใหญ่บ้าน มีประชากรทั้งหมดของหมู่บ้านรวมเป็น 273 คน ผู้ชาย 149 คน ผู้หญิง 124 คน มีครัวเรือน ทั้งหมด 95 ครัวเรือน

อาณาเขตของหมู่บ้าน

บ้านจำป๋อตั้งอยู่ทางทิศเหนือของที่ว่าการอำเภอปางมะผ้า ระยะห่างจากอำเภอประมาณ 13 กิโลเมตร เป็นถนนลาดยาง มีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับบ้านไม้ฮุง	ตำบลปางมะผ้า
ทิศใต้	ติดต่อกับบ้านลูกข้าวหลาม	ตำบลปางมะผ้า
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับบ้านบ่อไคร้	ตำบลปางมะผ้า
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับบ้านน้ำสุผาเสื่อ	ตำบลนาปู่ป้อม

การปกครองของชุมชน (ผู้นำ คณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มอาชีพ ทุกระดับของชุมชน)

รายชื่อคณะกรรมการแต่ละฝ่ายบ้านจำป๋อ

ตารางที่ 4.1 รายชื่อคณะกรรมการชุมชน ปี พ.ศ.2564

ที่มา: ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านจำป๋อ วันที่ 30 มีนาคม 2564

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	ตำแหน่ง	ฝ่าย
1.	นายอุทัย บันดาลทอง	ผู้ใหญ่บ้าน	คณะทำงานด้านอำนวยการ
2.	นายกัมพล ฤตานนท์โชติกุล	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	
3.	นายพรชัย สุขเรืองทอง	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	

1. 2.	นายเฉลิมพร สำเภาโอฟาร นายถนอม สุขเรืองทอง	ผรส.	คณะกรรมการด้านการปกครอง และรักษาความสงบเรียบร้อย
1. 2.	นายอุดม ฤตานนท์โชติกุล นายจิรศักดิ์ พัฒนาวโรทัย	สมาชิก อบต.	คณะกรรมการด้านแผนพัฒนา หมู่บ้าน
1. 2.	นายถนอม สุขเรืองทอง นายจำชี ไพเรนดิธรรม	เกษตรหมู่บ้าน	คณะกรรมการด้านส่งเสริม เศรษฐกิจ
1. 2. 3.	นางชนาพร ไพโรพชราทิพย์ นางสาวชุตีร์ ไพเรนดิธรรม นายจิรศักดิ์ พัฒนาวโรทัย	ประธาน อ.ส.ม. อ.ส.ม. หมู่บ้าน อ.ส.ม. หมู่บ้าน	คณะกรรมการด้านสังคม สิ่งแวดล้อมและสาธารณสุข
1. 2. 3.	นางจำแสด สมักรมณตรี นายจำเื้อ ไพเรนดิธรรม นางมานะ พัฒนสทกิจ	ผู้นำศาสนา	คณะกรรมการด้านการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
1. 2. 3.	นางรัตนา สรณนทีหิรัญกุล นางเพียงฤดี ไพโรเทศศิริ นางจันทนา มงคลธรรณนที		คณะกรรมการด้านอื่นๆที่คณะกรรมการ การเสนอและนายอำเภอเห็นชอบ

กฎระเบียบหมู่บ้านจำเื้อ

- 1.เล่นการพนันในหมู่บ้าน
 - 1.1 ตักเตือน
 - 1.2 ปรับ 300 บาท
 - 1.3 แจ้งเจ้าหน้าที่ดำเนินคดีตามกฎหมาย
- 2.การลักขโมยของผู้อื่นหรือของส่วนรวม
 - 2.1 ตักเตือน และคืนตามความเสียหาย
 - 2.2 ปรับ 300 บาท ชดใช้ตามความเสียหาย
 - 2.3 แจ้งเจ้าหน้าที่ดำเนินคดีตามกฎหมาย
3. ผู้เสพติดหรือจำหน่ายยาเสพติด
 - 3.1 ตักเตือน
 - 3.2 ปรับ 300-3,000 บาท
 - 3.3 แจ้งเจ้าหน้าที่ดำเนินคดีตามกฎหมาย
4. ผู้บุกรุกป่าต้นน้ำ ป่าอนุรักษ์หรือพื้นที่ทำกินใหม่

- 4.1 ตักเตือน
- 4.2 ปรับต้นละ 500 บาท
- 4.3 แจ้งเจ้าหน้าที่ดำเนินคดีตามกฎหมาย
5. เมฆเหล่านี้ทำลายของส่วนรวม เช่น แก้ว อี ศาเลาเอนกประสงค์ ป้ายต่างๆ ของหมู่บ้าน หรือของส่วนรวมทุกชนิด
 - 5.1 ตักเตือน
 - 5.2 ปรับ 300 บาท และดำเนินคดีตามกฎหมาย
 - 5.3 แจ้งเจ้าหน้าที่ดำเนินคดีตามกฎหมาย
6. เมฆของมีนเมาหรือไม่เมาและก่อเหตุหรือทำร้ายผู้อื่น
 - 6.1 ตักเตือน
 - 6.2 ปรับ 3,000-10,000 บาท และดำเนินคดีตามความเสียหาย
 - 6.3 แจ้งเจ้าหน้าที่ดำเนินคดีตามกฎหมาย
7. ห้ามนำของมีนเมาเข้ามา
 - 7.1 ตักเตือน
 - 7.2 ปรับ 300-600 บาท
 - 7.3 ปรับ 600-1,000 บาท
8. ผู้ใดเลี้ยงสัตว์ในหมู่บ้าน หมู วัว ควาย กรณีเกิดเหตุในหมู่บ้าน ดังต่อไปนี้
 - 8.1 แจ้งเจ้าของสัตว์คนรับผิดชอบตามความเสียหาย
 - 8.2 หากไม่ยอมรับผิดชอบ ให้แจ้งดำเนินตามกำหนด
9. ผู้ใดไม่ให้ความร่วมมืองานส่วนรวมของหมู่บ้าน เช่น การประชุมประจำเดือนหมู่บ้าน พัฒนาหมู่บ้านและงานส่วนรวม ทุกอย่าง
 - 9.1 ตักเตือน
 - 9.2 จะไม่ได้รับความช่วยเหลือจากคณะกรรมการหมู่บ้านและชาวบ้าน เช่น สิ่งของ สนับสนุนต่างๆ เพราะถือว่าเป็นไม่ให้ความร่วมมือ
10. กฎระเบียบแยกพื้นที่ทำกิน ดังต่อไปนี้
 - กรณีแยกการพื้นที่ทำกินให้สาบานต่อหน้าฟ้าดิน คู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง กล่าวสาบาน พื้นที่ตรงนั้นผู้กล่าวสาบานเอไปส่วนคู่กรณีไม่กล่าวสาบานใส่เงิน 300 บาท และคณะกรรมการปรับ 5,000 บาท
 - ถ้าเกิดคู่กรณีกล่าวสาบานทั้งสองฝ่าย แบ่งพื้นที่ทำกินเท่ากันและให้เทียนชี้ฝั่งคนละ 1 คู่ เพื่อหาความถูกต้องทางศาสนาต่อไป
 - ถ้าคู่กรณีทั้งสองฝ่ายไม่กล่าวสาบาน ปรับคนละ 300 บาทและยึดพื้นที่ทำกินและปรับเพิ่มลำดับถ้ามีเหตุการณ์ครั้งต่อไป

สิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานภายในชุมชน

ในปี 2564 จากการสำรวจชุมชน พบสิ่งอำนวยความสะดวกที่ใช้ร่วมกันภายในชุมชนดังนี้

1. ไฟฟ้า

หมู่บ้านจำป๋มีไฟฟ้ามีระบบไฟฟ้าใช้ทั่วครัวเรือน ส่วนใหญ่ใช้เพื่ออำนวยความสะดวกในเรื่องของแสงสว่างภายในบ้าน และใช้สำหรับสิ่งอำนวยความสะดวกภายในบ้าน เช่น ตู้เย็น วิทยุ

โทรทัศน์ นอกจากนี้ยังใช้ประโยชน์ และหอกระจายข่าวหมู่บ้าน เพื่อประโยชน์ในการการเรียกประชุมชาวบ้านหรือการแจ้งข่าวสารให้ชาวบ้านทราบ

2. น้ำประปา

หมู่บ้านจำป๋มีระบบน้ำประปาภูเขาใช้ในการอุปโภคอย่างเพียงพอทุกครัวเรือน โดยมีการเริ่มจัดสร้างตั้งแต่ปี พ.ศ.2535 โดยงบประมาณของโครงการพัฒนาตำบล แต่ต่อมามีปัญหาน้ำใช้ไม่เพียงพอ โดยเฉพาะในช่วงเดือนมีนาคม-พฤษภาคม ของทุกปี ต่อมาในปี พ.ศ.2539 ทางอาสาสมัครอเมริกัน Mr.Bob ได้เข้ามาแก้ไขปัญหานี้เรื่องน้ำ และระบบน้ำโดยไม่ทราบแหล่งงบประมาณสนับสนุน ชาวบ้านจึงมีปริมาณใช้น้ำที่เพียงพอ

น้ำดื่ม

ชาวบ้านหมู่บ้านจำป๋จะใช้น้ำจากน้ำประปาภูเขา ซึ่งชาวบ้านเห็นว่ามีความสะดวกเพียงพอแล้ว จึงไม่นิยมต้มน้ำดื่ม โดยจะกรองใส่ขวดพลาสติกไว้และนำมาใช้ประกอบอาหารหรือนำติดตัวไปดื่มเวลาไปไร่ แต่ชาวบ้านส่วนใหญ่ต้มน้ำชา จึงพบเห็นการใช้น้ำชาในการต้อนรับแขกที่มาเยี่ยมเยือน

3. ห้องน้ำห้องส้วม

ชาวบ้านหมู่บ้านจำป๋ มีห้องน้ำห้องส้วมทุกหลังคาเรือน และบางบ้านมีการใช้ห้องน้ำร่วมกัน ห้องส้วมส่วนใหญ่จะเป็นส้วมซึม และการสร้างห้องน้ำมักนิยมสร้างแยกออกจากบ้าน น้ำที่ใช้ภายในห้องน้ำจะมีการต่อท่อน้ำประปาภูเขาเข้าสู่ห้องน้ำโดยตรง ไม่ต้องมีการขนน้ำเหมือนสมัยอดีต

4. ถนน

เส้นทางถนนในการเข้าถึงหมู่บ้านจำป๋ มีถนนหลักเพียงเส้นทางเดียว เป็นถนนลาดยาง เชื่อมโยงเส้นทางจากถนนหลักหมายเลข 1095 (เชียงใหม่ ปาย ปางมะผ้า แม่ฮ่องสอน) เข้าสู่ชุมชน ด้วยความสะดวกสบาย ถนนที่ผ่านหมู่บ้านจำป๋จะเชื่อมโยงไปยังหมู่บ้านอื่นๆ 2 เส้นทาง คือ สายที่ 1 จะสิ้นสุดที่หมู่บ้านปางคาม อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ถัดเข้าไปจากตัวชุมชน ติดชายแดนไทยพม่า และเส้นทางที่ 2 เชื่อมต่อ หมู่บ้านแม่ละนา บ้านยาป่าแหน บ้านถ้ำลอด ออกสู่ถนนสายหลัก 1095 ที่ตัวเมืองอำเภอปางมะผ้า

สำหรับถนนภายในหมู่บ้าน มีถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก ผ่านกลางหมู่บ้าน 1 เส้นทาง

สถานที่สำคัญของชุมชน (สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ประจำชุมชน และความสำคัญ)

1. ลานเต็นจะคี เป็นสถานที่สำหรับใช้เพื่อการบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในพิธีกรรมสำคัญ อาทิเช่น ประเพณีกินวอ ประเพณีทำบุญวันขึ้นปีใหม่ พิธีกรรมขึ้นปีใหม่ เพื่อความเป็นสิริมงคลให้กับทุกคนในชุมชน และพิธีเรียกขวัญเวลามีคนในชุมชนไม่สบาย เป็นต้น

2. บ้านผู้นำพิธีกรรมทางศาสนา เป็นสถานที่ที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือและบูชา เพราะชาวบ้านในหมู่บ้านเชื่อว่าเป็นตัวแทนของเทวดาที่สามารถทำให้คนหายเจ็บไข้ รวมทั้งยังเป็นผู้นำทางพิธีกรรมของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นพิธีกรรมเรียกขวัญ พิธีกรรมสะเดาะเคราะห์หรือพิธีกรรมอื่นๆ ส่วนใหญ่จะไปทำที่บ้านของผู้นำพิธีกรรม

3. ศาลเจ้าเมือง เป็นสถานที่เคารพบูชา ของชุมชน ด้วยมีความเชื่อว่าท่านปกปักษ์รักษาให้ชุมชนอยู่ร่มเย็นเป็นสุข จะมีการถวายเครื่องบูชา อาหาร ขนม ผลไม้ น้ำแดง เป็นต้น และประกอบ

พิธีกรรมการขอขมาทุกวันสี่ของชาวลาคู หรือที่เรียกว่าวันเสือ โดยมีผู้นำด้านพิธีกรรมหรือแกมเป็นผู้ทำพิธี เพื่อความเป็นสิริมงคลต่อชุมชน

3. ศาลเจ้าพ่อ เป็นสถานที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ เมื่อทำการสิ่งใดจะมาขอพร เพื่อให้เป็นไปตามสิ่งที่มุ่งหวัง หรือมีเรื่องทุกข์ใจ ก็จะมาอธิฐานขอความช่วยเหลือตามความเชื่อ หากสิ่งต่างๆ ที่ขอสำเร็จหรือเป็นไปตามหวังก็จะมาถวายอาหารเครื่องต้ม ที่ให้ค้ำนั้สัญญา กับศาลเจ้าพ่อไว้

วิถีชีวิตและวัฒนธรรมในชุมชน

ประชากรบ้านจำโปส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ นิยมแต่งกายแบบชนเผ่าลาหู่ ส่วนใหญ่ใช้ภาษาลาคูในการสื่อสาร มีวิถีการดำเนินชีวิตแบบเรียบง่ายในด้านต่างๆ ดังนี้

1. อาหาร

ชาวลาคูดำ หมู่บ้านจำโปมีค่านิยมในการรับประทานอาหารที่เรียบง่าย อาหารที่รับประทานในแต่ละมื้อจะมีเพียงพอต่อการรับประทาน มีกับข้าว 1-3 อย่าง ทานกับข้าวสวยที่สวนใหญ่ปลูกเองตามธรรมชาติ อาหารที่รับประทานในแต่ละวันยังมีความคล้ายคลึงกัน เช่น ผัดถั่ว ต้มผัก ต้มมัน และน้ำพริกหมูเซอ ซึ่งน้ำพริกหมูเซอ ถือได้ว่าเป็นอาหารหลักของชาวมูเซอดำ เพราะชาวบ้านจะนิยมรับประทานอาหารรสเผ็ดจัด อาหารจะมีรสเผ็ดนำ การปรุงอาหารของชาวบ้าน เครื่องปรุงที่ใช้ในการประกอบอาหารจะมีเพียง พริก กระเทียม เกลือ และผงชูรส เท่านั้น

2. การแต่งกาย

ชาวบ้านหมู่บ้านจำโป คือ กลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ดำ หรือ มูเซอดำ มีวัฒนธรรมในการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ ที่สามารถพบเห็นได้จากชุดชนเผ่า

ผู้หญิง จะสวมกางเกงสีดำ สวมเสื้อตัวใหญ่แขนยาว ตัวยาวถึงเข่าสีดำ ตัวเสื้อผ่าอก และมีแถบผ้าสีขาว เย็บแต่งตลอดแนวسابเสื้อขึ้นมาถึงคอเสื้อและเย็บเลยไปถึงบริเวณไหล่แขนเสื้อทั้งสองข้าง มีการตกแต่งด้วยแถบผ้าสีขาวเช่นเดียวกัน

ผู้ชาย จะสวมกางเกงสีดำขาสั้น ซึ่งมีลักษณะคล้ายกางเกงจีน และสวมเสื้อสีดำแขนยาวไม่มีลวดลาย

แต่ปัจจุบัน ชาวบ้านมักไม่นิยมแต่งกายด้วยชุดประจำเผ่า จะแต่งเฉพาะในช่วงที่มีเทศกาลหรืองานประเพณี มีเพียงผู้เฒ่าผู้แก่ที่ยังคงแต่งกายด้วยชุดประจำเผ่าอยู่เสมอ ส่วนหนุ่มสาวมักนิยมแต่งกายคล้ายกับคนท้องถิ่นมากขึ้น คือ ผู้หญิงจะใส่ผ้าถุง สวมเสื้อยืด ส่วนผู้ชายจะใส่กางเกงมูเซอแต่สวมเสื้อยืดโดยทั่วไป

3. การประกอบอาชีพ

ชาวบ้านหมู่บ้านจำโปทำอาชีพเกษตรกรรม เช่น ทำไร่ ทำสวน ปลูกข้าว ข้าวโพด ผลไม้ และพืชหมุนเวียนเพื่อการ บริโภคในครอบครัวและเพื่อขาย นอกจากทำการเกษตร ชาวลาคูยังนิยมการเลี้ยงสัตว์ควบคู่ไปด้วย เช่น หมู และไก่ ซึ่งจะมีการเลี้ยงไว้แทบทุกบ้านเพื่อขาย และใช้ประกอบพิธีกรรม รองลงมา คือการรับจ้างในเมือง ทำก่อสร้างในช่วงที่พักจากฤดูทำไร่ ทำสวน หมู่บ้านที่อยู่พื้นที่ราบมีชาวบ้านหลายรายที่ประกอบอาชีพค้าขาย เป็นพ่อค้า คนกลาง รับซื้อผลิตผลทางการเกษตรจากภายในหมู่บ้านต่างๆ แล้วนำไปขายต่อให้กับพ่อค้าในเมือง โรงงาน และโรงสี รายได้ส่วนใหญ่มาจากการขายข้าว ข้าวโพด และมีพ่อค้าคนกลางมารับซื้อ ส่วนหมู่บ้านบนภูเขา ชาวบ้านฐานะไม่ค่อยดีนัก เกือบทุกบ้านจะมีหนี้สินในการกู้ยืมเพื่อนำมาลงทุนซื้อปุ๋ย ยาฆ่าแมลง และเมล็ดพันธุ์ รวมถึงภาระค่าใช้จ่ายในการเช่าที่ดินทำกิน

ปัจจุบัน ในปี 2564 ชุมชนบ้านจำโปมีชื่อเสียงด้านการท่องเที่ยว มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติเข้ามาท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง ชุมชนมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชนบ้านจำโป จึงทำให้ชาวบ้านมีรายได้จากการทำธุรกิจท่องเที่ยวทั้งที่พักแบบโฮมสเตย์ และแบบส่วนตัว การบริการอาหาร ฐานการเรียนรู้วัฒนธรรมชุมชน และกิจกรรมบริการทางการท่องเที่ยว เช่น เส้นทางเดินป่า บริการรถเช่าชมทัศนียภาพรอบชุมชน ร้านขายของฝากของที่ระลึก ร้านอาหาร (ก๋วยเตี๋ยวห้อยขา) ทำให้ชาวบ้านมีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยวนอกฤดูกาลเกษตร

4. ที่อยู่อาศัย

ลักษณะบ้านเรือนของหมู่บ้านจำโป ส่วนมากปลูกยกพื้นใต้ถุนสูง ซึ่งเป็นที่ใช้เก็บพินเสาบ้านเป็นไม้เนื้อแข็ง พื้นและฝาบ้านทำจากฟากไม้ไผ่ มุงด้วยไฟใบตองก้อหรือหญ้าคา ตัวบ้านแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนด้านหน้าเป็นชานนอกชายคา ปลูกด้วยฟากไม้ไผ่ มีบันไดเป็นไม้ท่อนยาวพาดจากพื้นดินขึ้นไปสู่บ้าน ส่วนด้านหลังเป็นห้องสี่เหลี่ยมกว้าง 3-4 เมตร มีฝาसानจากไม้ไผ่หรือใช้ฟากไม้ไผ่ ฝาครอบทุกด้าน สูงประมาณ 1.5 เมตร ทำด้วยไม้ไผ่ล้วนไม่มีเพดาน ตรงกลางห้อง มีเตาไฟ 1 เตา (บอคไม้สี่เหลี่ยม ถมดินอัดแน่นให้เต็ม) สำหรับทำอาหาร บริเวณพื้นที่รอบ ๆ เตาไฟใช้เป็นที่นั่งนอน และใช้เป็นที่ต้อนรับแขกด้วย

สำหรับบ้านของหัวหน้าหมู่บ้านจะใหญ่โตกว่าบ้านของลูกบ้านราว 2 เท่า มีห้องนอนสำหรับต้อนรับแขก กับห้องนอนของครอบครัว เตาไฟทำไว้ 2 ที่ เพราะส่วนใหญ่แล้วผู้ไปเยือนหมู่บ้านมักจะไปหาหัวหน้าหมู่บ้านก่อน และพักค้างแรมอยู่ภายในบ้านผู้เป็นหัวหน้านั้น

ก่อนที่เราจะสร้างบ้านตามแบบของชาวลาหู่ เราต้องหาสิ่งเหล่านี้ให้ครบก่อน ซึ่งประกอบด้วยอุปกรณ์ที่จะสร้างบ้านแบบลาหู่ จะมี 4 อย่างใหญ่ ๆ

1. เสาบ้าน
2. คาน
3. ฝาหญ้าคา หรือ ใบตองก้อ
4. ไม้ไผ่สับฟากเพื่อทำฝา และพื้นบ้าน

เมื่อได้สิ่งเหล่านี้ครบแล้ว ชาวลาหู่ก็จะหาฤกษ์ หายาม วันดี ว่าวันไหนเหมาะที่จะปลูกบ้าน และจะปลูกบ้านบริเวณไหน หลังจากที่ได้เลือกวันโดยผู้เฒ่าผู้แก่ที่มีศาสตร์ความรู้ในการดูฤกษ์ยามการปลูกบ้านของชาวลาหู่ เพื่อให้ครอบครัวนั้นมีความสุขกับบ้านที่สร้างขึ้นมานี้ ผู้เฒ่าจะนับวันแล้วบอกกับคนที่ไปหาหรือ เรื่องความเหมาะสมของของจุดและสถานที่สำหรับสร้างบ้าน จากนั้นชาวลาหู่ก็จะเตรียมข้าวสาร 3 เมล็ด และเทียนไข 1 คู่เพื่อบวงสรวงเจ้าที่แล้ว จะขุดหลุมในที่ที่เลือกไว้ใส่ข้าวสาร 3 เมล็ดลงไป เอาใบไม้ปิด จุดเทียน พร้อมกับกล่าวเพื่อทำการเสี่ยงทาย ใจความสำคัญของการเสี่ยงทาย คือ “ถ้าเราสามารถปลูกบ้านและอยู่ที่นี่ได้อย่างมีความสุข ขอให้ข้าวสารเกาะกลุ่มกัน แต่ถ้าหากเราปลูกบ้านตรงนี้แล้วทำให้อยู่ไม่มีความสุข หรือไม่สามารถปลูกบ้านตรงนี้ได้แล้ว ขอให้ข้าวสารอยู่คนละที่”

ถ้าเป็นอย่างที่กล่าวเสร็จ ชาวบ้านก็จะช่วยกันสร้างตามแบบที่ ต้องการของเจ้าบ้านหลังจากที่ทำการเสี่ยงทายแล้ว ชาวลาหู่จะขุดหลุม แล้วนำน้ำเทลงไปในหลุม เพราะน้ำที่เทลงนั้นมีความเชื่อว่า จะทำให้เป็นอยู่ดีทำให้ร่มเย็นตั้งน้ำ และเอาเสาลงหลุม เสาต้นแรกที่ชาวลาหู่จะตั้งในหลุม คือ เสาที่เป็นศาลพระภูมิ และเป็นหัวนอนของเจ้าของบ้าน หลังจากการสร้างบ้านเสร็จแล้ว ก็จะทำพิธีไล่สิ่งไม่ดีออกจากบ้าน เนื่องจากมีความเชื่อว่าถ้าไม่ไล่ออกแล้วจะอยู่บ้านหลังนี้อย่างไม่มีความสุข เมื่อทำพิธีไล่สิ่งไม่ดีออกจากบ้านแล้ว ก็จะเป็นพิธีขึ้นบ้านใหม่ การขึ้นบ้านใหม่นั้น ชาวลาหู่

จะฆ่าไก่ 1 ตัว เพื่อทำการเสี่ยงทายเหตุการณ์ภายในบ้าน นอกจากนี้แล้วจะฆ่าไก่เพิ่มตามแต่ฐานะของเจ้าของบ้าน หลังจากนั้นก็นำข้าวของเข้ามาอยู่ในบ้าน อย่างมีความสุขต่อครอบครัว

ประเพณีและพิธีกรรมบ้านจำโบ๋

1. การเรียกขวัญไก่ เป็นความเชื่อเกี่ยวกับการดูกระดูกไก่เพื่อทำนายเหตุการณ์ความผิดปกติที่เกิดขึ้น และบอกวิธีการแก้ไข โดยผู้นำพิธีกรรม (แก้ม) ของหมู่บ้าน
2. ทำบุญเล็ก เมื่อมีคนไม่สบายและเรียกขวัญไก่แล้วยังไม่หาย หรือผลจากการเรียกขวัญไก่บอกให้ทำบุญเล็ก ก็จะมีพิธีกรรมการทำบุญเรียกขวัญให้กับผู้ที่ไม่สบายคนนั้น
3. ทำบุญใหญ่ เมื่อคนไม่มีอาการหนัก เรียกขวัญไก่หรือทำบุญเล็กแล้วยังไม่หาย จึงต้องทำบุญใหญ่
4. เลี้ยงผีบ้าน เป็นพิธีกรรมการอัญเชิญวิญญาณหรือผีบรรพบุรุษมารับของเซ่นไหว้เพื่อความอยู่ดีมีสุข
5. เรียกขวัญข้าว เป็นพิธีกรรมที่ทำขึ้นตอนที่ข้าวออกรวงเพื่อให้รวงข้าวที่ปลูกไว้งอกงาม ลำต้นแข็งแรง และมีเมล็ดข้าวที่สมบูรณ์
6. พิธีกรรมกินข้าวใหม่ เป็นพิธีกรรมที่มีการนำข้าวขาวใหม่ที่ปลูกไว้เพียงส่วนหนึ่งนำมาหุง พร้อมข้าวเก่าที่มีอยู่ มีความเชื่อว่า คนต้องได้ทานก่อนแมลงและศัตรูศัตรูต้นข้าว เช่น หนอน กระจอก และมีการนำพืชผลการเกษตรที่ปลูกไว้ในไร่ มาแลกเปลี่ยนกัน
7. กินแซกหรืองานแต่ง เพื่อให้สามีภรรยาอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข และเมื่อคราวต้องจากกัน ก็จะได้เกิดมาเป็นสามีภรรยากัน เป็นเนื้อคู่กันตลอดไปไม่ว่าจะชาติไหน
8. ประเพณีกินวอ หรือปีใหม่ เป็นฤดูกาลที่ว่างจากการทำมาหากินในรอบ 1 ปี เป็นพิธีกรรมที่ญาติพี่น้องทั้งที่อยู่ในหมู่บ้านและต่างบ้าน ได้มีโอกาสมาพบปะถามไถ่สุขทุกข์ ในเรื่องราวต่างๆ ร่วมกันเพื่อให้เกิดพลังใจ ความผูกพันและสามัคคี ดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมที่ดีงามต่อกัน ประเพณีกินวอจะจัดขึ้นในเดือนกุมภาพันธ์หรือเดือนมีนาคมของทุกปี มีการทำข้าวปึก หรือข้าวปึกงา ฆ่าหมู มีผู้นำทางพิธีกรรม หรือ แก้ม เป็นผู้ประกอบพิธี ในพิธีจะมีการเป่าแคน ร้องและเต้นรำ จะคี ตามจังหวะของแคน ณ ลานเต็นจะคี ที่ทำขึ้นจากความร่วมมือร่วมใจของทุกครัวเรือน โดยคนเป่าแคนจะอยู่วงใน ผู้หญิงจะอยู่วงที่สอง และผู้ชายอยู่วงนอกสุด เนื้อหาของเพลงส่วนใหญ่จะกล่าวถึงชีวิตความเป็นอยู่ การเกี่ยวพาราสีของหนุ่มสาว รวมทั้งคติสอนใจต่างๆ ชาวบ้านทุกคนจะแต่งกายด้วยชุดประจำเผ่าเป็นการบอกถึงคุณค่าความหมาย และเอกลักษณ์ของเผ่า

2. ภูมิหลังทางทางวัฒนธรรมการเป่าแคนของชาวลานู

ภูมิหลังทางวัฒนธรรมของเครื่องดนตรี ชนิดเครื่องเป่า ที่เรียกว่า แคนหน่อจีและเครื่องดนตรีประเภทหนึ่งของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ ที่มีลักษณะการเล่นคล้ายกับแคนของทางภาคอีสาน มีเรื่องราวความเป็นมาบันทึกไว้ว่า เมื่อครั้งที่บรรพบุรุษของชาวลานูได้อาศัยอยู่ในประเทศจีน ขณะนั้น ได้เกิดสงครามระหว่างกลุ่มชนเชื้อสายกุกากับคนเชื้อสายจีน ในระหว่างการทำสงครามจีนได้ขอความช่วยเหลือจากกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่แซแล แต่ได้รับการปฏิเสธ เพราะชาวลานูรักความสงบมากกว่าการทำสงคราม ในขณะที่เดียวกันกลุ่มชนกุกาก็ได้ไปขอความช่วยเหลือจากกลุ่มชาติพันธุ์ลีซอ แต่ก็ได้รับการปฏิเสธเช่นเดียวกัน จีนกับกุกาจึงได้ทำสงครามกัน ผลปรากฏว่าจีนได้รับชัยชนะจากกลุ่มชนกุกา หลังจากสงครามนี้ จีนได้ทำสงครามกับกลุ่มชนชาวลานู ด้วยความไม่พอใจที่ไม่ได้รับการ

ช่วยเหลือในการทำสงครามกับกุลา แต่การทำสงครามกับกลุ่มชนลาหู่ จีนได้รับความพ่ายแพ้ไป สาเหตุที่ทำให้กลุ่มชนลาหู่ได้รับชัยชนะในครั้งนี้ เป็นเพราะลาหู่มีอาวุธที่ดีกว่าจีน คือ มีดและหน้าไม้ พิเศษที่สามารถยิงครั้งเดียวได้ 3 ดอก แต่จีนก็ไม่ละความพยายามในการเอาชนะให้ได้ จึงเกิดความคิด ในการผลิตเครื่องดนตรีชนิดหนึ่งขึ้นมา เรียกว่า “อาถ่า” เป็นเครื่องดนตรีชิ้นเล็กๆ ที่ผลิตจากไม้ไผ่จีน และนำเครื่องดนตรีชนิดนี้ไปแลกกับอาวุธหน้าไม้ ของกลุ่มชนลาหู่ โดยมีกลอุบายให้ชายหนุ่มรูปงาม ไปเป่าให้สาว ๆ ลาหู่ฟัง จนสาว ๆ ตีใจและชอบเครื่องดนตรีชนิดนี้ จึงสามารถแลกเครื่องดนตรีกับอาวุธ หน้าไม้ของลาหู่มาได้ทั้งหมด จากนั้นก็ได้เปิดสงครามกับกลุ่มชนลาหู่อีกครั้ง จนได้รับชัยชนะเพราะ กลุ่มชนลาหู่ขาดอาวุธที่สำคัญ จึงไม่สามารถอาศัยอยู่ในพื้นที่ของประเทศจีนต่อไป จึงมีการอพยพ มาอยู่ที่ประเทศพม่าในช่วงเวลาหนึ่ง ต่อมาได้อพยพมาอยู่ที่ตอย “จะตอย” ซึ่งเป็นเขตชายแดน ระหว่างพม่ากับไทย ต่อมาได้เคลื่อนตัวลงมาจากตอยสามจุ มาอยู่ที่ตอยลาน ในช่วงเวลาหนึ่ง และมีการอพยพย้ายถิ่นฐานมาอยู่ที่ อ.แม่สวด จ.ตาก ประมาณ 20 กว่าปี และมีการแยกย้ายกันออกไป อาศัยอยู่ตามพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ เช่น อ.อมก๋อย อ.ฝาง จ.เชียงใหม่ อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย และยังมีส่วนหนึ่งยังอยู่ที่เดิมที่ อ.แม่สวด จ.ตาก มาจนถึงปัจจุบัน (จะงะ แสงฮองและคณะ ,2548)

ลาหู่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ได้ชื่อว่ามีจังหวะและดนตรีในหัวใจ ดนตรีของชาวลาหู่เป็นเครื่องดนตรีที่สะท้อนความเป็นธรรมชาติตามวิถีชีวิตคนลาหู่ได้เป็นอย่างดี ในอดีตดนตรีของลาหู่มีความเกี่ยวพันกันอย่างมากกับชุมชน โดยจะมีผู้ประกอบพิธีกรรม ที่เรียกว่า “โตโบ” เป็นผู้รักษาหอ คักดีสิทธิ์ของชุมชนนั้นไว้ และโตโบจะเป็นผู้นำประกอบพิธีกรรมต่างๆ ผ่านเสียงดนตรีแต่ละชนิด ดังนั้นบทเพลงของลาหู่จึงมากับพิธีกรรม ความเชื่อและความหมายที่แฝงอยู่ ดนตรีของลาหู่ นอกจากจะมีไว้เล่นเพื่อความเพลิดเพลินแล้ว ส่วนใหญ่นิยมนำมาบรรเลงร่วมกันในงานประเพณีการ เต้นรำปีใหม่ “งานกินวอ” หรือภาษาลาหู่ เรียกว่า “เคาะจาเหว่” ซึ่งในงานจะมีกิจกรรมพิเศษ คือ การเต้นรำเฉลิมฉลองกัน เรียกว่า “การเต้นจะคี” ซึ่งดนตรีจะมีบทบาทในการร่วมแสดงออกอย่าง เต็มที่ และนอกจากนี้ยังมีการขับร้องเพลงร่วมกับการแสดงดนตรีด้วย (องอาจ อินทนิเวศ,2559)

สำหรับเรื่องราวของแคนของชุมชนชาวลาหู่บ้านจำโบ้ แคนมีบทบาทสำคัญต่อประเพณีและ การประกอบพิธีกรรมโดยส่วนใหญ่ มาช้านานตั้งแต่การเริ่มก่อตั้งชุมชน จนถึงปัจจุบัน โดยมีเรื่องราว ที่เป็นองค์ประกอบของการก่อตั้งชุมชน ต้องมี 4 องค์ประกอบ ถึงจะชุมชนที่สมบูรณ์ได้ คือ ช่างตีเหล็ก ช่างแคน ผู้นำทางจิตวิญญาณ และผู้นำชุมชน

3. องค์ความรู้วัฒนธรรมการเป่าแคนของชุมชนชาวละหู่ตำบลบ้านจำโบ้

ชาวลาหู่ทุกคนจะทิ้งลูกน้ำเต้าไม่ได้ ด้วยมีความเชื่อว่า ต้นกำเนิดของชาวลาหู่มาจากลูกน้ำ เต้า มีเรื่องเล่าต่อกันมาว่าเดิมบรรพบุรุษของชาวลาหู่อยู่ในน้ำเต้า จากนั้นมีสัตว์ที่มีปากแหลมคมได้ แคะเปลือกลูกน้ำเต้าจนเปิดออก ทำให้ชาวลาหู่ออกมาจากน้ำเต้าและใช้ชีวิตสืบทอดกลุ่มชนมาจนถึง ปัจจุบัน ทำให้ชุมชนชาวลาหู่มีเครื่องดนตรีที่ทำจากน้ำเต้าเป็นของกลุ่มชาติพันธุ์มาช้านานอยู่คู่กับวิถี ของชุมชนมาตั้งแต่บรรพบุรุษมาจนถึงปัจจุบัน

เครื่องดนตรีแคนน้ำเต้า มีความสำคัญต่อการทำพิธีกรรมและประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ลา หู่มาช้านาน ชาวลาหู่มีความเชื่อกันว่าน้ำเต้านั้นเป็นต้นกำเนิดของชาวลาหู่ จึงส่งเสียงหรือสัญญาณ ผ่านน้ำเต้าให้พระเจ้าไฉนได้รับฟัง ในโอกาสหรือพิธีกรรมต่างๆ เครื่องดนตรีแคนน้ำเต้ามีลักษณะ

ทางกายภาพและการใช้งานแตกต่างกัน ในชุมชนบ้านจำโปมีแคนน้ำเต้าอยู่ 4 ชนิด คือ 1. หน่อโกมา 2.ตอเลอหมู่ 3.หน่อซี่ และ 5. หน่อจีแหละ

1. หน่อโกมา (แคนใหญ่) มีความสำคัญที่สุดต่อการทำพิธีกรรมของครัวเรือนและชุมชน ใช้ในการเป่าเพื่อเปิดและปิดพิธีกรรม จะนำเครื่องดนตรีชนิดอื่นของชาวลาหู่หรือจากภายนอกมาใช้ ประกอบพิธีกรรมแทนกันไม่ได้ ด้วยมีความเชื่อว่าเสียงของเครื่องดนตรีหน่อโกมา จะทำให้พระเจ้า (เหงือซา) รับรู้และอวยพรผู้ทำพิธีกรรมนั้น มีความสัมพันธ์กับตู้พิธีกรรม มีลักษณะเป็นสถานที่ในการ ประกอบพิธีกรรม โดยในชุมชนจะมีตู้พิธีกรรมของแต่ละครัวเรือนหรือของตระกูลใช้ร่วมกัน ใน ปัจจุบันตู้พิธีกรรมทั้งหมดในชุมชนมีประมาณ 25 ตู้ ตู้ทำพิธีกรรมจะไม่เปิดตู้ หากไม่มีการทำพิธีกรรม จะเปิดเมื่อมีการทำพิธีกรรมโดยมีการใช้หมู 1 ตัวในการประกอบพิธีกรรมต่อครั้ง บางพิธีกรรมมีการ ใช้เครื่องดนตรีประกอบการทำพิธีกรรม บางพิธีกรรมไม่มีการใช้เครื่องดนตรี

2. แคนน้ำเต้าตอเลอหมู่ (แคนกลาง) ใช้สำหรับเป่าในงานรื่นเริงการเต้นจำคี

3. แคนน้ำเต้าหน่อซี่ (แคนกลาง) ใช้สำหรับเป่าประกอบการเต้นจำคี และการใช้เป่า กลุ่มเด็ก

4. แคนน้ำเต้าหน่อจีแหละ(แคนเล็ก) มีเสียงที่ไพเราะ เป่าได้หลากหลายทำนองมีความหมายที่สื่อถึงความรัก เกี่ยวพาราสี่สมัยก่อนใช้เป่าเพื่อจีบกัน

เครื่องดนตรีแคนน้ำเต้าประจำชาติพันธุ์ลาหู่ดำ เป็นส่วนสำคัญในการบ่งบอกถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชาติพันธุ์ ทั้งลักษณะทางกายภาพและเสียง รวมทั้งจังหวะของการเต้นประกอบเสียง แคนและการเป่าที่แตกต่างจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่น จึงสามารถแบ่งเครื่องดนตรีแคนน้ำเต้า เป็น 2 ประเภท

1.ประเภทใช้ในพิธีกรรมสำคัญ เป็นชนิดเดียว คือ “หน่อโกมา” แคนใหญ่ ความสำคัญในการใช้ในพิธีกรรมทางศาสนา หากไม่มีจะทำให้พิธีกรรมนั้นไม่สำเร็จ เช่น ประเพณีเทศกาลปีใหม่ เทศกาลกินข้าวใหม่ งานทำบุญหรือที่เรียกกันว่า “เหงือซา” หรือการเลี้ยงผีเรือน และประเพณี สงเคราะห์หมู่บ้าน การเป่า”หน่อโกมา” จะเป่าไปพร้อมกับผู้ทำพิธีกรรม หรือบวงสรวงให้พระเจ้า หลังจากพิธีกรรมอันศักดิ์จบลง ปุจารย์ก็จะเป่าเปิดการ “เต็นจะคี” ต้องเต้นจากขวาไปซ้ายเท่านั้น ต้องเป่ารอบวง 7 รอบ มีความหมายว่าคนเรามี 7 ขวัญ การเต้น 7 รอบเพื่อเป็นการเรียกขวัญกลับมา หลังจากนั้นก็เป็นการเสร็จพิธี วัสดุอุปกรณ์ที่นำมาทำเป็น”แคนหน่อโกมา” ทำมาจากน้ำเต้าและ กระบอกไม้ไผ่ชนิดหนึ่งเรียกว่า “ซูมู” ลักษณะไม้ไผ่ขนาดกว้าง 12 มิลลิเมตร ยาว 1.5 เมตร มา ประกอบเข้าด้วยกัน

2.ประเภทให้ความสนุกสนาน มีทั้งหมด 3 ชนิด คือ.แคนน้ำเต้าตอเลอหมู่ แคนน้ำเต้า หน่อซี่ แคนน้ำเต้าหน่อจีแหละ ในการศึกษาครั้งนี้ทีมวิจัยได้รวบรวมข้อมูลเครื่องดนตรีประเภท “แคนหน่อจีแหละ” มีลักษณะความโดดเด่นเฉพาะตัว มีเสียงไพเราะกว่าชนิดอื่น ใช้เป็นเครื่องดนตรีที่ใช้กับประเพณีการเต้นในจังหวะที่สนุกสนานน่าดึงดูด และสามารถใช้ในวงที่มีพิธีกรรมได้ วัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้ทำ “แคนหน่อจีแหละ” คล้ายกับ แคนชนิดอื่นๆ แต่จะขนาดเล็กกะทัดรัดมากกว่า ใช้ น้ำเต้า ไม้ไผ่ เป็นส่วนประกอบหลัก และใช้ชิ้นโรงเป็นตัวเชื่อมชิ้นส่วน

ในชุมชนบ้านจำโป มีการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนจากรุ่นสู่รุ่นตั้งแต่เริ่มก่อตั้ง ชุมชน เมื่อประมาณปี พ.ศ.2521 ซึ่งในขณะนั้นมีนายจำโป ไพเรณิตรธรรมเป็นผู้นำ มีผู้สืบทอดวัฒนธรรมการ

เป่าแคนหลายรุ่น จนมาถึงรุ่นนายจ่าจะ ไพรเพชรทิพย์ คุณพ่อของนางนงกอ ไพรเพชรทิพย์ ประธานกลุ่มการท่องเที่ยวชุมชนบ้านจำโบ ซึ่งได้เสียชีวิตเมื่อสิบกว่าปีมาแล้ว และในปัจจุบันมีผู้สืบทอดวัฒนธรรม ประมาณ 4 คน คือ 1. นายชิตชัย สรณนทีหิรัญกุล 2. นายจำเสื่อ ไพรเนติธรรม 3. นายมานะ พัฒนสกิจ 4. นายจำแส สมัคมนตรี เป็นปราชญ์แคนน้ำเต้าของชุมชน และมีฐานการเรียนรู้เรื่องแคนลาหู่ ของกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านจำโบ ที่บ้านของนายชิตชัย สรณนทีหิรัญกุล ซึ่งเป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ เรื่องแคนได้ครบกระบวนการตั้งแต่ความสำคัญและความเป็นมา การเลือกวัสดุการทำแคน การประกอบตัวแคน และการเป่าแคนแต่ละชนิด ให้กับคนในชุมชนและนักท่องเที่ยว

สำหรับปราชญ์แคนแต่ละท่านมีความสามารถในองค์ความรู้ด้านแคนน้ำเต้าแตกต่างกัน ดังนี้ 1. นายชิตชัย สรณนทีหิรัญกุล เป็นผู้มั่งคั่งความรู้และสามารถถ่ายทอดวัฒนธรรมแคนน้ำเต้าได้ทั้งหมดตั้งแต่เรื่องราวความเป็นมา การเลือกวัสดุการทำแคน การประกอบตัวแคน และการเป่าแคนแต่ละชนิด ให้กับคนในชุมชนและนักท่องเที่ยว 2. นายจำแส สมัคมนตรี มั่งคั่งความรู้ด้านการทำพิธีกรรมสำคัญของชุมชนทั้งหมดและมีความสามารถในการเป่าแคนประกอบพิธีกรรมต่างๆ รวมถึงการเต้นจะคีประกอบเสียงแคน แต่ไม่ทำเครื่องดนตรี 3. นายจำเสื่อ ไพรเนติธรรม มั่งคั่งความรู้ด้านการเป่าแคนและการเต้นจะคีประกอบเสียงแคน ไม่ทำเครื่องดนตรี 3. นายมานะ พัฒนสกิจ มั่งคั่งความรู้เรื่องพิธีกรรมสำคัญของชุมชนบางส่วน และมีความสามารถในการเป่าแคนและการเต้นจะคีประกอบเสียงแคน

ในปัจจุบันมีเยาวชนมีความสามารถในการสืบทอดวัฒนธรรมไม่มากนัก ที่สามารถเป่าเป็นเพลงได้ คือ เด็กชายรัชชานนท์ สำเภาโอฬาร (น้องแปแป) และมีเยาวชนที่มีความสนใจที่จะศึกษาเรียนรู้สืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนอีกหลายคน คือ นายยศภัทร์ อธิไชยชาญ นายพรชัย ฤตานนท์ โชติกุล นายสุรกิต ไพรเนติธรรม นายทศพล พัฒนสกิจ นายภิญโญ ชื่นธนสาร เป็นต้น

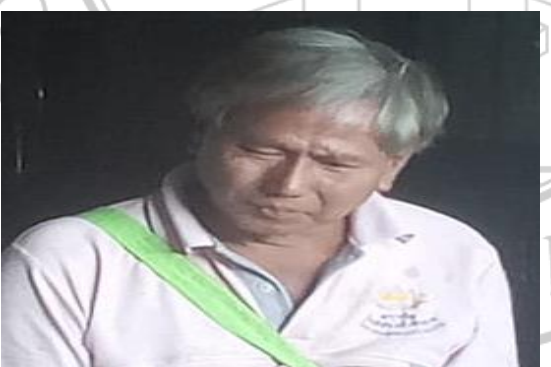
3.1. ทำเนียบปราชญ์แคนน้ำเต้าชุมชนบ้านจำโบ ปีพุทธศักราช 2564

ตารางที่ 4.2 ทำเนียบปราชญ์แคนน้ำเต้าชุมชนบ้านจำโบ ปีพุทธศักราช 2564

ที่มา: บ้านจำโบ ตำบลปางมะผ้า อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ลำดับ	ภาพปราชญ์แคนน้ำเต้าของชุมชนบ้านจำโบ ในอดีตและปัจจุบัน	ข้อมูลปราชญ์
1		นายจ่าจะ ไพรเพชรทิพย์ อายุ 91 ปี (เสียชีวิตแล้ว 10 ปี)

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

ลำดับ	ภาพปราชญ์แคนน้ำเต้าของชุมชนบ้านจำโป๋ในอดีตและปัจจุบัน	ข้อมูลปราชญ์
2.		นายจำแส สัมครมนตรี ปัจจุบันอายุ 72 ปี ที่อยู่ 3 หมู่ 4 ต.ปางมะผ้า อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน
3.		นายชิตชัย สรานนท์ศิริกุล ปัจจุบันอายุ 49 ปี ที่อยู่ 69 หมู่ 4 ต.ปางมะผ้า อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน
4.		นายจำเสื่อ ไพเรนดิธรรม ปัจจุบันอายุ 59 ปี ที่อยู่ 28/1 หมู่ 4 ต.ปางมะผ้า อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน
5		นายมานะ พัฒนสทกิจ ปัจจุบันอายุ 60 ปี ที่อยู่ 37 หมู่ 4 ต.ปางมะผ้า อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน

3.2. เครื่องดนตรีแคนน้ำเต้าของชุมชนที่ใช้กันส่วนใหญ่ มี 4 ชนิด และการใช้ประโยชน์

ภาพเครื่องดนตรีแคนลาหู่ บ้านจำโป

ชื่อและการใช้ประโยชน์

ภาพที่ 4.1 แคนน้ำเต้า “หน่อกูมา”
ที่มา: Meahongson Creative, 2564

ภาพที่ 4.2 แคนน้ำเต้า “ตอเลอมู”
ที่มา: Meahongson Creative, 2564

ภาพที่ 4.3 แคนน้ำเต้า “หน่อชี”
ที่มา: Meahongson Creative, 2564

ภาพที่ 4.4 แคนน้ำเต้า “หน่อกูมา”
ที่มา: Meahongson Creative, 2564

1. **หน่อกูมา** เป็นแคนน้ำเต้าขนาดใหญ่ที่สุด มีลักษณะพิเศษ คือ มีส่วนประกอบน้ำเต้าขนาดใหญ่เป็นเสมือนลำโพง และมีน้ำเต้าวงข้างขนาดเล็กเชื่อมท่อเสียงไม้ไผ่ 5 กระบอก มีลิ้นปีทุกท่อเสียง ใช้สำหรับเป่า เปิด-ปิด พิธีกรรมสำคัญเท่านั้น ไม่เป่าก่อน 9.00 น. ยกเว้น งานศพ ใช้เป่าส่งศพส่งวิญญาณ

2. **ตอเลอมู** เป็นแคนน้ำเต้าขนาดกลาง ประกอบด้วยน้ำเต้าวงข้างเล็ก กระบอกไม้ไผ่ขนาดกลาง 5 กระบอก มีลิ้นปีไม้ไผ่อยู่ด้านในทุกท่อเสียง มีลักษณะเด่น คือ ลำโพงกระบอกไม้ไผ่ 3 ชั้น ประกอบอยู่ปลายท่อเสียงไม้ไผ่เสียงทุ้ม นุ่มนวล ใช้สำหรับการเป่าประกอบการเต้นจะคี มีหลายจังหวะ หลายทำนอง

3. **หน่อชี** เป็นแคนน้ำเต้าขนาดกลาง มีรูปร่างคล้ายกับตอเลอมูแต่มีขนาดเล็กกว่า มีเสียงแหลมกว่าตอเลอมู ใช้สำหรับเป่าประกอบการเต้นจะคี เป่ากล่อมเด็ก มีหลายจังหวะ หลายทำนอง

4. **หน่อจีแฮะ** เป็นแคนน้ำเต้าขนาดเล็กสุด ไม่มีลำโพงปลายท่อเสียง ประกอบด้วยน้ำเต้าวงข้างขนาดเล็ก กระบอกไม้ไผ่ 5 กระบอก มีลิ้นปีไม้ไผ่อยู่ด้านในกระบอกละ 1 ลิ้นปี ในอดีตใช้เพียงการเป่าเพื่อสื่อสารความรักระหว่างหนุ่มสาว ในปัจจุบันใช้เป่าประกอบการเต้นจะคี และเป่าจิบกัน ระหว่างหนุ่มสาว

3.3. การเป่าแคนกับพิธีกรรมชุมชน

วัฒนธรรมการเป่าแคนมีความสัมพันธ์กับการประกอบพิธีกรรมของชุมชน ซึ่งไม่เป่าแคนทุกพิธีกรรม มีพิธีกรรมที่มีการเป่าแคนและคนในชุมชนมีส่วนร่วม มีดังนี้

- ประเพณีกินวอ หรือปีใหม่มุเซอ การจัดงานปีใหม่ของชาวจำป๋
- ประเพณีกินข้าวใหม่ การนำพืชผลทางการเกษตร โดยเฉพาะข้าวไร่นานั้น มากินเลี้ยงกัน
- ทำบุญเรียกขวัญของชุมชน
- งานศพ พิธีส่งศพ

ชุมชนจะมีพิธีกรรมที่ถือปฏิบัติกันมาช้านาน สามารถแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ 1. พิธีกรรมในระดับชุมชน 2. พิธีกรรมในระดับครอบครัว โดยการประกอบกรรมพิธีกรรมต่างๆ แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ สามารถทำได้ทุกเดือนหากมีความจำเป็น และ พิธีกรรมที่ต้องปฏิบัติตามวิถีของชุมชน

1. พิธีกรรมที่สามารถทำได้ทุกเดือนหากมีความจำเป็น คือ พิธีกรรมส่งผีสะเดาะเคราะห์หมู่บ้าน (คะกูเว) พิธีกรรมนี้ทั้งหมู่บ้านรวมกันทำพิธีที่ลานเต็นจะคี มีการใช้เครื่องดนตรีแคน น้ำเต้าทุกว่า มีการเปิดปิดพิธีกรรมโดยแคนหน่อกูมา ในลานเต็นจะคีจะใช้เครื่องดนตรีแคนน้ำเต้าตัวอื่นๆเป่าสลับกัน คือ หน่อซี ต่อเลอหมู่ หน่อจีแหละ

2. พิธีกรรมที่ถือปฏิบัติเป็นประจำของชุมชน

2.1. ทำบุญใหญ่ (ปอยปาเตเว) เป็นการทำบุญใหญ่ มีการเชิญหมู่บ้านอื่นมาร่วมเต็นจะคีด้วย ไม่จำกัดว่าหมู่บ้านขึ้นอยู่กับเจ้าภาพ โดยส่วนใหญ่จะเชิญหมู่บ้านที่ญาติพี่น้องอาศัย จะมีการเป่าแคนหน่อกูมาในการเปิดพิธี จากนั้นจะใช้เครื่องดนตรีแคนกลางและแคนเล็กสลับกัน

2.2. ทำบุญน้อย (ปอยปาฮาตีเว ครวเรือน) จะมีการเป่าแคนหน่อกูมาในการเปิดพิธีกรรม จากนั้นจะใช้เครื่องดนตรีแคนชนิดอื่นเป่าสลับกัน

2.3. พิธีกรรมทำบุญ/เรียกขวัญ (บูตี/ฮากูเว) ไม่ใช่เครื่องดนตรี

2.4. พิธีกรรมเลี้ยงผีเรือน (หือฮากูเว) ไม่ใช่เครื่องดนตรี

2.5. พิธีกรรมส่งผี/ไล่ผี (หนี่ตี กะเว) ไม่ใช่เครื่องดนตรี

3.4. แคนหน่อจีแหละ

หน่อจีแหละ เป็นเครื่องดนตรีตระกูลเครื่องเป่าประเภทลิ้นอิสระในตระกูลแคน ใช้สำหรับการบรรเลงประกอบพิธีกรรมและงานเทศกาลต่างๆ เป็นเครื่องดนตรีที่มีความสำคัญต่อชาวล่าหู่ และสามารถพบในกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ เช่น ม้ง ลีซู และถูกเรียกชื่อตามกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง นอกจากนี้ ยังมีเครื่องดนตรีตระกูลนี้อยู่ในกลุ่มประเทศจีน ญี่ปุ่น และเกาหลี ถือว่าเป็นวัฒนธรรมดนตรีเข้ากันได้และมีความสอดคล้องกัน

ภาพที่ 4.5 “แคนหน่อจีแหละ”

การเป่าลมเข้าออก เพื่อให้เกิดเสียง ประกอบด้วยไม้ไผ่ลักษณะเป็นลำปล้องตรงขนาดเหมาะสมกับลูกน้ำเต้า ยาวลดหลั่นกันจำนวน 5 ท่อ ซึ่งเป็นท่อเสียงของแคน แต่ละท่อนมีการเจาะรูเพื่อกดนิ้วทำให้เกิดเสียงและมีลิ้นไม้ไผ่อยู่ในแต่ละท่อนด้วย จะเชื่อมต่อท่อไม้ไผ่กับผลน้ำเต้า โดยการสอดท่อไม้ไผ่ใส่ตัวลูกน้ำเต้า โดยมีการเจาะรูไว้บนลูกน้ำเต้าตามขนาดของไม้ไผ่ 5 จุด ตัวลูกน้ำเต้าจะมีการต่อข้อต่อออกมาให้ยาวขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกเวลาเต้นบรรเลง หน่อจีแหละ ผลิตจากวัสดุธรรมชาติ คือ ไม้ไผ่ตรง ลูกน้ำเต้า ขี้ชันโรง และไม้ไผ่ขุม ชนิตละเอียดยสำหรับทำลิ้นของแต่ละท่อนทำให้เกิดเสียง โดยเสียงจะมีความใส ขึ้นอยู่กับอายุของไม้ไผ่ขุมที่แห้งและมีการเก็บรักษาไว้บนแคร่ที่ห้อยไว้บนเตาไฟ

3.4.1. ส่วนประกอบของ แคนหน่อจีแหละ มีดังนี้

ลูกน้ำเต้า ทรงงาช้างที่มีรูปร่างยาว ป่องตรงปลาย เมื่อนำไปตากแดดจนแห้งแล้วนำมาเจาะรูเพื่อเมื่อกดน้ำเต้าข้างในออกให้หมด ในส่วนของน้ำเต้าเป็นตัวเป่าลมเพื่อเชื่อมต่อกับกระบอกไม้ไผ่ที่ทำท่อเสียง 5 กระบอก

ภาพที่ 4.6 ลูกน้ำเต้า ภาษาล่าหู่ดำเรียกว่า อิกผู่

ไม้ไผ่ ที่ทำท่อเสียง ประกอบด้วย 5 ท่อ ขนาดต้องขึ้นอยู่กับขนาดของน้ำเต้าด้วยไม่มีขนาดตายตัว เป็นไม้ไผ่ที่ตัดเป็นท่อ มีความสั้นยาวตามลำดับ ท่อที่ยาวที่สุดมีความยาวเท่ากับ 2 ท่อ ความยาวของไม้เป็นท่อจะขึ้นอยู่กับคีย์ที่นักดนตรีต้องการ แล้วนำมาวัดระดับเพื่อเจาะโพรงเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า สำหรับใส่ลิ้น และเจาะรูให้ได้ระดับเสียงตามที่ต้องการ

ภาพที่ 4.7 ไม้ไผ่ที่ทำท่อเสียง ภาษาลาหู่ดำ เรียกว่า ไม้ไผ่เนอวู

ขี้มันหรือชันโรง เกิดจากอูจจาระของชันโรงซึ่งเป็นประเภทเดียวกับผึ้ง แต่ไม่มีเหล็กใน ไม่ดุร้าย มีขนาดเล็กกว่าผึ้งประมาณ 2-3 เท่า แพร่กระจายอยู่ทั่วทุกภาคของประเทศ ชันโรงเป็นชื่อพื้นเมือง (Local name) และมีชื่อเรียกแตกต่างกันไปในแต่ละภูมิภาค ท้องถิ่น ซึ่งชันโรงนี้เองที่นำไปอุดรูแคนตรงจุดที่เชื่อมระหว่างน้ำเต้ากับท่อไม้ไผ่ (ศูนย์บริการร่วมกรมส่งเสริมเกษตรกรรม, 2563: ระบบออนไลน์)

ภาพที่ 4.8 ขี้มันหรือชันโรง ภาษาลาหู่ดำ เรียกว่า เปงจู้

ไม้ไผ่ลิ้นเสียง นำไม้ไผ่มาตัดเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า ปาดส่วนที่เป็นลิ้นให้มีความหนาบางตามความต้องการของเสียง ถ้าต้องการเสียงสูงส่วนปลายลิ้นจะต้องบาง ถ้าต้องการให้เสียงต่ำปลายลิ้นจะต้องมีความหนา ความยาวของลิ้นจะมี 5 ขนาด ลดหลั่นกันตามลำดับของระดับเสียง และจะเท่ากับกับขนาดของช่องท่อที่นำลิ้นไปประกบ โดยมีขี้ชันโรงเป็นตัวเชื่อมให้ติดระหว่างท่อเสียง

ภาพที่ 4.9 ไม้ไผ่สำหรับทำลิ้นเสียง ภาษาลาหู่ดำเรียกว่า ไม้ไผ่ซุม

3.4.2. การเรียนรู้การใช้เครื่องดนตรี“หน่อจี้แหล่” ดัดแปลงจาก (ธนพชร นุตสาระ ,2560:30 และองอาจ อินทนิเวศ,2559:172)

ขั้นตอนการเรียนรู้

การฟัง เพื่อแยกกลุ่มเสียงของหน่อจี้แหล่ มี 5 ท่อ 7 เสียง โดยนำเสียงแต่ละเสียงที่ได้จากการอัดเสียงภาคสนามของ “แคนหน่อจี้แหล่” สามารถเรียงตามกลุ่มเสียงได้แก่ มี โด มี ลา ฟา เป็นเสียงทั้งหมด 5 เสียง

การเป่า วิธีการใช้นิ้วปิด เปิดรูเสียงตามท่อนให้ตรงกับตัวโน้ต (องอาจ อินทนิเวศ ,2559:172)

วิธีการบรรเลง มีลักษณะการวางมือดังนี้

มือขวา นิ้วกลางใช้กดรูท่อนที่ 5

มือซ้ายและนิ้วชี้ ใช้กดรูท่อนที่ 2

นิ้วหัวแม่มือ ใช้กดรูส่วนล่างท่อนที่ 5

นิ้วหัวแม่มือ ใช้กดรูท่อนที่ 1

นิ้วกลาง ใช้กดรูท่อนที่ 3 และ 4

ภาพที่ 4.10 การวางมือในการจับแคนและการปิดรูท่อนเสียง

การฝึกเพลง เป้าบรรเลงให้เป็นเพลง เป็นการฝึกปฏิบัติ (ธนพชร นุตสาระ, 2560:30-30)

- 1) เพลงเกี่ยวพาราสี ใช้ในการเกี่ยวพาราสีของหนุ่มสาวในช่วงเทศกาลปีใหม่
- 2) เพลงอวยพร เป็นการอวยพรให้กันและกัน อยู่ดีมีสุข สุขภาพแข็งแรง
- 3) เพลงเต้นจะคี มีความหมาย 2 แบบ คือ 1) เป็นการเต้นจะคีในพิธีกรรมของชุมชน
2) เป็นการบอกเรื่องราวในอดีตเกี่ยวกับความรักครั้งแรก
- 4) เพลงต้นรับแขกบ้านแขกเมือง เป็นลักษณะเพลงที่แสดงถึงความสนุกสนานที่อยู่ในลานเต้น โดยการใช้จังหวะการเต้นระส่ำหึ่งและชายใช้ด้านข้างชนกัน ซึ่งเป็นภูมิปัญญาในการเกี่ยวพาราสีระหว่างหนุ่มสาวของชาวลำหู่
- 5) เพลงชายหญิงเต้นกระทบด้านข้าง เป็นเพลงที่มีลักษณะการเต้นโดยการถอยหลังชนกัน ผู้หญิงเดินถอยหลัง ผู้ชายจะย่ำเท้าอยู่กับที่ หนุ่มสาวกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ถือว่าเป็นช่วงจังหวะสั้นๆ ที่สามารถได้ใกล้ชิดกัน
- 6) เพลงถอยหลังชนกัน เป็นเพลงที่ใช้จังหวะการเต้นโดยใช้สะโพกแนบหรืออุ้งกันระหว่างชายหญิง แล้วเดินต่อไปซึ่งเป็นต่างฝ่ายต่างเดิน
- 7) เพลงเต้นโดยใช้สะโพกระหว่างชายหญิง เป็นเพลงที่ใช้จังหวะการเต้นโดยใช้สะโพกแนบหรืออุ้งกันระหว่างชายหญิง แล้วเดินต่อไปซึ่งเป็นต่างฝ่ายต่างเดิน
- 8) เพลงจับมือกัน เป็นเพลงที่ใช้ในการเต้นจะคี เป็นการเต้นที่มีจังหวะการเต้นที่มีจังหวะผู้ชายและผู้หญิงจับมือกัน จังหวะเร็วขึ้น การก้าวเท้าจะยาวกว่าปกติ ต่างฝ่ายต่างดึงมือเป็นการสลับมือกันระหว่างชายหญิง
- 9) เพลงท่าดำพริกเกลือ เป็นการนำวิธีการดำพริกกับเกลือมาเป็นท่าเต้น จะใช้เท้าเหยียบกระเดื่องที่ต่อไปยังสากตำข้าว
- 10) เพลงท่าม้าเดิน เป็นการสร้างทำนองโดยใช้ท่าเดินของม้า จังหวะการเดินของม้าในช่วงที่ไม่ช้าไม่เร็ว นิสัยของม้าเมื่อเดินผ่านกันใช้หัวชนกันหรือดีดใส่กัน
- 11) เพลงท่าชนไก่ บทเพลงนี้มีสีสันมากขึ้นคล้ายกับท่าเดินของม้า
- 12) เพลงแม่หมูเรียกลูกหมู เป็นการสร้างจังหวะการเต้นจะคี โดยใช้เสียงเรียกของแม่หมูเพื่อให้ลูกหมูกลับมา
- 13) เพลงยีนดีที่ได้รู้จัก เป็นเพลงที่แสดงถึงความรู้สึกเกี่ยวกับการได้รู้จักเป็นมิตรสหาย ซึ่งเป็นวาสนาที่ได้เจอกัน รวมทั้งเป็นเพลงที่ใช้ในการโต้ตอบกันแบบด้นสด

โน้ตเพลง สำหรับฝึกเป่าแคนน้ำเต้า “หน่อจี่ແລະ”

1) โน้ตเพลง เริ่มต้นจะคี่ แบบที่ 1

เสียงแคน เป่าโดย นายชิดชัย สรรพนธ์ศิริกุล

แกะบทเพลง โดย นายไพโรจน์ ภพอานวยสุข

เข้าระบบถอดโน้ต โดย คุณคิตา <https://www.facebook.com/RabKaeNotePleng/>

ภาพที่ 4.11 โน้ตเพลง เริ่มต้นจะคี่ แบบที่ 1

2) โน้ตเพลง เริ่มต้นจะคี่ แบบที่ 2

เสียงแคน เป่าโดย นายชิดชัย สรรพนธ์ศิริกุล

แกะบทเพลง โดย นายธีรพงศ์ แก้วธารากุล ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านยาป่าแหน

เข้าระบบถอดโน้ต โดย คุณคิตา <https://www.facebook.com/RabKaeNotePleng/>

ภาพที่ 4.12 โน้ตเพลง เริ่มต้นจะคี่ แบบที่ 2

3.4.3.วิธีการทำแคน “หน่อจี่ແລະ”

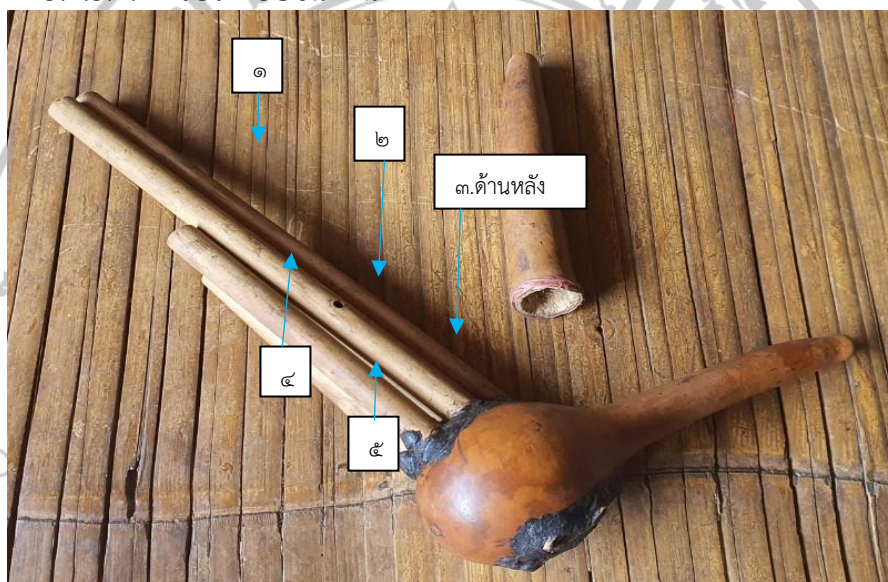
3.4.3.1.การหาวัสดุ ส่วนประกอบของ แคนหน่อจี่ແລະ ได้แก่ ขี้มันหรือชันโรง น้ำเต้า ไม้ไผ่ ชันโรง ในป่าบริเวณรอบหมู่บ้านซึ่งเป็นป่าต้นน้ำ ต้นไม้ที่มีรูตรงกลางขนาดใหญ่ เช่น ต้นก่อ การนำมาใช้จะไม่มีการตัดต้นไม้แต่เจาะรูบริเวณที่มีและดึงออกมาใช้

น้ำเต้า เป็นอุปกรณ์หนึ่งที่สำคัญที่ใช้ในการทำเครื่องดนตรี การเลือกลักษณะของ น้ำเต้าที่เหมาะสมกับการทำเครื่องดนตรี ซึ่งจะมีการพิจารณาจากรูปทรงที่ควรเลือกทรงไข่ เพราะมี ผลต่อเสียงและเลือกที่ขนาดเหมาะกับมือของแต่ละคน

ไม้ไผ่ทำท่อเสียง การคัดเลือกไม้ไผ่ จะเลือก 3 ขนาดที่เหมาะสมกับแคนประเภทต่างๆ ไม้ไผ่ที่เหมาะสมต้องมีอายุ 2-3 ปีขึ้นไป เพราะถ้าอายุน้อยเมื่อนำไปตากแดดแล้วจะเป็นขุย การเลือกต้องเลือกปล้องยาวใหญ่ขนาดพอดีกันทั้ง 5 อัน สำหรับทำท่อเสียง

ไผ่ทำลิ้นหน่อจีแหล่ เลือกไม้ไผ่ที่มีขนาดใหญ่กว่าการทำท่อเสียง เพราะต้องนำมาผ่าเพื่อปาดและคัดสีให้หนาบางตามความต้องการของเสียง เมื่อต้องการเสียงต่ำปลายลิ้นต้องมีความหนา หากต้องการให้เสียงสูงส่วนปลายลิ้นต้องบาง

3.4.3.2. การประกอบชิ้นส่วน

ภาพที่ 4.13 ตำแหน่งท่อเสียงไม้ไผ่ที่ประกอบกับตัวลูกน้ำเต้า

ชื่อส่วนประกอบต่างๆ

- 1) ตัวเครื่อง เรียกว่า แห่
- 2) ท่อที่ 1 เรียกว่า โอโลมา
- 3) ท่อที่ 2 เรียกว่า โอซีมา
- 4) ท่อที่ 3 เรียกว่า โอซีมาฮ้อน
- 5) ท่อที่ 4 เรียกว่า จะเกินฮ้อน
- 6) ท่อที่ 5 เรียกว่า จะเกิน

ลักษณะตัวเครื่องทำจากผลน้ำเต้า แบบมีก้านยาวสำหรับเป่า ทำความสะอาดภายในและเจาะรูที่ผลน้ำเต้าเพื่อใส่ท่อจำนวน 5 ท่อ ปิดรอยต่อด้วยขี้ชันโรง ตัวเครื่องมีเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 8 เซนติเมตร ยาววัดจากปลายปากเป่า ยาวประมาณ 18 เซนติเมตร มีท่อเสียงทั้งหมด 5 ท่อ

น้ำเต้า ที่หามาต้องมานำมารมควัน ทำให้แห้งในการใช้งาน เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่เชื่อกันว่าการรมควัน สามารถช่วยป้องกันมอดหรือแมลงมากัดเจาะและเสริมความแข็งแรงทนทาน ส่งผลให้น้ำเต้าไม่แตกได้ง่าย

ภาพที่ 4.14 ลูกน้ำเต่างวงช้างที่ผ่านการรมควันกันมดและแมลง

- 1) เมื่อน้ำเต้าแห้งสนิทนำมาเจาะรู จำนวน 5 รู เพื่อนำท่อไม้ไผ่ใส่ลงไป เกิดเป็นท่อเสียง

ภาพที่ 4.15 การเจาะรูเพื่อใส่ท่อเสียงบนลูกน้ำเต้า 5 รู ทะลุบนล่าง

- 2) ท่อไม้ไผ่ที่จัดเตรียมต้องมีความยาว โดยท่อที่ 1 และ 2 มีขนาดเท่ากัน คือ 20 เซนติเมตร แต่ท่อที่ 1 มีเจาะช่องรูอากาศ ตรงตำแหน่งความยาวที่ 16 เซนติเมตร ท่อที่ 3 ยาว 15 เซนติเมตร ท่อที่ 4 ยาว 14 และท่อที่ 5 ยาว 13 เซนติเมตร (ทั้งนี้ความยาวและขนาดของท่อไม้ไผ่ ไม่มีระบบตายตัว สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามวัสดุที่มี และความสามารถของช่างทำแคน)

ภาพที่ 4.16 ท่อไม้ไผ่แห้ง “ไม้เฮี้ยะ” สำหรับทำท่อเสียง

- 3) การทำลิ้น แคนหน่อจี้แหล่ ใช้ไม้ไผ่และแผ่นหินในชุดรีดทำเป็นช่องสี่เหลี่ยมตรงกลางให้เป็นหลุมลงไป การทำลิ้นสามารถขัดสีให้บางตามความต้องการของเสียงสูงต่ำของเครื่องดนตรี

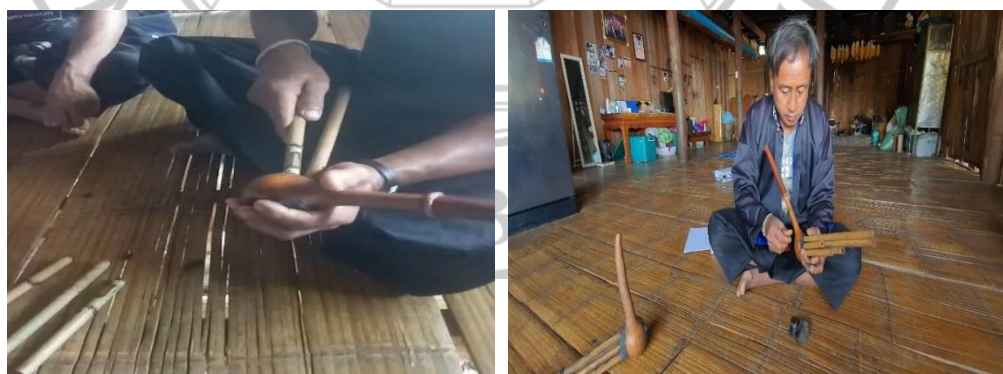
ภาพที่ 4.17-4.18 การใช้เครื่องมือทำลิ้นปี่สำหรับใส่ท่อเสียงด้านในและด้านนอก

- 4) การประกอบลิ้นเข้ากับท่อเสียง โดยใช้ชันรงค์เป็นตัวประสาน เช่นเดียวกับการประกอบท่อเสียงรวมเข้ากับน้ำเต้าดังรูป

ภาพที่ 4.19- 4.20 การใส่ลิ้นปี่กับท่อเสียงไม้ไผ่ ปิดด้วยชันรงค์เชื่อมกันให้สนิททุกท่อ

- 5) การประกอบท่อไผ่ไม้ 5 ท่อ เข้ากับน้ำเต้า โดยใช้ชันรงค์เป็นตัวประสานปิดระหว่างช่องว่าง

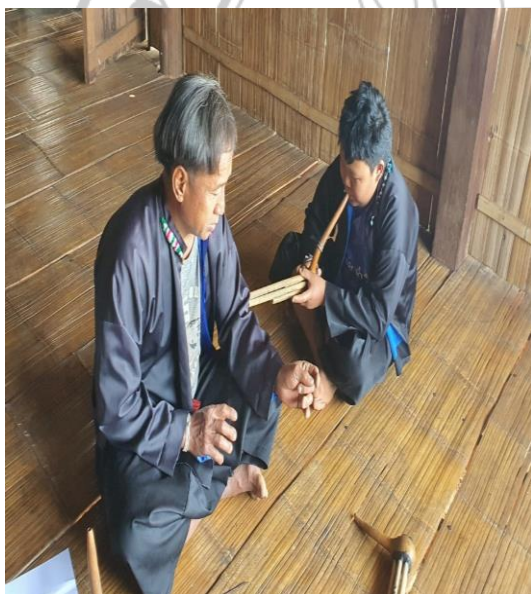

ภาพที่ 4.21-4.22 การประกอบท่อเสียงไม้ไผ่ เข้ากับลูกน้ำเต้าปิดด้วยชันรงค์(ขี้มัน)

ภาพที่ 4.23-4.24 วิธีการปิดช่องว่างระหว่างท่อเสียงกับตัวลูกน้ำเต้าด้วยขี้ชันรงค์

6. ทดสอบเสียงของแคนด้วยการเป่าไล่เสียงทั้ง 5 ท่อ สลับกันไปมา

ภาพที่ 4.25 การทดสอบเสียงแคน

ภาพที่ 4.26 การสอนการเป่าแคนระหว่างปราชญ์กับเยาวชน

4. วิธีการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนแบบในอดีตและปัจจุบัน

4.1. การสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนในระดับครอบครัว

จากสัมภาษณ์ครอบครัวของปราชญ์แคนน้ำเต้าของชุมชน นายชิดชัย สรานนท์หิรัญกุล ได้เล่าให้เราฟังว่า เมื่อครั้งที่ลูกยังเล็ก 1-2 ปี พ่อจะเป่าให้ฟังเขาจะเดินตามจังหวะ แต่พอโตขึ้นทำให้การสัมผัสกับแคนห่างหายไปด้วยมีหน้าที่ต้องออกไปเรียนในโรงเรียนนอกชุมชน การทำเครื่องดนตรีจะสามารถช่วยพ่อทำเครื่องดนตรี จะทราบชื่อขององค์ประกอบของเครื่องดนตรี ในปัจจุบันเขาไม่สามารถช่วยในเรื่องวัฒนธรรมการเป่าแคนได้ แต่ช่วยในการให้บริการนักท่องเที่ยว

สามารถวิเคราะห์ลักษณะการถ่ายทอดวัฒนธรรมดังกล่าว เป็นการเรียนรู้ภายในครอบครัว ที่ส่งผ่านจากพ่อแม่สู่ลูก เป็นการเรียนรู้ตามความสนใจที่เป็นไปตามธรรมชาติของวิถีชีวิตที่บ้าน ตามช่วงเวลาที่มีสัมพันธ์กับพิธีกรรมหรือเวลาว่างของพ่อแม่ ไม่มีขั้นตอนการถ่ายทอดอย่าง

ชัดเจน ด้วยภาระหน้าที่ด้านการเรียนส่งผลให้การสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนในระดับครอบครัว ขาดการสืบทอดอย่างต่อเนื่อง ผู้รับการสืบทอดจึงมีความสามารถในการสืบทอดในระดับที่น้อยหรือไม่สามารถรักษาไว้ได้เลย

4.2. การสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนในระดับโรงเรียน

โรงเรียน มีลักษณะการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคน 3 ลักษณะ คือ การเชิญปราชญ์ แคนเข้าไปสอนนักเรียนที่โรงเรียนเป็นครั้งคราว 2. คุณครูในโรงเรียนนำนักเรียนมาศึกษาวัฒนธรรมที่บ้านของปราชญ์ชุมชน 3. กิจกรรมการสืบทอดวัฒนธรรมจากหน่วยงานของภาครัฐ โดยมีงบประมาณสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบล ทั้ง 3 ลักษณะ ไม่มีช่วงเวลาที่แน่นอน เป็นไปตามงบประมาณหรือกิจกรรมของโรงเรียน หรือตามแผนของหน่วยงานและงบประมาณ ลักษณะการสอน คือ การสอนเป่าเป็นหลัก

4.3. การสืบทอดในระดับชุมชน

การสืบทอดวัฒนธรรมเป็นในลักษณะการเรียนรู้ไปพร้อมๆกับการประกอบพิธีกรรม หรือประเพณีของชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยส่วนใหญ่เยาวชนในชุมชนจะมีความสามารถในการเต้น ประกอบเสียงแคน ที่เรียนว่าการเต้นจำศีล ซึ่งมีท่วงท่า ลีลา และจังหวะการเต้นที่มีความหลากหลาย

วัฒนธรรมการเป่าแคนมีความสัมพันธ์กับการประกอบพิธีกรรมของชุมชน ซึ่งไม่เป่าแคน ทุกพิธีกรรม มีพิธีกรรมที่มีการเป่าแคนและคนในชุมชนมีส่วนร่วม ดังนี้

- งานกินวอ หรือปีใหม่มูเซอ (จะมีการกินข้าวปึก และเต้นจำศีล)
- ประเพณีกินข้าวใหม่ (เก็บข้าวโพด แดง ข้าว)
- ทำบุญเรียกขวัญของชุมชน (สร้างขวัญและกำลังใจ สุขภาพในการดำเนินชีวิต)
- งานศพ พิธีส่งศพ
- การเต้นประกอบเสียงแคน ให้นักท่องเที่ยวรับชม

ชุมชนจะมีพิธีกรรมที่ถือปฏิบัติกันมาช้านาน สามารถแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ พิธีกรรมในระดับชุมชน และพิธีกรรมในระดับครอบครัว โดยการประกอบกรรมพิธีกรรมต่างๆ แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ สามารถทำได้ตลอดเวลาหากมีความจำเป็น และ พิธีกรรมที่ต้องปฏิบัติตามการกำหนดการของชุมชน

1. พิธีที่สามารถทำได้ทุกเดือนหากมีความจำเป็น คือ พิธีกรรมส่งผีสะเดาะเคราะห์ หมู่บ้าน(คะกุเว) พิธีกรรมนี้ทั้งหมู่บ้านรวมกันทำพิธีที่ลานต้นจำศีล มีการใช้เครื่องดนตรีแคนน้ำเต้าทุกตัว เปิดปิดพิธีกรรม โดยแคนหน่อกูมา ในลานต้นจำศีลจะใช้เครื่องดนตรีแคนน้ำเต้าตัวอื่นๆเป่าสลับกัน คือ หน่อซี่ ต่อเลอหมู่ หน่อจีแหละ

2. พิธีกรรมที่ถือปฏิบัติเป็นประเพณีของชุมชน

2.1.ทำบุญใหญ่(ปอยปาเตเว) ในส่วนทำบุญใหญ่นั้น ต้องเชิญหมู่บ้านอื่น

มาร่วมเต้นจำศีลด้วย ไม่จำกัดว่าหมู่บ้านขึ้นอยู่กับเจ้าภาพ โดยส่วนใหญ่จะเชิญหมู่บ้านที่ญาติพี่น้องอาศัย จะทำเมื่อเกิดเหตุการณ์ความเจ็บป่วย จะมีการเป่าแคนหน่อกูมาในการเปิดพิธี จากนั้นจะใช้เครื่องดนตรีแคนกลางและแคนเล็กสลับกัน

2.2.ทำบุญน้อย(ปอยปาฮาตีเว) พิธีกรรมนี้ของหมู่บ้าน (เฉพาะครัวเรือน) จะมีการเป่าแคนหน่อกูมาในการเปิดพิธีกรรม จากนั้นจะใช้เครื่องดนตรีแคนกลางและแคนเล็กสลับกัน

- 2.3.ทำบุญ/เรียกขวัญ (บูตี/ฮาภูเว) ไม่ใช่เครื่องดนตรี
- 2.4.เลี้ยงผีเรือน (หื้อฮาภูเว) ไม่ใช่เครื่องดนตรี
- 2.5.ส่งผี/ไล่ผี (หนีตี กะเว) ไม่ใช่เครื่องดนตรี

4.3. การสืบทอดในระดับชุมชนสู่นักท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวโดยชุมชน มีลักษณะการถ่ายทอดวัฒนธรรมการเป่าแคน โดยมีฐานการเรียนรู้แคนลาหู่ เป็นหนึ่งฐานเรียนรู้วัฒนธรรมชุมชน สำหรับนักท่องเที่ยวที่สนใจศิลปะด้านดนตรีท้องถิ่น โดยมีลักษณะการถ่ายทอดในรูปแบบการสร้างการมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ โดยมีลำดับขั้นตอน คือ มีการแสดงการเป่าแคนให้นักท่องเที่ยวฟัง นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมกับท่วงทำนอง เช่น ประบมือ มีการเล่าเรื่องเครื่องดนตรีของชุมชนให้ฟังและให้สัมผัสเครื่องดนตรี และการสอนเป่าเครื่องดนตรีชนิดต่างๆ เมื่อนักท่องเที่ยวต้องการเรียนรู้ในระหว่างเวลานั้นๆ

ในส่วนของการถ่ายทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนหน่อจี้แหล่ สู่นักท่องเที่ยว ก็มีลักษณะการเรียนรู้คล้ายกัน โดยมีขั้นตอนในการเรียนรู้ คือ การแนะนำองค์ประกอบของแคน บอกเล่าเรื่องราวประวัติความเป็นมาความสำคัญในการใช้เครื่องดนตรี และการทดลองเป่าแคน

การถ่ายทอดวัฒนธรรมสู่นักท่องเที่ยว เป็นการเรียนรู้ในระยะเวลาสั้นๆ ซึ่งผลการเรียนรู้ คือ ภาพความทรงจำของประสบการณ์ที่ดีในการเรียนรู้วัฒนธรรมการเป่าแคนน้ำเต้า และการซื้อแคนกลับไปเป็นของที่ระลึกเท่านั้น หากแต่มีความสนใจที่จะมีการเรียนรู้แบบจริงจังแบบการเรียนรู้ดนตรีต้องกลับมาฝึกฝนในการเป่า เพื่อจับตัวโน้ตจับจังหวะให้เป็นทำนองเพลง

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2. เพื่อสร้างกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนของกลุ่มชาติพันธุ์ ลาหู่ ด่าสู่เด็กและเยาวชน ในพื้นที่การท่องเที่ยวโดยชุมชน

- 2.1. กระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมชุมชน
- 2.2. กิจกรรมการถ่ายทอดวัฒนธรรมสู่เด็กและเยาวชน
- 2.3. การวิเคราะห์สรุปผลกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคน

2.1. กระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมชุมชน

จากการการประชุมกลุ่มวางแผนกิจกรรมการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนหน่อจี้แหล่ สู่กลุ่มเด็กและเยาวชน โดยวิธีการ Focus group แบ่งเป็น 4 กลุ่มเพื่อแสดงความคิดเห็นแล้วนำเสนอ คือ กลุ่มเยาวชน กลุ่มการท่องเที่ยว กลุ่มปราชญ์ชุมชน กลุ่มผู้นำชุมชน ทำให้ได้แผนลำดับขั้นตอนของกิจกรรมการสืบทอดวัฒนธรรมสู่กลุ่มเด็กและเยาวชน และการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากเด็กและเยาวชนสู่นักท่องเที่ยว ได้ดังนี้

2.1.1 ความคิดเห็นของกลุ่มเด็กและเยาวชน ตามประเด็นการสัมภาษณ์ เพื่อสร้างแนวทางการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนหน่อจี้แหล่ร่วมกัน มีดังนี้

- (1) ความต้องการเครื่องมือในการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนลาหู่

ความคิดเห็น

มีความต้องการให้มีคู่มือการเรียนเป่าแคน ในลักษณะที่ง่ายต่อการเรียนรู้และเข้าใจ

(2) อยากให้คนสอนเป่าแคนลาหู่ สอนอย่างไร ถึงจะเป่าแคนได้

ความคิดเห็น

- อยากให้จับฟังเสียง ว่าแต่ละเสียงมีลักษณะอย่างไร
- การฝึกเดินตามจังหวะ
- การเริ่มเรียนเป่าแคน ตามคู่มือการเรียนเป่าแคน

(3) ในฐานะเป็นลูกหลานผู้สืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคน พร้อมจะเรียนรู้ในเวลาใด

ความคิดเห็น

วันที่เป็นวันหยุดของคนในชุมชน ทำงาน 10 วัน จะมีวันหยุดของชุมชน 1 วัน ตามปฏิทิน ของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวล่าหู่ ด้วยส่วนใหญ่คนในชุมชนมีวิถีการทำ เกษตรกรรมเพื่อเลี้ยงชีพ จะให้ความสำคัญกับเวลาของการทำงานเป็นอันดับแรก เวลาของการเรียนรู้

(4) เคยมีส่วนร่วมในกิจกรรมเรียนรู้วัฒนธรรม “การเป่าแคน” ให้นักท่องเที่ยวหรือไม่ อย่างไรบ้าง

ความคิดเห็น

โดยส่วนใหญ่มีส่วนร่วมเกี่ยวกับกิจกรรมประเพณีและพิธีกรรมของชุมชน ในลักษณะร่วมเต้นจะคี คือ งานกินวอ หรือปีใหม่มูเซอ (จะมีการกินข้าวปึก และเต้นจำคี) ประเพณีกินข้าวใหม่ (เก็บข้าวโพด แดง ข้าว) ทำบุญเรียกขวัญ งานศพ พิธี ส่งศพ การต้อนรับประกอบเสียงแคน ให้นักท่องเที่ยวเข้าชม

(5) ถ้าจะเรียนการเป่าแคนลาหู่ ต้องเตรียมตัวอย่างไรบ้าง

ความคิดเห็น

ผู้เรียนควรมีความพร้อมของตนเอง และความตั้งใจจริง เวลาที่เหมาะสมกับปราชญ์แคน ผู้สอนการเป่าแคน และการฝึกฝนหลังการเรียนอย่างจริงจัง

(6) ปัญหาและอุปสรรคของการเป่าแคนลาหู่

ความคิดเห็น

- เยาวชนสนใจโทรศัพท์มากกว่าการเรียนเป่าแคน
- เสียงเป่า—จังหวะ—ทำนองเพลง—(ปัญหา คือ ไม่เข้าใจเนื้อเพลง ไม่รู้ว่าเพลงไหนคือเพลงเศร้า เพลงไหนคือเพลงสนุกสนาน ด้วยมีแต่เสียงไม่มีเนื้อเพลง ทำ ให้ไม่สามารถเริ่มต้นการเป่าเสียงได้
- บทเพลงไม่มีลักษณะตายตัว การเรียนยังไม่มีแบบแผนแต่เป็นการเรียนรู้ด้วยตนเอง ทำให้เยาวชนผู้สนใจไม่สามารถที่จะใช้เสียงแบบเดิม แต่เป็นการสร้างเสียงแคนในลักษณะตามจินตนาการ จึงมีความต้องการให้ผู้สอนสร้างแบบคู่มือการสอนที่รวบรวมเนื้อหาทั้งหมด สามารถนำมาใช้ในการศึกษาได้

ข้อเสนอแนะ อยากให้มีกิจกรรมเรียนรู้วัฒนธรรมของชุมชนสำหรับเยาวชน จะสามารถลดปัญหาเยาวชนที่ใช้เวลาว่างกับการดื่มเหล้าหรือเล่นโทรศัพท์ มาทำกิจกรรมการสืบทอดวัฒนธรรมเป่าแคน มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และให้เยาวชนที่ชอบเข้าป่าหันมาเรียนรู้การหาวัสดุอุปกรณ์ในการทำเครื่องเป่าแคนจากป่า

2.1.2 ความคิดเห็นของกลุ่มผู้นำชุมชน ตามประเด็นการสัมภาษณ์ เพื่อสร้างแนวทางการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนหน่อจี้แหละร่วมกัน มีดังนี้

1. การสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนลาหู่ ในระดับชุมชน และสังคม

ความคิดเห็น

ชุมชนมีการส่งเสริมวัฒนธรรมการเป่าแคนลาหู่ (หน่อจี้แหละ)ในระดับชุมชนและสังคมหน่วยงานสงเคราะห์ชาวเขา เข้ามาสนับสนุนกิจกรรม เมื่อปี พ.ศ.2561 ผลของกิจกรรมคือไม่ประสบความสำเร็จ เยาวชนยังไม่สามารถเป่าได้ ด้วยขาดการฝึกอย่างต่อเนื่อง ในปัจจุบันจะมีการฝึกการเป่าแคนในช่วงปีใหม่และประเพณีสำคัญต่างๆ โดยขึ้นอยู่กับความสมัครใจและความสนใจของสมาชิกในชุมชน ทางชุมชนมีแนวทางการสนับสนุนการจัดตั้งชมรมการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนโดยมีการวางแผนการเรียนรู้กิจกรรมในวันหยุดของชุมชน

2. ประเพณีและพิธีกรรมที่มีการเป่าแคนลาหู่ (หน่อจี้แหละ) ของชุมชน

ความคิดเห็น

ประเพณีกินข้าวใหม่, ขึ้นปีใหม่, การทำพิธีกรรมงานมงคลทั้งระดับเล็กและใหญ่ ซึ่งมีหลากหลายบทเพลงและจังหวะโดยขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงการทำพิธีกรรมนั้นๆ ลักษณะการเป่า เช่น พิธีกรรมงานศพ การเป่าแคนจะเป็นบทเพลง ช่วงเวลาการไปทำไร่ทำสวน จะเป่าแคนเพื่อใช้เสียงในการจับกันของหนุ่มสาว ซึ่งในเสียงแคนจะสามารถสื่อความหมายที่คนในกลุ่มชนจะเข้าใจ

หมายเหตุ การเป่าแคนมีกฎคือห้ามเป่าช่วงเช้ามืดก่อนเวลา 10.00 น. ยกเว้นปีใหม่

3. โครงการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนลาหู่คำ (หน่อจี้แหละ)ของชุมชน ในปัจจุบัน

ความคิดเห็น

ปัจจุบันยังไม่มีโครงการนี้ ในชุมชน ด้วยในทุกประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ สมาชิกในชุมชนสามารถเรียนรู้ร่วมกันได้ ซึ่งสมาชิกแต่ละคนก็มีความสามารถในการร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชน แตกต่างกัน

มีกลุ่มคนที่สนใจ เรียนรู้การฝึกเป่าแคนด้วยตนเอง และเรียนรู้จากปราชญ์ด้วยตนเอง และสามารถนำมาใช้ได้จริงในลักษณะที่ไม่เหมือนกัน ตามศักยภาพของแต่ละบุคคล ซึ่ง แบ่งตามความสามารถได้ 4 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 กลุ่มที่ไม่สามารถเป่าได้ แต่ร่วมเต้นประกอบเสียงแคนได้

กลุ่มที่ 2 กลุ่มที่สามารถทำแคน แต่สามารถที่จะเป่าได้

กลุ่มที่ 3 กลุ่มที่สามารถทำแคนและสามารถเป่าแคนได้รวมทั้งเต้นประกอบจังหวะได้ (มีเพียงคนเดียวในชุมชน)

กลุ่มที่ 4 กลุ่มที่ทำแคนไม่ได้ เต้นไม่ได้ แต่สามารถเป่าได้

4. อนาคตของการส่งเสริมวัฒนธรรมการเป่าแคนลาหู่ในกลุ่มเด็กและเยาวชน

ความคิดเห็น

มีการส่งเสริมการเป่าแคนจากปราชญ์ชุมชน และผู้นำชุมชนอย่างสม่ำเสมอ แต่ยังไม่มีการจัดตั้งชมรมเป็นรูปร่าง และชุมชนอยากให้ทางโรงเรียนได้นำปราชญ์ด้านการเป่าแคนเข้าไปสอนในโรงเรียนของชุมชนด้วย

5. ปัญหาและอุปสรรคของการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนลาหู่ในระดับชุมชนและสังคม ความคิดเห็น

- คนรุ่นใหม่ให้ความสนใจการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนลดน้อยลง
- อิทธิพลจากสื่อเทคโนโลยี เช่น มือถือ ทีวี ฯลฯ มีผลทำให้เด็กไม่สนใจการเป่าแคน
- เครื่องดนตรีสำหรับการเรียนรู้ มีน้อย
- คนผลิตเครื่องดนตรีมีคนเดียวในหมู่บ้าน
- ด้วยภาระการเรียนรู้ในระดับที่สูงขึ้น ทำให้เยาวชนต้องออกจากชุมชนไปเรียน และทำงานนอกพื้นที่ จึงทำให้เหลือเยาวชนน้อยคนในชุมชนที่สนใจเรียนรู้

2.1.3 ความคิดเห็นของกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชน ตามประเด็นการ สัมภาษณ์ เพื่อสร้างแนวทางการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนหน่อจี้เหละร่วมกัน มีดังนี้

1. กิจกรรมการเรียนรู้วัฒนธรรมการเป่าแคนที่กลุ่มท่องเที่ยวจัดไว้ ในปัจจุบัน มีลักษณะ
อย่างไร

ควรที่จะมีการวางแผนการเรียนการสอนเป็นลำดับดังนี้

1. ขั้นตอนของการเลือกวัสดุ ในการทำเครื่องดนตรี
2. การสาธิตขั้นตอนการทำแคน และการสอนการทำแคน
3. การเป่าเป็นบทเพลง จากลำดับง่าย ไปหายาก
4. การเรียนรู้เรื่องราวความเป็นมาและความสำคัญของการเป่าแคน

2. วิธีการถ่ายทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนลาหู่สู่นักท่องเที่ยว เป็นอย่างไร

ควรมีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ ที่ศาลาหมู่บ้าน หรือฐานการเรียนรู้แคนของชุมชน โดยจัดเรื่องราวของแคนลาหู่ อาทิ แสดงรูปภาพของการเป่าแคน ประวัติความเป็นมา ปรัชญาแคน ขั้นตอนของการทำแคน เป็นต้น โดยควรมีการวางแผนการจัดเวรดูแลศูนย์ร่วมกัน ของสมาชิกในชุมชน ซึ่งปัจจุบันหน้าหมู่บ้านตอนนี้มีการจัดตั้งศูนย์ OTOP หน้าหมู่บ้าน

3. นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ต้องการเรียนรู้ในเรื่องใด ของวัฒนธรรมการเป่าแคน

จากการให้บริการนักท่องเที่ยวที่ผ่านมา กลุ่มที่เข้ามาเรียนรู้ในฐานแคนลาหู่ ที่บ้านลุงจำหา พบว่า นักท่องเที่ยวมีความสนใจที่แตกต่างกัน ส่วนใหญ่ก็จะมาเรียนรู้วิธีการเป่าแคน การใช้ลมในการเป่าในแต่ละเสียงให้เกิดความไพเราะจนนำไปสู่การเกิดบทเพลง และการนั่งฟังบทเพลงจากเสียงแคนที่ลุงจำหาเป่าให้ฟัง โดยมีการเล่าความหมายของบทเพลงให้นักท่องเที่ยวฟัง ประกอบกับการถ่ายทอดเสียงแคนนั้น

มีการส่งจองแคน เพื่อซื้อเป็นของที่ระลึกและนำกลับไปด้วย (เป็นผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมที่สามารถสร้างรายได้ให้กับผู้ที่สามารถทำแคนได้เป็นอย่างดี)

4. กลุ่มท่องเที่ยวเปิดโอกาสให้เยาวชนลูกหลาน มีส่วนร่วมในกิจกรรมเรียนรู้วัฒนธรรม “การเป่าแคน” ให้นักท่องเที่ยวอย่างไรบ้าง

ส่วนมากแล้วเยาวชนไม่สามารถเป่าได้เป็นบทเพลงต่อเนื่องกัน มีเพียงน้องรัชชานนท์ คนเดียวที่เป่าได้บางเพลงที่ง่าย ๆ แต่ทุกคนสามารถร่วมการเต้นจะดี ประกอบเสียงแคนในลักษณะ ทำทางการเต้นในแบบต่างๆได้ เวลามีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนหรือในเทศกาลต่างๆของชุมชน เยาวชนจะมีส่วนร่วมในการเต้นจะดีเสมอ ซึ่งชุมชนมีการจัดขึ้นอย่างต่อเนื่องทุกปี

เป็นลักษณะการเรียนรู้ที่ไม่ใช่เรียนในห้องเรียน แต่เรียนรู้ภาคปฏิบัติผ่านกิจกรรมที่ชุมชนจัดขึ้นอย่างต่อเนื่อง จึงส่งผลให้เยาวชนแต่ละคนจะมีทักษะความสามารถแตกต่างกันไปตามความถนัด

5. ปัญหาและอุปสรรคของการถ่ายทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนลาหู่ ในกลุ่มนักท่องเที่ยว

ในปัจจุบันวัสดุที่ใช้ในการทำแคน ค่อนข้างหายากและเหลือน้อยลง เช่น ขี้มัน ไม้ไผ่ชู เป็นต้น ประกอบกับผู้ที่จะสามารถทำแคนต้องมีความสามารถในการเลือกสรรวัสดุที่มีคุณภาพนี้จากป่า จากประสบการณ์ที่สั่งสมมาทั้งชีวิตของการทำแคน

การทำแคนต้องใช้เวลา ในทุกขั้นตอน เพื่อให้ได้เสียงที่มีคุณภาพ อาทิเช่น ในส่วนของลิ้นเป่าเสียง ต้องเป็นไม้ไผ่ในเขตหนาวใกล้ชายแดนไทย-พม่า และใช้เวลาในการรมควันนานเสียง 3 ปี เสียงแคนถึงจะมีความใส เป็นต้น

การถ่ายทอดไม่สามารถทำในลักษณะที่มีความชัดเจน เป็นในเชิงของการเรียนรู้ด้วยประสบการณ์ ไม่มีตัวโน้ตในทางสากล ไม่มีสื่อการสอนที่สามารถเรียนรู้ได้ง่าย สำหรับเด็กและเยาวชนในยุคปัจจุบัน

2.2.4 ความคิดเห็นของกลุ่มปราชญ์ชุมชน ตามประเด็นการสัมภาษณ์ เพื่อสร้างแนวทางการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนหนองจี่เหละร่วมกัน มีดังนี้

(1) ลักษณะทางกายภาพของหนองจี่เหละ

1.1. ความเป็นมาและความสำคัญของแคนน้ำเต้าของชุมชน

ชาวล่าหู่ทุกคนจะทิ้งลูกน้ำเต้าไม่ได้ ด้วยมีความเชื่อว่า ต้นกำเนิดของชาวล่าหู่มาจากลูกน้ำเต้า มีเรื่องเล่าต่อกันมาว่าเดิมบรรพบุรุษของชาวล่าหู่อยู่ในน้ำเต้า จากนั้นมีสัตว์ที่มีปากแหลมคมได้แกะเปลือกลูกน้ำเต้าจนเปิดออก ทำให้ชาวล่าหู่ออกมาจากน้ำเต้าและใช้ชีวิตสืบทอดกลุ่มชนมาจนถึงปัจจุบัน ทำให้ชุมชนชาวล่าหู่มีเครื่องดนตรีที่ทำจากน้ำเต้าเป็นของกลุ่มชาติพันธุ์มาช้านานอยู่คู่กับวิถีของชุมชนมาตั้งแต่บรรพบุรุษมาจนถึงปัจจุบัน เป็นเสมือนเครื่องสื่อสารถึงเทพเจ้าให้รับรู้ในเรื่องราวต่างๆของกลุ่มชน

1.2. ส่วนประกอบ

แคนหนองจี่เหละ มีส่วนประกอบสำคัญ 4 ส่วน คือ ลูกน้ำเต้าทรงขาข้างตากแห้ง ไม้ไผ่สำหรับทำท่อนเสียง 5 ท่อ ขี้มันหรือชันโรง ไม้ไผ่ลิ้นเสียง

1.3.วิธีการทำ

เริ่มจากการเตรียมวัสดุอุปกรณ์ เพื่อใช้ในการทำแคน คือ ขี้มันหรือชันโรง ลูกน้ำเต้าทรงขาข้าง ไม้ไผ่ ซึ่งต้องเตรียมไว้ ตามฤดูกาล เก็บรวบรวมและรักษาไว้ ไม้ไผ่ลิ้นเสียง หรือ ไม้ไผ่

ท่อเสียง ต้องไปหาในป่าที่ใกล้ถึงชายแดนไทย-พม่า ขี้มันหรือชันโรงหาได้ในป่าหรือบางครั้งเขาก็มาทำรังในพื้นที่บ้านของเรา และลูกน้ำเต้าทรงงาข้าง จะปลูกรักษาพันธุ์ไว้อย่างต่อเนื่อง

การประกอบชิ้นส่วน เริ่มต้นจากการนำลูกน้ำเต้าทรงงาข้างแห้ง มาเจาะรู 5 รู ตามขนาดของไม้ไผ่ท่อเสียง จำนวน 5 ท่อ และเตรียมไม้ไผ่ท่อเสียงความยาวลดหลั่นกัน เจาะปลายสำหรับใส่ลื่นปี ลื่นปีเสียงทำจากไม้ไผ่ที่มีชื่อว่า ชุม เป็นไม้ไผ่ชนิดเดียวที่เสียงไพเราะที่สุด ยิ่งเก็บรมควันไว้นานเท่าไร เสียงก็จะเพราะตามเวลา การทำลื่นปีเสียง เป็นไม้ไผ่แผ่นสี่เหลี่ยม มีขนาด 5 ขนาด ตามระดับเสียง การประกอบลื่นปีเสียงเข้ากับท่อไม้ไผ่ทั้ง 5 ต่อที่เจาะรูไว้ จะเชื่อมปิดด้วยขี้มัน จากนั้นจะเป็นการประกอบท่อไม้ไผ่ที่เชื่อมลื่นปีไว้แล้ว ทั้ง 5 ท่อ เข้ากับตัวน้ำเต้าทรงงาข้าง และเชื่อมให้ยึดติดปิดช่องว่างระหว่างตัวลูกน้ำเต้ากับไม้ไผ่ท่อเสียงด้วย ขี้มันหรือชันโรง และสุดท้ายคือการใส่ท่อเป่าเสียงเชื่อมต่อท่อลมเป่าเสียงจากตัวน้ำเต้า เพื่อช่วยอำนวยความสะดวกในการเป่า ก็ถือว่าเป็นอันแล้วเสร็จ

1.4.วิธีการเป่า

วิธีการเป่าแคนน้ำเต้าหน่อจี้แหละ มีการใช้ปลายนิ้วทั้ง 5 นิ้ว ของมือที่เรากลัด ปิดรูที่ท่อเสียงไม้ไผ่ ให้ครบทุกท่อเสียง แล้วเปิดเพียงท่อเสียงที่เราต้องการเสียงเท่านั้น จากนั้นใช้แรงลมจากปากในการปล่อยลมเข้าลูกน้ำเต้าเพื่อพองออกยังท่อเสียงแต่ละท่อ ที่มีเสียงแตกต่างกัน มีจังหวะของการใช้ลมและมือที่เปิดปิดช่องลมสัมพันธ์กัน เหมือนกับการเป่าขลุ่ย ผู้เรียนต้องใช้เวลาและความอดทนในการฝึกซ้อมและจำจังหวะเสียงเพลงต่างๆ ตามวิถีธรรมชาติ ซึ่งในอดีตการเรียนรู้การเป่าแคนให้เป็นเสียงเพลงที่ใช้สื่อความหมายของความรู้สึกในลักษณะต่างๆ จะมีการจดจำจากเสียงด้วยการฟังเท่านั้น

(2) วิธีการถ่ายทอดสู่ลูกหลานในครอบครัวจากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน

2.1.วัยเด็ก (เริ่มตั้งแต่อายุ 2 – 12 ปี)

การถ่ายทอดเรื่องราวและการเป่าแคน สู่เยาวชนลูกหลานในช่วงวัยนี้ ประชาชนบางส่วนใหญ่อยู่ในสถานะพ่อผู้ให้กำเนิด จะเป่าแคนเพื่อการขับกล่อมลูกให้นอนหลับ และเมื่อมีการเป่าก็จะเชิญชวนให้เขามาเต้นประกอบเสียงแคนตามประสาเด็กที่ชอบความสนุกสนาน ให้เขาได้สัมผัสการเป่าตามความถนัดของเขา เมื่อชุมชนมีกิจกรรมก็พาเขาไปร่วมกิจกรรมให้เขาได้ฟังเสียงแคนและร่วมเต้นประกอบเสียงแคนตามความถนัดและความชอบโดยส่วนตัวของเขาเอง กลุ่มชนในวัยนี้เขารับรู้เป็นความทรงจำ จากการฟังเสียงและสัมผัส ว่า แคน คือ เครื่องดนตรี มีเสียง เป่าแล้ว เต้นประกอบเสียงได้ เป็นต้น

2.2 วัยรุ่น (ตั้งแต่อายุ 14 – 21 ปี)

เด็กมีความรู้อ่านออกเขียนได้แล้ว เมื่อมีการทำแคน ครอบครัวจะชักชวนให้เขามานั่งทำด้วยกัน แล้วบอกว่า ส่วนประกอบของแคน แต่ละอย่างคือ อะไร รวมถึงการให้ช่วยประกอบแคนช่วยทดสอบเสียง และบอกวิธีการเก็บรักษา สำหรับการฝึกเป่านั้นเด็กๆ ต้องไปเรียนหนังสือภายนอกชุมชน ทำให้ช่วงเวลาไม่สัมพันธ์กับความสะดวกของพ่อแม่ที่ต้องไปประกอบอาชีพทางการเกษตร จึงทำให้ไม่สามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง มีผลทำให้ไม่เกิดความชำนาญ ตามผู้ที่ถ่ายทอด แต่เยาวชนทุก

คน จะสามารถเต้นจะคือประกอบเสียงแคนได้ ด้วยชุมชนมีประเพณีและพิธีกรรมที่ใช้แคนเป่า ประกอบการทำกิจกรรม อย่างต่อเนื่อง ในช่วงวัยของเยาวชนจะชอบความสนุกสนานจากการเต้น ประกอบเสียงแคน มากกว่าการใช้เวลามาเรียนรู้การเป่าแคน ที่ต้องอาศัยเวลาและความอดทน ประกอบด้วยพรสวรรค์ในการเรียนรู้ ลักษณะการถ่ายทอดในช่วงวัยนี้ สรุปได้ว่า เป็นการร่วมเรียนรู้ ไปพร้อมกับการปฏิบัติจริง ในช่วงเวลาหนึ่งๆ ที่เชื่อมต่อเวลาแห่งการเรียนรู้ที่เป็นไปตามโอกาสที่เหมาะสม ไม่สม่ำเสมอ

2.3 วัยผู้ใหญ่ (ตั้งแต่อายุ 21 – 40 ปี)

สำหรับกลุ่มคนในวัยนี้ คือ วัยเรียน และวัยแรงงาน เวลาส่วนใหญ่ของเขาจะอยู่ที่ภาระหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติเป็นส่วนใหญ่ การถ่ายทอดในระดับนี้ จะทำร่วมกับชุมชน คือ การเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในทุกกิจกรรมประเพณีของชุมชนตามความสมัครใจ ไม่มีการบังคับ กลุ่มชนชาวลาหู่ดำ ในช่วงวัยนี้ สามารถเต้นประกอบจังหวะเสียงแคนในพิธีกรรมหรือประเพณีต่างๆของชุมชนได้เป็นอย่างดี

(3) ปัญหาและอุปสรรคในการถ่ายทอดวัฒนธรรมการเป่าแคน

3.1.ผู้ถ่ายทอด (ปราชญ์)

สามารถถ่ายทอดในแบบของวิถีดั้งเดิม คือ ลักษณะการสอนแบบเรียนรู้ร่วมกัน ไม่มีแบบแผนตายตัว และตามช่วงเวลาว่างเว้นจากการทำเกษตร แต่ความสามารถของปราชญ์แคนแต่ละคน ก็มีความถนัดที่แตกต่างกันออกไป ไม่สามารถสอนเรื่องแคนหน่อจี่แหละ ได้ครอบคลุมทั้งหมด จึงทำให้เด็กและเยาวชนต้องเปลี่ยนพื้นที่เรียนรู้ในเรื่องที่ปราชญ์แต่ละคนถนัด

3.2.วัสดุอุปกรณ์ในการทำแคน

ในปัจจุบันวัสดุในการทำแคน ค่อนข้างหายาก เพราะทั้งหมดทำจากวัสดุธรรมชาติ ด้วยสภาพแวดล้อมและภูมิอากาศทางธรรมชาติได้เปลี่ยนแปลงไป ไม่อุดมสมบูรณ์เหมือนในอดีต เช่น การหาไม้ไผ่ซุม ต้องเดินทางไปป่าลึกใกล้ชายแดนไทยพม่า การหาขี้ผึ้ง ก็ต้องเข้าป่าลึกไปเรื่อยๆ ด้วย เมื่อมีสิ่งรบกวนสัตว์เหล่านี้ เขาก็จะหนีไปสร้างรังไกลขึ้น

3.3.สื่อในการถ่ายทอด

ปราชญ์แคนในชุมชนปัจจุบัน มีเพียงเครื่องดนตรี คือ แคนประจำตัว คนละ 1 -2 ชิ้น มีการดูแลเป็นอย่างดี เพื่อเป็นผู้นำในการเป่าแคนช่วยกัน ไม่มีการบันทึกเรื่องราวและวิธีการสอนเป็นหนังสือ อย่างสมบูรณ์ แต่มีสื่อวิดีโอการถ่ายทอดเสียงแคนเป็นบทเพลงต่างๆ ของผู้จัดทำรายการสื่อประชาสัมพันธ์หลากหลายองค์กร มีการเผยแพร่ในโลกออนไลน์ ให้ได้ศึกษาเรียนรู้ แต่ก็ยังไม่มีครบถ้วนสมบูรณ์

3.4. ผู้รับการถ่ายทอด (เยาวชน)

เยาวชนส่วนใหญ่ ให้ความสนใจหรือมีความตั้งใจที่จะเรียนรู้เรื่องแคน มีน้อยมาก ด้วยปัจจัยทางด้านสังคมและเทคโนโลยี ที่พาใจเด็กๆ ไปสนใจโลกออนไลน์มากกว่าการมานั่งเรียน

วัฒนธรรมการเป่าแคนอย่างจริงจัง จึงใช้เวทีของประเพณีวัฒนธรรมชุมชน ที่จัดขึ้นเป็นตัวเชื่อมให้เด็กและเยาวชนมีส่วนร่วมในกิจกรรม ตามความสนใจ และความถนัดของแต่ละคน

3.5. สถานที่ในการถ่ายทอด

สถานที่ถ่ายทอดความรู้ คือ บริเวณบนบ้านของปราชญ์แคนเท่านั้น สำหรับปัจจุบันเป็นพื้นที่ที่เพียงพอต่อการเรียนรู้ แต่ยังคงกิจกรรมนี้ในพื้นที่สาธารณะในการทำกิจกรรมถ่ายทอดอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างความหลากหลายของพื้นที่การเรียนรู้วัฒนธรรมแคนหนองจี่เหละ อย่างเป็นรูปธรรมเฉพาะ

จากความคิดเห็นและความต้องการของผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม (ปราชญ์แคน) และผู้รับการถ่ายทอดวัฒนธรรม (เยาวชน) และชุมชน (ผู้นำชุมชนและคณะกรรมการชุมชน ตลอดจนกลุ่มท่องเที่ยวของชุมชน ช่างต้น สามารถวิเคราะห์ แนวทางการสร้างกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ดำจากปราชญ์ชุมชนสู่กลุ่มเด็กและเยาวชน บนพื้นฐานทฤษฎีของการจัดการเรียนรู้ในกลุ่มเด็กและเยาวชน โดยนำรูปแบบการจัดการกระบวนการเรียนรู้ตามรูปแบบ CIPPA Model โดยมีลำดับของรูปแบบ 3 ขั้น คือ ขั้นเตรียมการ ขั้นดำเนินงาน และขั้นประเมินผล ผสมผสานกับทฤษฎีวงจรการบริหารจัดการเชิงคุณภาพแบบต่อเนื่องของเอดเวิร์ด เดมมิง (W.Edwards Deming) ตามวงจรของเดมมิง (Deming Cycle) หรือ PDCA ได้แก่ Plan (วางแผน) Do (ลงมือปฏิบัติ) Check/Study (ตรวจสอบ/ศึกษากำหนดมาตรการปรับปรุงแก้ไข) Act (เน้นให้มีการปรับปรุงอย่างต่อเนื่องเป็นวงจร) ซึ่งมีบางอย่างที่มีความสัมพันธ์กัน ประกอบกับการจัดการองค์ความรู้ ตามทฤษฎีของ อลัน ฟรอสต์ (Alan Frost.2010) เพื่อสกัดองค์ความรู้เรื่องแคนหนองจี่เหละจากปราชญ์ชุมชน สังเคราะห์เป็นคู่มือการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนหนองจี่เหละ และร่วมกันวางแผนสร้างกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนหนองจี่เหละ ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ 1. ขั้นเตรียมการ 2. ขั้นดำเนินการ 3. ขั้นประเมินผล 4. ขั้นพัฒนาปรับปรุง 5.ขั้นเผยแพร่สู่สังคม

1. ขั้นเตรียมการ

1.1. การเตรียมความพร้อมของปราชญ์แคน (ผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม) มีดังนี้

1.1.1. การเตรียมตนเองของผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม ปราชญ์แคน ควรมีองค์ความรู้เรื่องแคนหนองจี่เหละอย่างสมบูรณ์ คือ มีวิธีการที่จะถ่ายทอดเรื่องราวความเป็นมาและความสำคัญของการเป่าแคน ขั้นตอนการเลือกวัสดุในการทำเครื่องดนตรี การสาธิตขั้นตอนการทำแคนและการสอนการทำแคน และการเป่าเป็นบทเพลง จากลำดับง่าย ไปหายาก พร้อมอธิบายความหมายของเสียงเพลงที่เป่าได้ โดยมีการแบ่งหน้าที่การถ่ายทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนตามความถนัดของปราชญ์แคน ดังนี้

1.นายชิตชัย สรานนท์หิรัญกุล ถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่อง ผู้สืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนจากอดีตมาจนถึงปัจจุบันของชุมชน และส่วนประกอบของแคน และวิธีการทำแคนหนองจี่เหละ

2. นายจำเ สัมคมดนตรี ถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่อง พิธีกรรมของชุมชนที่ใช้แคนเป็นเครื่องดนตรีประกอบการทำพิธีกรรม

3. นายจำเลื้อ ไพโรนดิธรรม ถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่อง วิธีการเป่าแคนหน่อจี้ แหละ และเสียงแคน

4. นายมานะ พัฒนสกิจ ถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่อง การเต้นประกอบเสียง เป่าแคน

1.1.2 การเตรียมแหล่งเรียนรู้ บริเวณแหล่งเรียนรู้แคน อาจจะเป็นบ้านของ ปราชญ์แคนหรือสถานที่ของชุมชน ควรมีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เงียบสงบ ไม่มีเสียง รบกวน และมีอากาศถ่ายเทสะดวก สะอาด น่าเรียนรู้ สำหรับการจัดกิจกรรมในครั้งนี้เลือกสถานที่ คือ โรงเรียนบ้านจำโป เนื่องจากมีอุปกรณ์ฉายภาพ และไมโครโฟน และบรรยากาศส่งเสริมการเรียนรู้

1.1.3. การจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ มีการเตรียมกิจกรรมที่จะถ่ายทอดองค์ความรู้ คือ กิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้ โดยมีลำดับดังนี้

1.1.3.1. วิธีการการสร้างจิตสำนึกและวางแผนในวัฒนธรรม ระหว่างการ ถ่ายทอดองค์ความรู้ โดยวิธีการสอดแทรกเข้าไปในกิจกรรม โดยบอกความสำคัญและคุณค่าต่อกลุ่ม ชน ให้เด็กและเยาวชนได้รับรู้และตระหนักในคุณค่า เกิดความอยากที่จะสืบทอดไว้ โดยผู้นำปราชญ์ แคน นายชิตชัย สรานนท์หิรัญกุล โดยให้เด็กและเยาวชนได้เห็นภาพวิถีทัศน์ของการเป่าแคนของ ชุมชน ในการจัดพิธีกรรม การเผยแพร่สู่นักท่องเที่ยว โดยใช้สื่อประชาสัมพันธ์ที่หน่วยงานต่างๆ ได้ จัดทำไว้ รวมทั้งการเป่าเสียงแคนให้ฟังกันสดๆ และบอกความหมายของบทเพลง ให้เด็กและเยาวชน ได้มีโอกาสซักถาม และจับเครื่องดนตรี โดยใช้ภาษาลาหู่ในการถ่ายทอดองค์ความรู้ ทีมวิจัยจึงได้ จัดเตรียมผู้เชี่ยวชาญในการเป็นล่ามแปลภาษาลาหู่ให้กับคณะวิจัย เพื่อการบันทึกข้อมูลในระหว่าง การถ่ายทอดวัฒนธรรมการเป่าแคน

1.1.3.2. วิธีการเตรียมสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ สื่อการเรียนรู้ที่สำคัญ คือ ความ พร้อมของแคนที่มีคุณภาพ ทั้งจำนวนที่เพียงพอต่อการเรียนรู้ และคุณภาพของเสียงที่ดีทุกชิ้น ประกอบกับการใช้คู่มือการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนหน่อจี้แหละของชุมชน ด้วยเยาวชนมีความ สามารถที่จะเรียนรู้จากคู่มือ ประกอบกับการปฏิบัติไปพร้อมกับปราชญ์ได้ โดยอาจสอนโดยบูรณา การกับคุณครูดนตรีที่สามารถแกะและอ่านตัวโน้ตของเสียงแคน เพื่อให้ง่ายต่อการเรียนรู้ของเด็กและ เยาวชน ทีมวิจัยได้จัดทำคู่มือการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนหน่อจี้แหละ เป็นรูปเล่มสวยงาม และ จัดทำภาพบนป้ายไวโน้ลให้ความรู้ 5 ประเด็น สำคัญที่ได้จากเวทีถอดบทเรียนองค์ความรู้วัฒนธรรม การเป่าแคน จากปราชญ์แคนของชุมชน คือ ทำเนียบปราชญ์แคนในปัจจุบัน ส่วนประกอบของแคน หน่อจี้แหละ วิธีการทำแคน โน้ตเพลงเบื้องต้น ภาพเครื่องดนตรีแคนน้ำเต้าของชุมชน และแคน หน่อจี้แหละ เพื่อใช้ประกอบการถ่ายทอดองค์ความรู้

1.1.3.3. การเตรียมวิธีการวัดผล อาจจะใช้วิธีการที่หลากหลาย เช่น การสังเกตการณ์เรียนรู้ การทดสอบการเป่าแคน การทำแคน โดยใช้วิธีการพูดคุยและการปฏิบัติเป็น ตัววัดผล ศักยภาพของการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนแต่ละคน ว่าควรส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ใน เรื่องใด เช่น บางคนชอบที่จะเป่าแคน บางคนชอบที่จะทำแคน บางคนชอบที่จะเต้นประกอบเสียง แคน เป็นต้น ทีมวิจัยได้เชิญผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรีและคุณครูประจำชั้นของเด็กและเยาวชน ร่วม ประเมินผลกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรม โดยมีแบบประเมินผลที่ประเมินตามองค์ประกอบของการ สืบทอดวัฒนธรรม 3 องค์ประกอบ คือ ผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม ผู้รับวัฒนธรรม และ เครื่องมือในการ สืบทอดวัฒนธรรม(สื่อ/วิธีการ/แหล่งเรียนรู้)

1.2. การเตรียมตนเองของผู้รับวัฒนธรรม การเตรียมความตั้งใจจริง และเตรียมอุปกรณ์สำหรับการเรียนรู้ เช่น สมุดบันทึก ปากกา เพื่อจดบันทึกความรู้ และทบทวนหลังจากเรียนรู้ การใช้โทรศัพท์ให้เป็นเวลาไม่รบกวนการเรียนการเป่าแคน และความพร้อมที่จะฝึกปฏิบัติและศึกษาเรียนรู้ด้วยตัวเอง เตรียมเวลาที่เหมาะสมกับปราชญ์แคน ผู้สอนการเป่าแคนหน่อจี้เหละ มีแคนส่วนตัวให้นำไปใช้ในวันจัดกิจกรรมและฝึกฝนหลังการเรียน โดยเริ่มจากการฝึกเป่าแคนหน่อจี้เหละ และจำเสียงเพลง ไปสู่การเป่าเป็นบทเพลง เมื่อจำเสียงได้ ก็จะสามารถทำแคนที่มีคุณภาพได้ และต้นประกอบท่วงทำนองได้ด้วยความสุข

2. ขั้นตอนการ

กิจกรรมการสืบทอดวัฒนธรรมแคนหน่อจี้เหละ จัดขึ้นที่ ห้องประชุมโรงเรียนบ้านจำโป มีกลุ่มเด็กและเยาวชนเข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 10 คน มีผู้ประเมินที่มีความเชี่ยวชาญด้านดนตรีและการสอน จำนวน 2 ท่าน มีปราชญ์แคน จำนวน 4 ท่าน และมีท่านผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านจำโป ร่วมสังเกตการณ์และให้วิเคราะห์สรุปกิจกรรม

ในวันนี้ มีการจัดเตรียมเครื่องมือในการสืบทอดวัฒนธรรม ทั้งสมุดบันทึก ปากกา แคน น้ำเต้าหน่อจี้เหละ วิทยุแท่ง เครื่องมือการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคน และป้ายไวนิลให้ความรู้ตลอดจนเครื่องเสียง เครื่องฉายภาพ เครื่องอัดเสียง เพื่อสร้างประสิทธิภาพของกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมให้เกิดความสมบูรณ์ และนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะตามรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบ CIPPA MODEL ออกแบบกิจกรรมให้มีความสัมพันธ์กับผลการเรียนรู้ที่คาดหวังให้เกิดขึ้น กับผู้รับวัฒนธรรม ด้วยมองความเป็นจริงจากพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนในปัจจุบัน มีพฤติกรรมการเรียนรู้ที่แตกต่างจากสมัยก่อน คือ มีอิสระทางความคิด และรักที่จะศึกษาด้วยตนเอง ดังนั้น การดำเนินงาน ควรมียุทธศาสตร์ประกอบของ การสร้างการค้นพบความรู้ด้วยตนเอง การมีปฏิสัมพันธ์กับแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย มีการใช้กิจกรรมการเคลื่อนไหวทางกายอย่างเหมาะสมกับวัยและความสนใจ สามารถทำให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ในตัวเองตามศักยภาพ และส่งเสริมการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้กับกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชนอย่างต่อเนื่อง

2.1.1. วิธีการสร้างให้ผู้สืบทอดวัฒนธรรมค้นพบความรู้ด้วยตัวเอง คือ การปล่อยให้เขาได้สัมผัสกับสิ่งที่เขาจะเรียนรู้ คือ การให้แคนหน่อจี้เหละ คนละ 1 ชิ้น เพื่อให้เขาได้ศึกษาและจดจำส่วนประกอบของแคน ไปพร้อมๆกับการให้ความรู้ และสื่อประกอบการเรียนรู้ ที่มีในแหล่งเรียนรู้นั้นๆ สิ่งที่เป็นต่อการค้นพบความรู้ คือ ความพร้อมของอุปกรณ์ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ “แคนหน่อจี้เหละ” โดยให้กระดาคำถามที่มีภาพและให้เขาบอกชื่อชิ้นส่วนประกอบให้ถูกต้อง จากการศึกษาเอง

2.1.2. วิธีการสร้างให้ผู้สืบทอดได้มีปฏิสัมพันธ์กับแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย โดยวิธีการนำผู้รับการสืบทอด ร่วมใช้แคนหน่อจี้เหละ ในกิจกรรมต่างวาระต่างพื้นที่นั้นๆ เพื่อให้เขาได้สัมผัสบรรยากาศที่แตกต่าง ชิมซบสูดจิตได้สำนึกอย่างค่อยเป็นค่อยไป สิ่งสำคัญในการส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์กับแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย คือ การเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนได้แสดงความสามารถการเป่าแคน โดยผู้ถ่ายทอดและชุมชน ควรเปิดใจยอมรับและให้โอกาสเด็กและเยาวชน ในเวทีของกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่ปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง โดยเริ่มจากให้เขามีส่วนร่วม เสริมกำลังใจ ไปสู่การผลักดันให้เขาได้แสดงความสามารถเพียงลำพัง เป็นต้น

2.2.3 วิธีการสร้างกิจกรรมเคลื่อนไหวทางกายอย่างเหมาะสมกับวัยและความสนใจ ผู้ถ่ายทอด ควรทำเป็นแบบอย่างและให้ผู้รับการสืบทอด ปฏิบัติไปพร้อมๆกับการเป่าแคน ทำซ้ำๆ จน

เขาสามารถจดจำท่วงท่าและทำนองของเพลงจากแคนหน่อจี้แหละได้ สิ่งสำคัญของกิจกรรมเคลื่อนไหวร่างกาย คือ จังหวะ เสียงแคน และการบรรเลง ที่สร้างความสนุกสนาน สำหรับเด็กและเยาวชนนั้น ต้องนำร่องด้วยจังหวะที่เร้าใจ เพื่อกระตุ้นให้เกิดการเคลื่อนไหวร่างกาย

2.2.4 วิธีการสร้างผู้สืบทอดเกิดกระบวนการเรียนรู้ มีปัจจัยหลายด้านที่มีผลต่อกระบวนการเรียนรู้ คือ ปัจจัยภายใน คือ ตัวผู้รับการสืบทอด และ ตัวผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม แคนหน่อจี้แหละ และปัจจัยภายนอก อันได้แก่ เครื่องมือในการสืบทอด สภาพแวดล้อมของสถานที่ บรรยายภาพ สถานการณ์สังคม เศรษฐกิจ ซึ่งมีผลต่อการส่งเสริมการเกิดกระบวนการเรียนรู้ของผู้รับการสืบทอด ดังนั้นความพร้อมรับการสืบทอดของผู้รับการสืบทอดวัฒนธรรม และความพร้อมของผู้ถ่ายทอด คือ ประชาชนแคนหน่อจี้แหละ หากมีความลงตัวประกอบกับ ความพร้อมของเครื่องมือการสืบทอดวัฒนธรรม คือ แคนหน่อจี้แหละ สถานที่ คู่มือการสืบทอด หรือ สื่อการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคน ถูกใจผู้รับการสืบทอด ก็จะส่งเสริมให้เกิดแรงขับในการที่จะเรียนรู้ได้เต็มศักยภาพ

2.4.5. วิธีการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ ผู้ถ่ายทอดทั้งในระดับครอบครัว โรงเรียน และชุมชน ต้องแสดงเป็นแบบอย่างเชิงประจักษ์ว่าแคนหน่อจี้แหละมีคุณค่า ต่อกลุ่มชนในด้านใดบ้าง อาทิ เช่น เป็นเครื่องมือในการสื่อสารถึงเทพเจ้า เป็นเครื่องมือสื่อความหมายของความรัก การสร้างรายได้เสริมจากการท่องเที่ยว การผสมผสานกับการเล่นเครื่องดนตรีสากล ฯลฯ สิ่งทีกล่าวนำจะทำให้ผู้รับการสืบทอด เห็นคุณค่าในประโยชน์ของการสืบทอดการเป่าแคนหน่อจี้แหละ และนำไปปรับประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิตเพื่อรักษาอัตลักษณ์ของกลุ่มชนสืบไป

3. ขึ้นประเมินผล

3.1. พฤติกรรมความสนใจเรียนรู้และการตอบคำถาม

เป็นการสังเกตพฤติกรรมความใฝ่รู้ใฝ่เรียน และการตอบคำถาม เพื่อประเมินความรู้ความเข้าใจในเรื่องแคนหน่อจี้แหละ ซึ่งเราได้สร้างแบบประเมินผลวัดค่าโดยการกำหนดคะแนนและเกณฑ์การวัดผลในระดับต่างๆ ที่สัมพันธ์กับสภาพผลการเรียนรู้จริงที่เกิดขึ้น

3.2. ผลงานการทำแคน การเป่าแคน การเต้นจะคี่

การประกอบชิ้นส่วนของแคนหน่อจี้แหละ จะทำให้ผู้รับการสืบทอดได้รับความรู้และจดจำส่วนประกอบ จุดประกอบได้ว่า ส่วนประกอบแต่ละชิ้นเรียกว่าอะไร มีคุณสมบัติต่อแคนหน่อจี้แหละอย่างไร ได้ทราบเรื่องที่มาของส่วนประกอบว่ามาจากไหน หามาได้อย่างไร ซึ่งเป็นลักษณะของการให้ความรู้โดยอ้อม จากการสัมผัสแคนหน่อจี้แหละ ซึ่งวัดผลโดยให้ผู้รับการสืบทอดเขียนบรรยายออกมา

การเป่าแคน ทำให้ผู้รับการสืบทอดสามารถจดจำการวางมือตามตำแหน่งของรูเสียง และเสียงของแคนแต่ละท่อนว่ามีเสียงอย่างไร การเป่าซ้ำๆ จะทำให้ประสาทสัมผัสเกิดการรับรู้แบบฝังลึกจนเป็นความชำนาญในการรับรู้เสียงสัมผัสแต่ละเสียง สู่การเป่าเป็นบทเพลงต่างๆได้

การเต้นจะคี่ ประกอบเสียงแคนหน่อจี้แหละ ทำให้ผู้รับการถ่ายทอดได้แสดงศักยภาพทางด้านการเคลื่อนไหวร่างกาย ให้เข้ากับท่วงทำนอง เสียงแคน การเต้นนอกจากสร้างความสุนทรีย์ทางอารมณ์แล้ว ยังสามารถทำให้ผู้รับการสืบทอด จดจำเสียงแคนสำหรับทำเต้นแต่ละแบบของการเต้นจะคี่ ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มชนสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน และมีนัยยะความหมายของการสื่อสารกับเทพเจ้าให้ประทานพรต่อการเต้นเพื่อบูชาเทพเจ้าในประเพณีทางวัฒนธรรมต่างๆของชุมชน

วัดผลโดยให้ผู้รับการสืบทอด เขียนบรรยายออกมา ตามประเด็นที่ได้ศึกษาเรียนรู้ร่วมกับประชาชน ซึ่งเป็นผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม

3.3 การมีส่วนร่วมกับกิจกรรมวัฒนธรรมของชุมชน

กิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชน ที่เปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชน เข้าไปมีส่วนร่วมในการเป่าแคนหน่อจี่เหละ จะสามารถสร้างความภาคภูมิใจในการเป็นส่วนสำคัญของกิจกรรม และเป็นเสมือนแรงผลักดันให้เด็กและเยาวชนมีกำลังที่จะใฝ่เรียนรู้ให้ประสบความสำเร็จและมีส่วนช่วยกิจกรรมของชุมชนได้อย่างภาคภูมิใจ การมีส่วนร่วมกับกิจกรรมวัฒนธรรมของชุมชน คือ การเสริมสร้างประสบการณ์จริงของการเป่าแคนหน่อจี่เหละ หากผู้ถ่ายทอดความรู้เปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนได้แสดงศักยภาพ ชุมชนจะมีผู้ที่สามารถธำรงรักษาวัฒนธรรมแคนได้สืบไป ซึ่งหลังจากจัดกิจกรรมการสืบทอดวัฒนธรรมตามแผนงานวิจัย ชุมชนได้มีกิจกรรมทางประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งจัดขึ้นภายในชุมชน และเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนมีส่วนร่วมด้วยความสมัครใจ ทั้งนี้ ด้วยยังอยู่ในสถานการณ์โควิดผู้วิจัยไม่สามารถเข้าไปร่วมสังเกตการณ์ในเรื่องนี้ได้ แต่ได้ประเมินผลจากภาพกิจกรรมของชุมชนที่ได้เผยแพร่ออกมาในสื่อออนไลน์ต่างๆ พบว่าชุมชนเปิดโอกาสให้เยาวชนมีส่วนร่วมในทุกกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชน

4. ขั้นปรับปรุงแก้ไข

ขั้นตอนของการปรับปรุงแก้ไข เกิดขึ้นจากผลของการประเมินผล ในการจัดกิจกรรม โดยมี การประเมินครอบคลุมองค์ประกอบของวัฒนธรรม คือ ผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม สื่อการสืบทอดวัฒนธรรม และ ผู้รับการสืบทอดวัฒนธรรม โดยใช้วิธีการ 5 ขั้นตอน ของการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม คือ ขั้นการเตรียมการ ขั้นปฏิบัติ ขั้นประเมินผล และขั้นปรับปรุงแก้ไข และขั้นการเผยแพร่สู่สังคม หลังจากการประเมินผลของการจัดกิจกรรมการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนหน่อจี่เหละของชุมชนในแต่ละครั้ง จะทำให้ได้ทราบถึงภาพรวมของการประเมินว่ามีจุดไหนที่เราต้องพัฒนาปรับเปลี่ยนให้มีผลต่อการเรียนรู้และการรับรู้ของผู้สืบทอดเกิดประสิทธิภาพเพิ่มสูงขึ้น เมื่อเราได้ภาพของแนวทางการปรับปรุงแก้ไขใน 3 ส่วนของ องค์ประกอบการสืบทอดวัฒนธรรม ก็จะไปสู่วงจรขั้นตอนแผนการจัดกิจกรรมการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนหน่อจี่เหละ ในครั้งต่อไป

5. ขั้นเผยแพร่สู่สังคม

หลังจากมีกระบวนการการสืบทอดวัฒนธรรม การเป่าแคนหน่อจี่เหละ ของชุมชน เพื่อใช้ในกิจกรรมการสืบทอดวัฒนธรรมแคนลาหู่ ในฐานะการเรียนรู้แคนลาหู่ ของกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านจำโป้ จึงมีแผนการเผยแพร่สู่สังคม

อันดับที่ 1 คือ การเผยแพร่สู่นักท่องเที่ยว เป็นอันดับแรก โดยการให้เยาวชนมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดสู่นักท่องเที่ยว ตามศักยภาพของเด็กและเยาวชน

อันดับที่ 2 คือ การเปิดชุมชนให้นักท่องเที่ยวหรือผู้ที่สนใจเข้ามาร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรม ประเพณีแล้วเผยแพร่วัฒนธรรมการเป่าแคน โดยผ่านกิจกรรมทางวัฒนธรรมให้สังคมได้ร่วมเรียนรู้

อันดับที่ 3 คือ การมีส่วนร่วมกับกิจกรรมของต่างชุมชน หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ในการเผยแพร่แลกเปลี่ยนกิจกรรมทางวัฒนธรรม ในระดับตำบล อำเภอ จังหวัด และประเทศ

และอันดับที่ 4 คือ การเผยแพร่ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของรายการต่างๆที่เข้ามาถ่ายทำ หากมีการติดต่อจากองค์กรเหล่านี้ จะนำเยาวชนเข้ามาเป็นส่วนสำคัญในการร่วมเผยแพร่วัฒนธรรมการเป่าแคนหน่อจี่เหละ

2.2. กิจกรรมการถ่ายทอดวัฒนธรรมสู่เด็กและเยาวชน

จากการสร้างแผนงานของกิจกรรมกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรม ผู้วิจัยได้นำกระบวนการลงสู่การปฏิบัติจริง ในกิจกรรมการถ่ายทอดวัฒนธรรมสู่เด็กและเยาวชน โดยมีลำดับของกระบวนการ 5 ขั้นตอน ดังนี้

- 2.1. ขั้นเตรียมการ
- 2.2. ขั้นดำเนินงาน
- 2.3. ขั้นประเมินผล
- 2.4. ขั้นพัฒนาปรับปรุง
- 2.5. ขั้นเผยแพร่สู่สังคม

2.2.1. ขั้นเตรียมการ

กิจกรรมสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนหน่อจี่ไหเหละ สู่เด็กและเยาวชนบ้านจำโป มีการเตรียมความพร้อมก่อนการจัดกิจกรรมดังนี้

2.2.1.1 สร้างกำหนดการในการจัดกิจกรรม คือ วันพุธ ที่ 10 มีนาคม 2564 เวลา 08.00 น-17.00 น ณ โรงเรียนบ้านจำโป อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน ตามกำหนดการดังนี้

กิจกรรมสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนหน่อจี่ไหเหละ สู่เด็กและเยาวชนบ้านจำโป
วันพุธ ที่ 10 มีนาคม 2564 เวลา 08.00 น-17.00 น
ณ. โรงเรียนบ้านจำโป อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน

เวลา	กิจกรรม
08.00-09.00 น.	ลงทะเบียน
09.00-10.30 น.	กิจกรรมการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคน “หน่อจี่ไหเหละ” โดยวิทยากรกรกลุ่ม ปราชญ์ชุมชน 4 ท่าน 1. นายชิตชัย สรานนท์หิรัญกุล 2.นายจำเสื่อ ไพเรนดิธรรม 3. นายมานะ พัฒนสกิจ 4. นายจำแส สมัครมนตรี ถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องแคน “หน่อจี่ไหเหละ” ดังนี้ 1. นายชิตชัย สรานนท์หิรัญกุล ถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่อง - ผู้สืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนจากอดีตมาจนถึงปัจจุบันของชุมชน - ส่วนประกอบของแคน และวิธีการทำแคนหน่อจี่ไหเหละ (มีการประเมินผลจากผู้เชี่ยวชาญการสืบทอดวัฒนธรรมดนตรี)
10.30-10.45 น.	พักรับประทานอาหารว่าง
10.45-12.00 น.	กิจกรรมการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคน “หน่อจี่ไหเหละ” โดยวิทยากรกรกลุ่ม ปราชญ์ชุมชน 4 ท่าน 1. นายชิตชัย สรานนท์หิรัญกุล 2.นายจำเสื่อ ไพเรนดิธรรม 3. นายมานะ พัฒนสกิจ 4. นายจำแส สมัครมนตรี ถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องแคน “หน่อจี่ไหเหละ” ดังนี้

2. นายจำเส สัมคมนตรี ถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่อง
- พิธีกรรมของชุมชนที่ใช้แคนเป็นเครื่องดนตรีประกอบการทำพิธีกรรม
(มีการประเมินผลจากผู้เชี่ยวชาญการสืบทอดวัฒนธรรมดนตรี)
- 12.00-13.00 น. พักรับประทานอาหารกลางวัน (อาหารท้องถิ่นในชุมชน)
- 13.00-14.30 น. กิจกรรมการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคน “หน่อจี่ແຮລະ”
โดยวิทยากรกรกลุ่ม ปราชญ์ชุมชน 4 ท่าน 1. นายชิดชัย สรรนทน์หิรัญกุล
2. นายจำเส ไพเรนติธรรม 3. นายมานะ พัฒนสทกิจ 4. นายจำเส สัมคมนตรี
ถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องแคน “หน่อจี่ແຮລະ” ดังนี้
3. นายจำเส ไพเรนติธรรม ถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่อง
- วิธีการเป่าแคนหน่อจี่ແຮລະ และเสียงแคน
(มีการประเมินผลจากผู้เชี่ยวชาญการสืบทอดวัฒนธรรมดนตรี)
- 14.30-14.45 น. พักรับประทานอาหารว่าง
- 14.45- 16.00 น. กิจกรรมการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคน “หน่อจี่ແຮລະ”
โดยวิทยากรกรกลุ่ม ปราชญ์ชุมชน 4 ท่าน 1. นายชิดชัย สรรนทน์หิรัญกุล
2. นายจำเส ไพเรนติธรรม 3. นายมานะ พัฒนสทกิจ 4. นายจำเส สัมคมนตรี
ถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องแคน “หน่อจີແຮລະ” ดังนี้
4. นายมานะ พัฒนสทกิจ ถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่อง “การเดินประกอบ
เสียงเป่าแคน”
“กิจกรรมการเดินจำศีล ประกอบเสียงเพลงจากแคนหน่อจี่ແຮລະ”
(มีการประเมินผลจากผู้เชี่ยวชาญการสืบทอดวัฒนธรรมดนตรี)
- 16.00-17.00 น. รายงานการประเมินผล การสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนหน่อจี่ແຮລະ
โดย. ผอ.ธีรพงศ์ แก้วธารากุล ผู้อำนวยการโรงเรียนยาป่าแห (คบ.
ดนตรีศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, ศษ.ม.การบริหารการศึกษา
มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี)
ปิดกิจกรรมโครงการ

2.1.2.2. ประสานงานสถานที่ เยวชน ผู้ประเมิน และปราชญ์แคนลาหู่ของชุมชน โดยทำ
หนังสือขอความอนุเคราะห์ใช้สถานที่ ไปยังโรงเรียนบ้านจำโป้ และขออนุเคราะห์ให้เด็กและเยวชน
เข้าร่วมกิจกรรม

ในกิจกรรมนี้ ได้รับความอนุเคราะห์จากท่านผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านจำโป้
ผอ.สนธยา มูลคำ เข้าร่วมกิจกรรมตลอดการดำเนินโครงการ และได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน
ผู้อำนวยการผอ.ธีรพงศ์ แก้วธารากุล ผู้อำนวยการโรงเรียนยาป่าแห (คบ.ดนตรีศึกษา มหาวิทยาลัย
ราชภัฏลำปาง, ศษ.ม.การบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี) และคุณครูประจำชั้นของ
นักเรียนชั้นป.6 นายจิรพันธ์ ทรายกันคำ เป็นผู้ประเมินผลกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรม

มีผู้รับการสืบทอดวัฒนธรรมเป็นเด็กนักเรียนชั้น ป.6 และ เยวชน บ้านจำโป้ จำนวน
10 คน มีรายชื่อดังนี้

ผู้ถ่ายทอดให้ผู้รับการสืบทอดซึ่งเป็นเด็กและเยาวชน จำนวน 10 คน มีรายชื่อดังนี้

1. นายทศพล พัฒนสหกิจ
2. นายรัชชานนท์ สำเนาโอฬาร
3. ด.ช.พงศ์ศักดิ์ ไพโรจน์ธรรม
4. ด.ช.จิตรวิวัส พันธุ์สามมอก
5. ด.ญ. ชนกพร ชื่นธนสาร
6. ด.ญ. พริยา พัฒนาสหกิจ
7. ด.ญ. พริยา พัฒนสหกิจ
8. ด.ช. พีรพัฒน์ ประกายศักดิ์
9. นายจิรพันธ์ ทราภัยกันคำ
10. น.ส.จิตสุภา ธารภูผา

ได้มีการเชิญกลุ่มปราชญ์แคนลาหู่คำที่มีความสามารถในเรื่องวัฒนธรรมแคน “หน่อจี้แหละ” แตกต่างกัน จำนวน 4 ท่านดังนี้

1. นายชิตชัย สรานนท์หิรัญกุล
2. นายจำเสื่อ ไพโรจน์ธรรม
3. นายมานะ พัฒนสหกิจ
4. นายจำแส สมัคมนตรี

และมีเตรียมการแบ่งหน้าที่กันตามความถนัดดังนี้

1. นายชิตชัย สรานนท์หิรัญกุล ถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่อง ผู้สืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนจากอดีตมาจนถึงปัจจุบันของชุมชน และส่วนประกอบของแคน และวิธีการทำแคนหน่อจี้แหละ
2. นายจำแส สมัคมนตรี ถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่อง พิธีกรรมของชุมชนที่ใช้แคนเป็นเครื่องดนตรีประกอบการทำพิธีกรรม
3. นายจำเสื่อ ไพโรจน์ธรรม ถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่อง วิธีการเป่าแคนหน่อจี้แหละ และเสียงแคน
4. นายมานะ พัฒนสหกิจ ถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่อง การต้นประกอบเสียงเป่าแคน โดยมีการเตรียมความพร้อมของปราชญ์ชุมชน คือ การศึกษาและเตรียมสิ่งที่ตนเองในฐานะผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรมแคนลาหู่ “หน่อจี้แหละ” เป็นอย่างดี

2.1.2.3 เตรียมเครื่องมือเพื่อใช้ประกอบการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคน

ทีมวิจัยได้จัดทำ สื่อประกอบการถ่ายทอดองค์ความรู้วัฒนธรรมแคนหน่อจี้แหละ คือ

1. คู่มือการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคน “หน่อจี้แหละ” กลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่คำ ชุมชนบ้านจำโป อำเภอบางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยภายในคู่มือนี้ จะประกอบไปด้วย เนื้อหาประกอบภาพ ซึ่งเนื้อหาทั้งหมดได้จากเวทีถอดองค์ความรู้วัฒนธรรมการเป่าแคนของชุมชน มีดังนี้

- (1.1) ความสำคัญของแคนน้ำเต้ากับชุมชนชาวล่าหู่บ้านจำโป
- (1.2) ทำเนียบปราชญ์แคนน้ำเต้าชุมชนบ้านจำโป
- (1.3) เครื่องดนตรีแคนน้ำเต้าของชุมชนที่ใช้กันส่วนใหญ่
- (1.4) การเป่าแคนกับพิธีกรรมชุมชน

(1.5) ทำความรู้จัก “แคนหน่อจีແລະ”

(1.6) การเรียนรู้การใช้เครื่องดนตรีแคน “หน่อจีແລະ”

(1.7) วิธีการทำแคน “หน่อจีແລະ”

2. เครื่องดนตรี หน่อจีແລະ จำนวน 10 ชิ้น เท่ากับจำนวนผู้รับวัฒนธรรม

3. ป้ายไวนิลสื่อความหมาย แบบมีขาตั้ง จำนวน 5 ป้าย ดังนี้

(3.1) ป้ายแผ่นที่ 1 ถ่ายทอดภาพและประวัติปราชญ์แคนน้ำเต้ากลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ดำ ชุมชนบ้านจำโป่ ปีพุทธศักราช 2564 ของชุมชนทั้งหมดที่เหลื้อยู่ โดยเริ่มจากนายจางะ ไพรเนติธรรม ปราชญ์แคนคนแรกของชุมชนที่มีหลักฐานบันทึกไว้ และผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องแคนทั้ง 4 ท่าน คือ นายชิดชัย สรานนท์หิรัญกุล นายจำแสบ สมัคมนตรี นายจำเสื่อ ไพรเนติธรรม และ นายมานะ พัฒนสทิก

(3.2) ถ่ายทอดภาพและเนื้อหาเครื่องดนตรีแคนน้ำเต้า 4 ชนิด และการใช้ประโยชน์”

(3.3.) ถ่ายทอดภาพและเนื้อหาส่วนประกอบของแคน “หน่อจีແລະ”

(3.4) ถ่ายทอดภาพและเนื้อหาวิธีการทำแคน “หน่อจีແລະ”

(3.5) ถ่ายทอดภาพและเนื้อหาโน้ตเพลง สำหรับการฝึกเป่าแคน “หน่อจีແລະ”

2.1.2.4 การเตรียมแบบประเมินผลการสืบทอดวัฒนธรรม

ได้มีการเตรียมการ ไว้ 2 ลักษณะ คือ

1. แบบประเมินผลการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคน “หน่อจีແລະ”

2. แบบวัดความรู้ แบบบรรยายและตอบคำถาม สำหรับผู้รับวัฒนธรรม

2.1.2.5 การเตรียมสถานที่ โดยการจัดสภาพห้องเรียนรู้ ให้มีความเหมาะสมต่อกิจกรรมการจัดโต๊ะ เก้าอี้ อุปกรณ์ฉายภาพ เครื่องกระจายเสียง และความสะอาด ของห้องเรียนรู้และจุดรับประทานอาหารว่างและอาหารกลางวัน

ภาพที่ 4.27. สื่อประกอบกิจกรรมสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนหน่อจีແລະ

2.2.2. ขั้นตอนดำเนินงาน

มีการดำเนินกิจกรรมของกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมตามกำหนดการ โดยมีพิธีกรดำเนินรายการ คือ ทีมวิจัย เพื่อลำดับกระบวนการให้เป็นไปตามเวลาที่ได้กำหนดไว้ ดังนี้

ภาพที่ 4.28. การจัดกิจกรรมสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนหน่อจี่เหละ สู้เด็กและเยาวชนบ้านจำโป

ในระหว่างที่มีการถ่ายทอดองค์ความรู้วัฒนธรรมการเป่าแคน “หน่อจี่เหละ” ไปตามลำดับกำหนดการ ผู้ประเมินจะให้คะแนน ผลของการสืบทอดวัฒนธรรม ของปราชญ์แคนน้ำเต้าแต่ละท่าน พร้อมทั้งประเมินผลผู้รับการสืบทอดวัฒนธรรม ตามแบบประเมินที่ได้กำหนดขึ้น ดังนี้

ปราชญ์แคนลาหู่ ลำดับที่ 1. นายชิตชัย สรานนท์หิรัญกุล

ถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่อง 1. ความเป็นมาของการเป่าแคน และผู้สืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนจากอดีตมาจนถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านจำโป

2. ส่วนประกอบของแคน และวิธีการทำแคนหน่อจี่เหละ

ตารางที่ 4.3. แบบประเมินผลการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคน ปราชญ์แคนลาหู่ลำดับที่ 1

ลำดับ	องค์ประกอบของการสืบทอดวัฒนธรรม 3 ส่วน	ระดับค่าคะแนน				
		1	2	3	4	5
	ผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม					
1	องค์ความรู้					
2	การใช้ภาษาในการถ่ายทอดความรู้					
3	การนำเสนอที่น่าสนใจ (น่าเรียนรู้)					
	เครื่องมือการสืบทอดวัฒนธรรม (วิธีการ สื่อ แหล่งเรียนรู้)					
4	ลำดับขั้นตอนการถ่ายทอดองค์ความรู้ วิธีการสอน					
5	เครื่องดนตรีแคน “หน่อจี่เหละ”					
6	สื่อประกอบการถ่ายทอดความรู้ สถานที่					
	ผู้รับวัฒนธรรม					
7	ความสามารถในการรับรู้และเกิดการเรียนรู้ด้วยตัวเอง					
8	ความสามารถในการบอกเล่าความเป็นมา					

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

9	ความสามารถในการบอกชิ้นส่วนประกอบของเครื่องดนตรี					
10	ความสามารถในการบอกวิธีการทำ					

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม.....

ปราชญ์แคนลาหู่ ลำดับที่ 2 : นายจำแสด สมัคมนตรี

ถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่อง : พิธีกรรมของชุมชนที่ใช้แคนเป็นเครื่องดนตรีประกอบการทำพิธีกรรม

ตารางที่ 4.4. แบบประเมินผลการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคน ปราชญ์แคนลาหู่ลำดับที่ 2

ลำดับ	องค์ประกอบของการสืบทอดวัฒนธรรม 3 ส่วน	ระดับค่าคะแนน				
		1	2	3	4	5
	ผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม					
1	องค์ความรู้					
2	การใช้ภาษาในการถ่ายทอดความรู้					
3	การนำเสนอที่น่าสนใจ (น่าเรียนรู้)					
	เครื่องมือการสืบทอดวัฒนธรรม(วิธีการ สื่อ แหล่งเรียนรู้)					
4	ลำดับขั้นตอนการถ่ายทอดองค์ความรู้ วิธีการสอน					
5	เครื่องดนตรีแคน ประกอบการเล่าเรื่องราว					
6	สื่อประกอบการถ่ายทอดความรู้ สถานที่					
	ผู้รับวัฒนธรรม					
7	ความสามารถในการรับรู้และเกิดการเรียนรู้ด้วยตัวเอง					
8	ความสามารถในการบอกเล่าเรื่องราวของพิธีกรรม					
9	ความสามารถในการบอกความสัมพันธ์เครื่องดนตรีกับพิธีกรรม					
10	ความสามารถในการบอกลำดับขั้นตอนการใช้เครื่องดนตรีประกอบพิธีกรรม					

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม.....

ปราชญ์แคนลาหู่ ลำดับที่ 3 : นายจำเสื่อ ไพโรนติธรรม

ถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่อง : วิธีการเป่าแคนหน่อจี่แหละ และเสียงแคน

ตารางที่ 4.5. แบบประเมินผลการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคน ปราชญ์แคนลาหู่ลำดับที่ 3

ลำดับ	องค์ประกอบของการสืบทอดวัฒนธรรม 3 ส่วน	ระดับค่าคะแนน				
		1	2	3	4	5
	ผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม					
1	องค์ความรู้					
2	การใช้ภาษาในการถ่ายทอดความรู้					
3	การนำเสนอที่น่าสนใจ (น่าเรียนรู้)					

ตารางที่ 4.5 (ต่อ)

	เครื่องมือการสืบทอดวัฒนธรรม(วิธีการ สื่อ แหล่งเรียนรู้)					
4	ลำดับขั้นตอนการถ่ายทอดองค์ความรู้ วิธีการสอน					
5	เครื่องตรีแคน “หน่อจี่แหละ”					
6	สื่อประกอบการถ่ายทอดความรู้ สถานที่					
	ผู้รับวัฒนธรรม					
7	ความสามารถในการรับรู้และเกิดการเรียนรู้ด้วยตัวเอง					
8	ความสามารถในการบอกเล่าวิธีการเป่า					
9	ความสามารถในการบอกบทเพลงของเสียงแคน					
10	ความสามารถในการเป่า					

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ปราชญ์แคนลาหู่ ลำดับที่ 4 : นายมานะ พัฒนสทกิจ

ถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่อง : การเดินประกอบเสียงเป่าแคน

ตารางที่ 4.6. แบบประเมินผลการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคน ปราชญ์แคนลาหู่ลำดับที่ 4

ลำดับ	องค์ประกอบของการสืบทอดวัฒนธรรม 3 ส่วน	ระดับค่าคะแนน				
		1	2	3	4	5
	ผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม					
1	องค์ความรู้					
2	การใช้ภาษาในการถ่ายทอดความรู้					
3	การนำเสนอที่น่าสนใจ (น่าเรียนรู้)					
	เครื่องมือการสืบทอดวัฒนธรรม(วิธีการ สื่อ แหล่งเรียนรู้)					
4	ลำดับขั้นตอนการถ่ายทอดองค์ความรู้ วิธีการ					
5	เครื่องตรีแคน “หน่อจี่แหละ”					
6	สื่อประกอบการถ่ายทอดความรู้ สถานที่					
	ผู้รับวัฒนธรรม					
7	ความสามารถในการรับรู้และเกิดการเรียนรู้ด้วยตัวเอง					
8	ความสามารถในการบอกเล่าเรื่องราวทำตนกับจังหวะเสียงแคน					
9	ความสามารถในการบอกวิธีการเดิน					
10	ความสามารถในการเดินตามเสียงแคน					

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม.....

(.....)

ผู้ประเมิน

ภาพแสดง ลำดับกระบวนการการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคน “หน่อจี่ไหหละ”

ภาพที่ 4.29 ปราชญ์แคนนายชิตชัย สรานนท์หิรัญกุล ภาพที่ 4.30 ผู้รับวัฒนธรรมและผู้ประเมินผล

ภาพที่ 4.31 ปราชญ์แคนนายจำเสือ ไพโรนดิธรรม ภาพที่ 4.32 ผู้ถ่ายทอดและผู้รับวัฒนธรรม

ภาพที่ 4.33 ปราชญ์แคนนายจำแส สมัคมนตร และผู้ประเมิน ผอ.ธีรพงศ์ แก้วธารากุล

ภาพที่ 4.34 ปราชญ์แคนนายมานะ พัฒนสกิจ และเครื่องดนตรีแคนน้ำเต้าแต่ละชนิด

ภาพที่ 4.35 การถอดตัวโน้ตจากเสียงแคนเป็นโน้ตสากลระหว่างปราชญ์แคนและผู้เชี่ยวชาญ

ภาพที่ 4.36 การเทียบเสียงแคนน้ำเต้ากับตัวโน้ตสากล

๑) โน้ตเพลง เต็มระลัก แบบที่ ๑

เสียงแคน เป่าโดย นายชิดชัย สรรพนทธีรกุล
แกะภาพเพลง โดย นายไพโรจน์ กษณอวยสุข
ชำระแบบถอดโน้ต โดย คุณศิตา
<https://www.facebook.com/RabKaeNotePleng/>

ภาพที่ 4.37 โน้ตเพลงแคนหน่อจี่แหลและแบบที่ 1

๒) โน้ตเพลง เต็มระลัก แบบที่ ๒

เสียงแคน เป่าโดย นายชิดชัย สรรพนทธีรกุล
แกะภาพเพลง โดย นายธีรพงศ์ แก้วธรากุล ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านยาป่าแห
ชำระแบบถอดโน้ต โดย คุณศิตา
<https://www.facebook.com/RabKaeNotePleng/>

ภาพที่ 4.38 โน้ตเพลง แคนหน่อจี่แหลและแบบที่ 2

ภาพที่ 4.39 การสอนการเป่าแคนระหว่างปราชญ์และครุฑนตรี ให้กับเด็กและเยาวชน

ภาพที่ 4.40 การเป่าแคนตามการสอนของผู้รับวัฒนธรรมไปที่ละเสียง

ภาพที่ 4.41 เกิดจิตสำนึกและค้นพบความรู้

ภาพที่ 4.42 เกิดการเรียนรู้ด้วยตัวเอง

ภาพที่ 4.43 แหล่งเรียนรู้ในห้องเรียน

ภาพที่ 4.44 กระบวนการเรียนรู้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน

ภาพที่ 4.45 กิจกรรมการเคลื่อนไหวร่างกายอย่างเหมาะสมกับวัย

ภาพ 4.46 ผู้วิจัยร่วมเต้นจะคี่กับเยาวชนและปราชญ์แคนน้ำเต้า หน่อจี้แหละ

ภาพที่ 4.47 การสอบถามความคิดเห็นผู้ถ่ายทอด และผู้รับวัฒนธรรม กระบวนการ

ภาพที่ 4.48 ผอ.สนธยา มูลคำ ร่วมรับฟังและให้ ข้อคิดเห็นต่อการพัฒนา

ภาพที่ 4.49 ผอ.ธีรพงศ์ แก้วธารากุล ผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรี ร่วมวิเคราะห์ประเมินผล

ภาพที่ 4.50 คุณครูจิราพนธ์ ทรายคำ ผู้ประเมิน ร่วมวิเคราะห์ประเมินผล

ภาพที่ 4.51 ผู้ประเมินผลสรุปผลการประเมิน กระบวนการสืบทอดวัฒนธรรม

ภาพที่ 4.52 ปิดโครงการ

2.2.3. การประเมินผล

2.2.3.1. ผลการประเมินกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรม (เชิงปริมาณ)

ผลการวิเคราะห์แบบประเมินผลกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ “แคนหน่อจีแหละ” ของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ดำ บ้านจำโป อำเภอบางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ตามแบบประเมินผลตามองค์ประกอบของการสืบทอดวัฒนธรรม คือ ผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม สื่อและวิธีการสืบทอด และผู้รับการสืบทอดวัฒนธรรม

การวิเคราะห์แบบประเมินผลนี้ ใช้หลักการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) บนพื้นฐานทฤษฎีของ Likert Scale โดยใช้ค่าการแจกแจงความถี่ การกระจายร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของแต่ละข้อตามประเด็นที่ผู้วิจัยได้ทำการกำหนดไว้

ค่าความถี่และค่าร้อยละ ใช้ในการคำนวณเพื่อแสดงข้อมูลพื้นฐานโดยทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง รวมทั้งแสดงความคิดเห็นและพฤติกรรม

ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ใช้ในการคำนวณเพื่อแปลความหมายของระดับความคิดเห็นและพฤติกรรม โดยกำหนดการให้คะแนน ตามหลักของ Likert Scale ดังนี้

เห็นด้วยมากที่สุด	เท่ากับ 5	คะแนน
เห็นด้วยมาก	เท่ากับ 4	คะแนน
เห็นด้วยปานกลาง	เท่ากับ 3	คะแนน
เห็นด้วยน้อย	เท่ากับ 2	คะแนน
เห็นด้วยน้อยที่สุด	เท่ากับ 1	คะแนน

เมื่อประมวลผลคะแนน ข้อมูลที่เกี่ยวข้องเรียบร้อยแล้ว จะทำการจัดระดับความคิดเห็น โดยใช้คะแนนเฉลี่ยของแต่ละประเด็นคำถามตามหมวดหมู่ มาเป็นเกณฑ์ในการพิจารณา

สำหรับเกณฑ์ในการแบ่งระดับค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็น แบ่งเป็น 5 ประเภท โดยการหาพิสัยในแต่ละระดับ จากสูตร คะแนนต่ำสุด – คะแนนสูงสุด = 0.80

ระดับค่าคะแนนเฉลี่ยของความเห็นของแต่ละระดับจะมีดังนี้ คือ

เห็นด้วยมากที่สุด	คะแนนเฉลี่ย	4.21 - 5.00
เห็นด้วยมาก	คะแนนเฉลี่ย	3.41 - 4.20
เห็นด้วยปานกลาง	คะแนนเฉลี่ย	2.61 - 3.40
เห็นด้วยน้อย	คะแนนเฉลี่ย	1.81 - 2.60
เห็นด้วยน้อยที่สุด	คะแนนเฉลี่ย	1.80 - 1.0

1. ผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม

ตารางที่ 4.7 ผลการประเมินองค์ประกอบที่ 1 ผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม

ผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม	ระดับคะแนนประเมิน					ค่าเฉลี่ย (μ)
	5	4	3	2	1	
	จำนวน ร้อยละ	จำนวน ร้อยละ	จำนวน ร้อยละ	จำนวน ร้อยละ	จำนวน ร้อยละ	
1. องค์ความรู้	8 87.50	1 12.50	0 0.00	0 0.00	0 0.00	4.88
2. การใช้ภาษาในการถ่ายทอดความรู้	0 0.00	8 100.00	0 0.00	0 0.00	0 0.00	4.00
3.การนำเสนอที่น่าสนใจ (น่าเรียนรู้)	4 50.00	3 37.50	1 12.50	0 0.00	0 0.00	4.38
รวม						4.42

จากตารางที่ 4.1 ผลการประเมินผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม มีค่าเฉลี่ยรวม 4.42 แปลความหมายได้ว่า ผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนห่อจี๊แหละ ทั้ง 4 ท่าน ได้แสดงความสามารถในการถ่ายทอดองค์ความรู้ และการใช้ภาษาท้องถิ่นในการถ่ายทอดองค์ความรู้ ตลอดถึงการนำเสนอมีความน่าสนใจต่อเยาวชน ในระดับคะแนนที่ดีมาก โดยมีค่าเฉลี่ยของระดับคะแนน 3 ประเด็นย่อย คือ ประเด็นที่ 1 องค์ความรู้ 4.88 แปลความหมายว่าดีมาก ประเด็นที่ 2 การใช้ภาษาในการถ่ายทอดความรู้ มีค่า 4.00 แปลความหมายว่า ดี และ ประเด็นที่ 3 การนำเสนอที่น่าสนใจ (น่าเรียนรู้) มีค่าคะแนนเฉลี่ย 4.38 แปลความหมายว่า ดีมาก จากผลการประเมินผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม มีองค์ความรู้ที่ได้ถ่ายทอดตามความถนัดของตนเอง ทำให้ผู้รับวัฒนธรรมรับการถ่ายทอดองค์ความรู้ได้ครอบคลุมทุกเรื่องของแคนห่อจี๊แหละ เมื่อปราชญ์มาอยู่รวมกัน ในทางกลับกัน หากปราชญ์แคนอยู่คนละสถานที่ ต่างเวลา อาจมีผลต่อการถ่ายทอดวัฒนธรรม ซึ่งโดยปกติแล้วปราชญ์แคนจะอยู่คนละครัวเรือน และมีความเชี่ยวชาญแตกต่างกันไป ผู้รับวัฒนธรรมต้องจัดสรรเวลาให้ตรงกับปราชญ์แคนเป็นลำดับแรก

2. วิธีการและสื่อในการถ่ายทอดวัฒนธรรม

ตารางที่ 4.8 ผลการประเมินองค์ประกอบที่ 2 วิธีการและสื่อในการถ่ายทอดวัฒนธรรม

เครื่องมือการสืบทอดวัฒนธรรม (วิธีการ สื่อ แหล่งเรียนรู้)	ระดับคะแนนประเมิน					ค่าเฉลี่ย (μ)
	5	4	3	2	1	
	จำนวน ร้อยละ	จำนวน ร้อยละ	จำนวน ร้อยละ	จำนวน ร้อยละ	จำนวน ร้อยละ	
1. ลำดับขั้นตอนการถ่ายทอดองค์ความรู้	1 12.50	7 87.50	0 0.00	0 0.00	0 0.00	4.13
2. เครื่องดนตรีแคน “ห่อจี๊แหละ”	6 75.00	1 12.50	0 0.00	1 12.50	0 0.00	4.50

ตารางที่ 4.8 (ต่อ)

เครื่องมือการสืบทอดวัฒนธรรม (วิธีการ สื่อ แหล่งเรียนรู้)	ระดับคะแนนประเมิน					ค่าเฉลี่ย (μ)
	5	4	3	2	1	
	จำนวน ร้อยละ	จำนวน ร้อยละ	จำนวน ร้อยละ	จำนวน ร้อยละ	จำนวน ร้อยละ	
3.สื่อและคู่มือการถ่ายทอดความรู้	4 50.00	3 37.50	1 12.50	0 0.00	0 0.00	4.38
รวม						4.33

จากตารางที่ 4.2. ผลการประเมินเครื่องมือการสืบทอดวัฒนธรรม(วิธีการ สื่อ แหล่งเรียนรู้) มีค่าเฉลี่ยของคะแนน 4.33 แปลความหมายได้ว่า ดีมาก โดยมีการประเมิน 3 ประเด็นย่อย คือ ประเด็นที่ 1 ลำดับขั้นตอนการถ่ายทอดองค์ความรู้ มีคะแนนเฉลี่ย 4.13 แปลความหมายได้ว่า ดี ประเด็นที่ 2 เครื่องดนตรีแคน “หน่อจี่แหละ” มีคะแนนเฉลี่ย 4.50 แปลความหมายได้ว่า ดีมาก และ ประเด็นที่ 3 สื่อและคู่มือการถ่ายทอดความรู้ มีคะแนนเฉลี่ย 4.38 แปลความหมายได้ว่า ดีมาก จากผลการประเมิน ยังมีข้อเสนอแนะจากผู้ประเมิน คือ ควรมีวีดิทัศน์หรือภาพประกอบการอธิบายให้นักเรียนได้เห็นภาพและเข้าใจยิ่งขึ้น อีกทั้งควรมีกิจกรรมกระตุ้นการแสดงความคิดเห็นหรือกระตุ้นการตอบคำถาม การมีส่วนร่วมของนักเรียนมากขึ้น ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาปรับปรุงในการจัดกิจกรรมครั้งต่อไป

3. ผู้รับวัฒนธรรม

ตารางที่ 4.9 ผลการประเมินองค์ประกอบที่ 3 ผู้รับวัฒนธรรม

ผู้รับวัฒนธรรม	ระดับคะแนนประเมิน					ค่าเฉลี่ย (μ)
	5	4	3	2	1	
	จำนวน ร้อยละ	จำนวน ร้อยละ	จำนวน ร้อยละ	จำนวน ร้อยละ	จำนวน ร้อยละ	
1. ความสามารถในการรับรู้ และเกิดการเรียนรู้ด้วยตัวเอง	1 12.50	6 75.00	1 12.50	0 0.00	0 0.00	4.00
2.ความสามารถในการบอกเล่าเรื่องราว ความเป็นมา พิธีกรรม วิธีการเป่า ทำเต็น และจังหวะ	3 37.50	4 50.00	1 12.50	0 00.00	0 0.00	4.25
3.ความสามารถในการบอกขึ้นส่วน ประกอบ ความสัมพันธ์กับพิธีกรรม บท เพลง วิธีการเต็น	5 62.50	0 00.00	3 37.50	0 0.00	0 0.00	4.25
4. ความสามารถในการปฏิบัติตามคำสอน การทำแคน การเป่า การเต็นประกอบ เสียงแคน	3 37.50	2 25.00	2 25.00	1 12.50	0	3.88
รวม						4.10

จากตารางที่ 4.3 ผลการประเมินผู้รับวัฒนธรรม มีผลการประเมินมีค่าเฉลี่ยรวม 4.10 แปลความหมายได้ว่า อยู่ในระดับดี โดยมีประเด็นการประเมิน 4 ประเด็นย่อย คือ 1. ความสามารถในการรับรู้และเกิดการเรียนรู้ด้วยตัวเอง มีคะแนนเฉลี่ย 4.00 แปลความหมายได้ว่า ดี ประเด็นที่ 2 ความสามารถในการบอกเล่าเรื่องราว ความเป็นมา พิธีกรรม วิธีการเป่า ทำเต็นและจิ้งหะ มีคะแนนเฉลี่ย 4.25 แปลความหมายได้ว่า ดีมาก และประเด็นที่ 3 ความสามารถในการบอกขึ้นส่วนประกอบความสัมพันธ์กับพิธีกรรม บทเพลง วิธีการเต็น มีคะแนนเฉลี่ย 4.25 แปลความหมายได้ว่า ดีมาก และประเด็นสุดท้าย 4.ความสามารถในการปฏิบัติตามคำสอน การทำแคน การเป่า การเต็นประกอบเสียงแคน มีคะแนนเฉลี่ย 3.88 แปลความหมายได้ว่า ดี จากผลการประเมินเมื่อเทียบกับองค์ประกอบทั้ง 3 องค์ประกอบของการสืบทอดวัฒนธรรม องค์ประกอบของผู้รับวัฒนธรรม ได้คะแนนน้อยที่สุด ด้วยเป็นการจัดกิจกรรมอย่างเป็นทางการครั้งแรก แต่เด็กและเยาวชนมีพื้นฐานในเรื่องแคนห่อจี่แหละอยู่แล้ว จึงสามารถที่จะรับการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนห่อจี่แหละได้เกือบสมบูรณ์ เพียงต้องการเวลาในการทำกิจกรรมให้มากกว่านี้และมีความต่อเนื่อง

2.2.3.1. ผลการประเมินกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรม (เชิงคุณภาพ)

จากการประเมินของผู้ประเมิน ทั้ง 2 ท่าน คือ ผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรี ผู้อำนวยการ ธีรพงศ์ แก้วธารากุล และผู้เชี่ยวชาญด้านการสอนเด็กและเยาวชน คุณครูจิรพันธ์ ทราภัยกันคำ ได้นำเสนอผลการวิเคราะห์กระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนห่อจี่แหละ ตามองค์ประกอบของการสืบทอดวัฒนธรรม 3 องค์ประกอบ คือ ผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม เครื่องมือการสืบทอดวัฒนธรรม และ ผู้รับวัฒนธรรม ไว้ดังนี้

1. ผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม

จากการประเมินในเชิงพฤติกรรม คือ ผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้มีความพร้อมที่จะถ่ายทอดองค์ความรู้ มีการเตรียมแคนส่วนตัว ของตัวเองที่มีอยู่มาทั้งหมด และมีความตั้งใจในการถ่ายทอดองค์ความรู้อย่างเต็มกำลังความสามารถ และมีวิธีการสอนแตกต่างกัน

การใช้เครื่องมือในการสืบทอดวัฒนธรรม ผู้ถ่ายทอดได้มีการใช้ทั้งแคนห่อจี่แหละใช้รูปภาพจากสื่อที่มีการเตรียมไว้ และได้ชี้ให้เห็นคู่มือการสืบทอดวัฒนธรรม เพียง 1 ท่าน คือ ผู้นำกลุ่มปราชญ์แคน นอกจากนั้นจะสันทัดที่จะใช้แคนและเสียงแคนในการถ่ายทอดประกอบการให้ความรู้ ทั้งนี้ผู้ประเมินมีความเข้าใจพื้นฐานของปราชญ์ชุมชนแต่ละท่านว่า บางท่านไม่เคยได้สัมผัสกับสื่อที่นำมาใช้ประกอบการสืบทอดวัฒนธรรม จึงเลือกใช้เครื่องมือที่ตนเองมีความถนัดและมั่นใจที่จะใช้ประกอบการถ่ายทอดองค์ความรู้

ข้อเสนอแนะจากผู้ประเมิน คือ ควรที่จะจัดกิจกรรมพัฒนาศักยภาพของปราชญ์ชุมชนให้มีการเรียนรู้และเข้าใจการใช้เครื่องมือในการสืบทอดวัฒนธรรมที่มีความหลากหลาย และสามารถยอมรับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อการปรับตัวให้เข้ากับพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนที่จะรับการสืบทอดวัฒนธรรม บางท่านที่ไม่สามารถสื่อสารภาษาไทยได้ ควรจัดเยาวชนที่มีศักยภาพในการแปลภาษา คือ ผู้ที่เป็นเจ้าของวัฒนธรรมเอง นั่งประกบและถ่ายทอดภาษาจากปราชญ์แคนมีอายุมากให้มีความชัดเจน ในภาษาท้องถิ่นหรือภาษาไทย เพื่อให้เยาวชนที่รับการสืบทอดวัฒนธรรมในเรื่องต่างๆ เข้าใจชัดเจนมากขึ้น ซึ่งผู้ประเมินพบว่า ปราชญ์แคนที่ให้ความรู้ในเรื่องพิธีกรรมที่สัมพันธ์กับแคน เป็นผู้ที่มีองค์ความรู้มาก แต่ยังไม่สามารถถ่ายทอดเรื่องราวของพิธีกรรมออกมาได้มาก

เท่าที่ควร แต่สำหรับในเรื่องอื่นๆ อยู่ในระดับดี มีข้อเสนอแนะให้เพิ่มเวลาเรียนรู้ให้มากกว่าวันที่จัดกิจกรรม เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้พัฒนาศักยภาพครบทุกด้าน ในเชิงปฏิบัติการ

2. ผู้ริบวฒนธรรม

จากแบบวัดผลความรู้ความเข้าใจ โดยให้เด็กและเยาวชนเขียนบรรยายออกมาตามประเด็นที่ได้กำหนดไว้ คือ

1. จงบอกความสำคัญของแคนน้ำเต้ากับชุมชนชาวลาหู่บ้านจำโป๋
2. จงเติมตัวเลข ชื่อเครื่องดนตรีแคนน้ำเต้า หน้าภาพเครื่องดนตรี
3. จงนำชื่อของชิ้นส่วนประกอบของเครื่องดนตรีแคนน้ำเต้า “หน่อจี้ແຮລະ” ไปใส่ได้

ภาพให้ถูกต้อง

4. จงบอกวิธีการทำ ทำแคนหน่อจี้ແຮລະ ตามที่ได้รับฟังจากปราชญ์ชุมชน
 - 4.1. การหาวัสดุ ได้แก่ ขี้มันหรือชันโรง น้ำเต้า ไม้ไผ่
 - 4.2. การเตรียมวัสดุ
 - 4.3. การประกอบเครื่องดนตรี และ การทดสอบเสียง

จากผลการให้คะแนน ของผู้ประเมิน และการสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชน คือ เด็กและเยาวชนที่ร่วมกิจกรรมสามารถเขียนคำตอบแบบบรรยายได้ตามความเข้าใจ ในระดับดี และมีพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง ให้ความสนใจต่อการเรียนรู้วัฒนธรรม การเป่าแคนหน่อจี้ແຮລະในระดับดี นั้นหมายถึงเมื่อมีการเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้วัฒนธรรม เด็กและเยาวชนสามารถแสดงศักยภาพในการรับรู้ และปฏิบัติตาม ได้เป็นอย่างดี

3. เครื่องมือการสืบทอดวัฒนธรรม (เครื่องดนตรี สถานที่)

ผู้ประเมินทั้ง 2 ท่าน ได้ให้ผลการประเมินจากการสังเกต ไว้ว่า เครื่องดนตรี มีความพร้อม สามารถให้เด็กได้เรียนรู้ครบทุกคน และคุณภาพดี ใช้งานได้ ตามปกติ การจัดกิจกรรมในโรงเรียนใช้สถานที่ได้เหมาะสม

มีข้อเสนอแนะว่าควรจัดกิจกรรมในพื้นที่ของชุมชนด้วยเช่นกัน คือ สถานที่เรียนรู้ แคนลาหู่ของกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชน หรือเวียนกันไปตามบ้านของปราชญ์แคน เพื่อเพิ่มความหลากหลายของแหล่งเรียนรู้ ในชุมชน ให้เด็กได้ผ่อนคลาย

แนะนำให้เพิ่มสื่อประกอบการถ่ายทอดวัฒนธรรม ที่เป็นวีดิทัศน์ ภาพเคลื่อนไหวหรือภาพประกอบการอธิบาย ให้นักเรียนได้เห็นภาพและเข้าใจยิ่งขึ้น อีกทั้งควรมีกิจกรรมกระตุ้นการแสดงความคิดเห็นหรือกระตุ้นการตอบคำถาม การมีส่วนร่วมของนักเรียนมากขึ้น

4. ขั้นตอนการพัฒนาปรับปรุง

จากผลการประเมินกระบวนการจากการจัดกิจกรรมสืบทอดวัฒนธรรม มีแนวทางการปรับปรุงกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนหน่อจี้ແຮລະ ตามองค์ประกอบของการสืบทอดวัฒนธรรม ดังนี้

องค์ประกอบที่1 ผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม

ผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม ควรมีการเตรียมตนเอง ให้มีความพร้อมที่จะถ่ายทอดองค์ความรู้ได้

ดังนี้

1.1. เตรียมตนเอง

ปัจจุบัน พ.ศ.2564 ประชาชนแคนน้ำเต้าของชุมชนทั้ง 4 ท่าน มีความสามารถในการเรื่องของแคนน้ำเต้าแตกต่างกัน มีเพียงท่านเดียวที่มีองค์ความรู้ในเรื่องของแคนหน่อจี่และตั้งแต่การเลือกวัสดุในการทำเครื่องดนตรี การสาธิตขั้นตอนการทำแคน การสอนทำแคน การเป่าแคนเป็นบทเพลง จากลำดับง่ายไปหายาก และการถ่ายทอดเรื่องราวความเป็นมาและความสำคัญของแคน

แนวทางการพัฒนาปรับปรุงกระบวนการ คือ ควรมีงานอบรมการพัฒนาศักยภาพของประชาชนทั้ง 4 ท่านให้มีความรู้ครบกระบวนการ เพื่อเป็นผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรมที่สมบูรณ์ หรือ การรวมกลุ่มประชาชนแคน มาถ่ายทอดในแหล่งเรียนรู้ของชุมชน เพียงจุดเดียว เพื่ออำนวยความสะดวกต่อการเรียนรู้และการสืบทอดวัฒนธรรมของเด็กและเยาวชน

องค์ประกอบที่2 เครื่องมือการสืบทอด (สื่อ วิธีการ แหล่งเรียนรู้)

ผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรมควรมีการจัดเตรียมความพร้อมของวิธีการถ่ายทอด โดยมีสื่อประกอบการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่มีคุณภาพ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการรับวัฒนธรรม

2.1.การเตรียมแหล่งข้อมูล แหล่งเรียนรู้ การวัดผล

ด้วยการสื่อสารภาษาถิ่น สร้างความเข้าใจได้ตรงกัน ระหว่างประชาชนแคน และเด็กเยาวชน การจัดเตรียมแหล่งข้อมูลที่ประชาชนแคนได้ถ่ายทอดออกมา แล้วบันทึกไว้เป็นคู่มือการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนหน่อจี่และที่ได้ใช้ในกิจกรรมที่ผ่านมา ยังมีเนื้อหาที่ไม่ครอบคลุมองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับการใช้แคนหน่อจี่และ และยังไม่ได้แปลเป็นภาษาท้องถิ่น คือ ภาษาลาหู่ และยังไม่มีการทำสื่อการเรียนรู้ในรูปแบบของภาพเคลื่อนไหว วิดีทัศน์

แนวทางการพัฒนาแหล่งข้อมูล คือ การเตรียมองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมในเรื่องประเพณีและพิธีกรรมที่สัมพันธ์กับการใช้แคนหน่อจี่และ ให้เกิดความสมบูรณ์ และผลิตสื่อการสอนในรูปแบบของภาพเคลื่อนไหว เป็นวิดีโอ และแผ่นภาพเฉพาะที่สามารถบ่งบอกองค์ความรู้ต่างๆได้อย่างชัดเจน ด้วยต้องถ่ายทอดสู่เด็กและเยาวชน รวมทั้งการแปลภาษาเป็นภาษาท้องถิ่น

1. การจัดทำแผนการเรียนรู้

1.1. การเตรียมกิจกรรม มีข้อเสนอแนะจากอาจารย์ประจำชั้นว่า ควรมีกิจกรรมกระตุ้นการแสดงความคิดเห็นหรือกระตุ้นการตอบคำถาม การมีส่วนร่วมของเยาวชนมากขึ้น

แนวทางการพัฒนากิจกรรม คือ การเตรียมของรางวัลและกิจกรรมนันทนาการแทรกกิจกรรมการสืบทอดวัฒนธรรม เพื่อกระตุ้นการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชน เช่น การถามตอบชิงรางวัล เป็นต้น

1.2 การเตรียมสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ จากการจัดกิจกรรม มีข้อเสนอแนะจากผู้ประเมิน ว่า นอกจากคู่มือการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนหน่อจี่และแล้ว ควรมีวีดิทัศน์และภาพประกอบการอธิบายเฉพาะเรื่องที่มีความชัดเจนและเห็นภาพจะทำให้เข้าใจมากยิ่งขึ้น

แนวทางการพัฒนากิจกรรม คือ การเตรียมสื่อการเรียนรู้ภาพเคลื่อนไหว และภาพนิ่ง ที่มีความเฉพาะต่อเนื้อหาขององค์ความรู้ และสื่อความหมายได้ชัดเจน ในเรื่องของวัฒนธรรมการเป่าแคนหน่อจี่และ

1.3 การเตรียมการวัดผลและประเมินผล จากการใช้แบบประเมินผลกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรม และ แบบข้อคำถามให้เด็กและเยาวชนเขียนคำตอบ และความรู้สึ

เป็นส่วนหนึ่ง ของการประเมินผลกระบวนการในระยะแรก ซึ่งกำลังริเริ่มกิจกรรมนี้ ด้วยความเป็นเด็กและเยาวชน มีพฤติกรรมการเรียนรู้ที่ชอบการปฏิบัติมากกว่าการเขียน และมักจะชอบการเล่นนำ การเรียน

แนวทางการพัฒนาการวัดผลและการประเมินผล คือ การพัฒนารูปแบบให้สอดคล้องและสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมของผู้รับวัฒนธรรม ปรับเปลี่ยนการประเมินที่มีความหลากหลาย ซึ่งล้วนแล้วแต่สามารถพลิกแพลงและสร้างขึ้นได้ อาทิเช่น การมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดเสียงแคน การประเมินผลจากการสังเกตพฤติกรรม

ตัวอย่าง แนวทางการพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้สำหรับโรงเรียน สำหรับส่งเสริมกิจกรรมการสืบทอดการเป่าแคนหน่อจี่แหล่ นอกชั่วโมงเรียน ในคาบชุมนุม

ตัวอย่าง กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ ชุมชนอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น

ตารางที่ 4.10 กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ ชุมชนอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น “แคนหน่อจี่แหล่”

สัปดาห์ที่	กิจกรรม
1	<u>ขั้นเตรียม</u> - ทำความรู้จักกับนักเรียน แนะนำตัว - เรียนรู้รายละเอียดของกิจกรรมชุมนุม - สอบถามความรู้เบื้องต้นของผู้เรียนเกี่ยวกับแคนน้ำเต้าลาหู่ - เตรียมความพร้อมนักเรียนที่จะทำกิจกรรมชุมนุมในสัปดาห์เรียนถัดไป
2	<u>กิจกรรม เรื่อง รู้จักแคนน้ำเต้ากับวิถีชุมชนชาวลาคูบ้านจำโป้ (อาจจะลงชุมชนในสัปดาห์นี้ก่อน)</u> <u>ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน</u> - นักเรียนดูวิดีโอ แคนน้ำเต้ากับวิถีชุมชนชาวลาคูบ้านจำโป้ แล้วตอบคำถามครู <u>ขั้นจัดกิจกรรมการเรียนรู้</u> 1. นักเรียนแบ่งกลุ่มเป็น 5 กลุ่ม ๆ ละเท่าๆ กัน แล้วตั้งชื่อกลุ่มของตัวเอง 2. นักเรียนแต่ละกลุ่มศึกษาเนื้อหา ความสำคัญของแคนน้ำเต้ากับวิถีชุมชนชาวลาคูบ้านจำโป้ จากใบงานที่ครูเตรียมให้ 3. เมื่อศึกษาเสร็จแล้วนักเรียนแต่ละกลุ่มช่วยกันสรุป โดยเขียนเป็น my map ลงในกระดาษรูปฟ ตกแต่งให้สวยงาม 4. นักเรียนแต่ละกลุ่มนำเสนอ my map 5. ครูอธิบายความสำคัญของแคนน้ำเต้ากับวิถีชุมชนชาวลาคูบ้านจำโป้ เพิ่มเติมจากที่นักเรียนนำเสนอ <u>ขั้นสรุป</u> 6. นักเรียนและครูร่วมกันสรุปเนื้อหา ความสำคัญของแคนน้ำเต้ากับวิถีชุมชนชาวลาคูบ้านจำโป้ ที่เรียนในวันนี้

ตารางที่ 4.10 (ต่อ)

สัปดาห์	กิจกรรม
3	กิจกรรม เรื่อง เรียนรู้ชนิดและการใช้ประโยชน์ของแคนน้ำเต้า ชั้นนำเข้าสู่บทเรียน - นักเรียนดูรูปภาพแคนชนิดต่างๆที่ครูเตรียมมาให้ ขั้นจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 1. นักเรียนแบ่งกลุ่ม ออกเป็น ๔ กลุ่ม กลุ่มละเท่ากันๆ 2. นักเรียนแต่ละกลุ่มศึกษาชนิดและการใช้ประโยชน์ของแคน เวียนศึกษาจนครบทุกชนิด โดยเริ่มจาก ดังนี้ - กลุ่ม 1 แคนหน่อกุ่ม - กลุ่ม 2 แคนตอเลมู - กลุ่ม 3 แคนหน่อซี่ - กลุ่ม 4 แคนจี้แหละ 3. นักเรียนแต่ละกลุ่ม เล่นเกม บอกเล่าทายคำ 10 ข้อ กลุ่มไหนได้คะแนนเยอะสุด เป็นกลุ่มชนะ 4. กล่าวชมเชยและมอบรางวัลให้กลุ่มชนะ 5. ขอตัวแทนนักเรียน 4 คน สรุปชนิดและการใช้ประโยชน์ของแคนที่เรียนมาคนละ 1 ชนิด ขั้นสรุป 6. นักเรียนและครูร่วมกันสรุปเนื้อหาชนิดและการใช้ประโยชน์ของแคนทั้ง 4 ชนิด
4	กิจกรรม เรื่อง การเป่าแคนกับพิธีกรรมชุมชน ชั้นนำเข้าสู่บทเรียน - นักเรียนดูวิดีโอ ประเพณีกินวอ หรือปีใหม่มูเซอ ขั้นจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 1. นักเรียนศึกษาเนื้อหาการเป่าแคนกับพิธีกรรมชุมชน จากใบความรู้ที่ครูเตรียมไว้ให้ 2. นักเรียนทำใบงานเรื่อง การเป่าแคนกับพิธีกรรมชุมชน 3. นักเรียนและครูร่วมกันเฉลย ใบงานเรื่อง การเป่าแคนกับพิธีกรรมชุมชน 4. นักเรียนและครูร่วมกันอภิปราย เรื่อง การเป่าแคนกับพิธีกรรมชุมชน ขั้นสรุป 5. นักเรียนและครูร่วมกันสรุปเนื้อหาการเป่าแคนกับพิธีกรรมชุมชน
5	กิจกรรม เรื่อง ทำความรู้จัก “แคนหน่อจี้แหละ” ชั้นนำเข้าสู่บทเรียน - นักเรียนร้องและเต้นประกอบ เพลง กรรไกร ไข่ ผ้าไหม ขั้นจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 1. นักเรียนเรียนรู้ “แคนหน่อจี้แหละ” จากวิทยากร ที่ครูเชิญมาให้ความรู้ - เล่าความเป็นมา - ส่วนประกอบของแคน - การใช้เครื่องดนตรี

ตารางที่ 4.10 (ต่อ)

สัปดาห์	กิจกรรม
	<u>ขั้นสรุป</u> 2. ครูให้นักเรียนเตรียมอุปกรณ์สำหรับทำ “แคนหน่อจี๊แหละ” ในสัปดาห์ถัดไป (ครูและวิทยากรเตรียมอุปกรณ์หลักให้นักเรียน)
6	กิจกรรม เรื่อง “แคนหน่อจี๊แหละ” พาสุนัข <u>ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน</u> - นักเรียนเล่นเกม แม่เอยเอย <u>ขั้นจัดกิจกรรมการเรียนรู้</u> 1. นักเรียนเรียนรู้ วิธีการทำ “แคนหน่อจี๊แหละ” จากวิทยากร ที่ครูเชิญมาให้ความรู้ - เตรียมวัสดุ อุปกรณ์ - ประกอบชิ้นส่วนของแคน 2. นักเรียนแบ่งกลุ่ม ออกเป็น 4 กลุ่ม กลุ่มละเท่ากันๆ 3. นักเรียนดู วิธีการทำแคน ตามขั้นตอน ที่วิทยากรสอนทำ 4. นักเรียนแต่ละกลุ่มเริ่มประกอบ “แคนหน่อจี๊แหละ” โดยการทำตาม วิทยากร ทีละขั้นตอน <u>ขั้นสรุป</u> 5. นักเรียน ครู และวิทยากรร่วมกันสรุปกิจกรรมที่เรียน และส่งแคนที่แต่ละกลุ่มทำเสร็จ
7 – 8	กิจกรรม เรื่อง เสียงไพเราะจาก “แคนหน่อจี๊แหละ” <u>ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน</u> - นักเรียนเต้นประกอบเพลง Chicken dance <u>ขั้นจัดกิจกรรมการเรียนรู้</u> 1. นักเรียนเรียนรู้ วิธีการบรรเลง “แคนหน่อจี๊แหละ” จากวิทยากร ที่ครูเชิญมาให้ความรู้ - การฟังเสียง - การเป่า - การฝึกเพลง (เพลงอวยพร) 2. นักเรียนฝึกเป่าแคน เพลง อวยพร <u>ขั้นสรุป</u> 3. นักเรียน สอบเป่าแคน เพลง อวยพร
9	จัดนิทรรศการ การแสดงโชว์ “แคนน้ำเต้ากับวิถีชุมชนชาวลาหู่บ้านจำโป้” ให้กับนักเรียนในโรงเรียนได้เข้ามาชม
10	ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปกิจกรรมที่เรียนมา ตั้งแต่ สัปดาห์ที่ 1 – 9

แหล่งเรียนรู้

1.....

2.....

ชิ้นงาน/ภาระงาน

3. ใบงาน
4. แคนหน่อจีແລະ
5. เพลง

เกณฑ์การประเมิน

ประเด็นการประเมิน	ผ่าน	ไม่ผ่าน
1. เวลาเข้าร่วมกิจกรรม		
2. การปฏิบัติกิจกรรม		
3. ผลงาน/ชิ้นงาน คุณลักษณะของผู้เรียน		

องค์ประกอบที่ 3 ผู้รับวัฒนธรรม

กระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนหน่อจีແລະ ควรมีคุณลักษณะของผู้เรียนรู้ที่มีคุณภาพ เพื่อการรักษาและสืบทอดวัฒนธรรมสู่รุ่นต่อไปได้ คือ ในระหว่างการเรียนรู้กิจกรรม ชุมชนควรสร้างกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้รับวัฒนธรรม เกิดคุณลักษณะดังต่อไปนี้

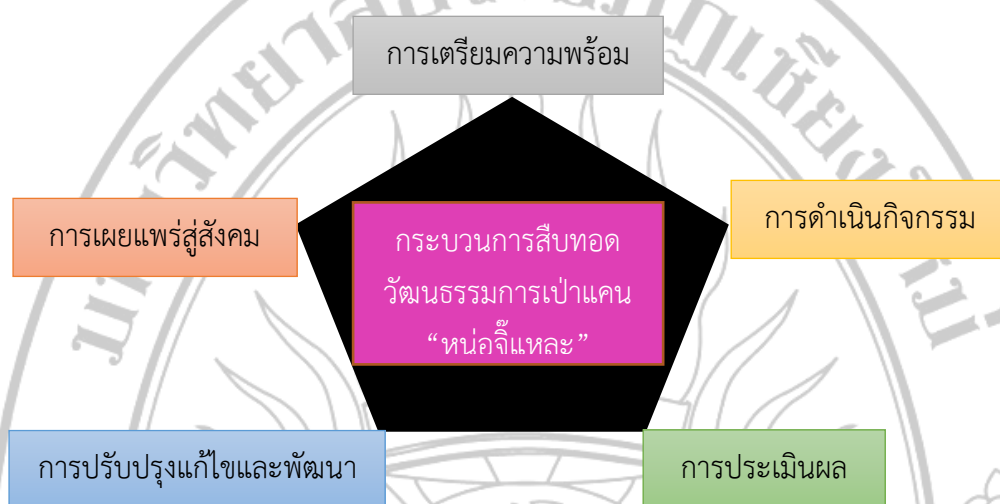
- 3.1 สร้างให้ผู้สืบทอดวัฒนธรรมค้นพบความรู้ด้วยตัวเอง
- 3.2 สร้างให้ผู้สืบทอดวัฒนธรรมได้เรียนรู้ในพื้นที่เรียนรู้ที่หลากหลาย
- 3.3 สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ให้มีการเคลื่อนไหวร่างกาย เพื่อความผ่อนคลาย
- 3.4 สร้างการมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้วัฒนธรรม
- 3.5 แสดงให้เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมและการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

2.2.2 วิเคราะห์สรุปกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรม การเป่าแคน “หน่อจีແລະ”

จากผลการประเมินกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมแคนหน่อจีແລະ จากผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรีและคุณครูประจำชั้นของนักเรียนชั้น ป.6 โรงเรียนบ้านจำโป อำเภอบางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ทีมวิจัยได้มีการจัดเวทีการวิเคราะห์สรุปผล กระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ร่วมกับชุมชน อีก 2 ครั้ง คือ วันที่ 14 มีนาคม 2564 และวันที่ 31 มีนาคม 2564 ได้ข้อสรุปร่วมกันในการสร้างกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ดำ ในกลุ่มเด็กและเยาวชน พื้นที่การท่องเที่ยวชุมชนบ้านจำโป อำเภอบางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน บนพื้นฐานองค์ประกอบของกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรม 3 องค์ประกอบ คือ ผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม เครื่องมือในการสืบทอดวัฒนธรรม และ ผู้รับวัฒนธรรม และองค์ความรู้ การจัดการเรียนรู้ CIPPA Model โดยมีลำดับของรูปแบบ 3 ชั้น คือ ชั้นเตรียมการ ชั้นดำเนินงาน และชั้นประเมินผล ผสมผสานกับทฤษฎีวงจรการบริหารจัดการเชิงคุณภาพแบบต่อเนื่องของเอดวาร์ด เดมมิง (W.Edwards Deming) ตามวงจรของเดมมิง (Deming Cycle) หรือ PDCA ได้แก่ Plan (วางแผน) Do (ลงมือปฏิบัติ) Check/Study (ตรวจสอบ/ศึกษากำหนดมาตรการปรับปรุงแก้ไข) Act (เน้นให้มีการปรับปรุงอย่างต่อเนื่องเป็นวงจวน) ได้กระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนหน่อจีແລະ สามารถใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการสืบทอดวัฒนธรรมได้ทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว โรงเรียน และชุมชน ดังนี้

กระบวนการสืบทอดวัฒนธรรม ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. การเตรียมความพร้อม
2. การดำเนินกิจกรรม
3. การประเมินผล
4. การปรับปรุงแก้ไขและพัฒนา
5. การเผยแพร่สู่สังคม

ภาพที่ 4.53 กระบวนการสืบทอดวัฒนธรรม การเป่าแคน “หน่อจี้ແຮລະ” ชุมชนบ้านจำโป้ ในระดับครอบครัว โรงเรียน และชุมชน

1.1. การเตรียมตนเองของผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม

ควรเตรียมองค์ความรู้ และความสามารถให้ครบทุกด้านในเรื่องวัฒนธรรมการเป่าแคนหน่อจี้ແຮລະ ตั้งแต่การถ่ายทอดเรื่องราวความเป็นมาในอดีตจนถึงปัจจุบัน ส่วนประกอบของแคน และวิธีการทำแคนหน่อจี้ແຮລະ ประเพณีและพิธีกรรมที่ใช้แคนหน่อจี้ແຮລະ วิธีการเป่าแคนหน่อจี้ແຮລະ และความหมายของเสียงแคน การเต้นจะคีโนท่วงท่าต่างๆประกอบเสียงเป่าแคน และเตรียมเวลาที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ของเยาวชน และวิธีการในการถ่ายทอดความรู้ให้มีความเหมาะสมกับพฤติกรรมการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนแต่ละยุคสมัย

1.2. การเตรียมแหล่งเรียนรู้ และแหล่งข้อมูล

การเตรียมองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมในเรื่องประเพณีและพิธีกรรมที่สัมพันธ์กับการใช้แคนหน่อจี้ແຮລະ ให้เกิดความสมบูรณ์ และผลิตสื่อการสอนในรูปแบบของภาพเคลื่อนไหวเป็นวิดีโอ และแผ่นภาพเฉพาะที่สามารถบ่งบอกองค์ความรู้ต่างๆได้อย่างชัดเจน ด้วยต้องถ่ายทอดสู่เด็กและเยาวชน รวมทั้งการแปลภาษาเป็นภาษาท้องถิ่น

แหล่งเรียนรู้ในชุมชน คือ สถานการเรียนรู้แคนลาหู่ของกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านจำโป้ ด้วยมีความเหมาะสมทั้งบรรยากาศ และสถานที่ รวมทั้งวัสดุอุปกรณ์ในการเรียนรู้

1.3. การจัดทำแผนการเรียนรู้

1.3.1 วิธีการสอนเพื่อสร้างจิตสำนึกในการรักษาวัฒนธรรม

ถ่ายทอดเรื่องราวให้เห็นคุณค่าของแคนห่อจีแหละ ต่อการรักษาความเป็นชุมชนชาวลาหู่ตำบลบ้านจำโบ ด้วยการนำภาพในอดีตที่มีการบันทึกไว้มาให้เยาวชนได้ดูและมีการซักถามถึงเรื่องความสำคัญนั้น

1.3.2 การเตรียมเครื่องมือในการสืบทอดวัฒนธรรม (สื่อ เครื่องดนตรี)

นอกจากคู่มือการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนห่อจีแหละแล้ว เครื่องดนตรี และป้ายภาพไวโนลให้ความรู้ ควรมีวิธีทัศน์และภาพประกอบการอธิบายเฉพาะเรื่องที่มีความชัดเจนและเห็นภาพจะทำให้เข้าใจมากยิ่งขึ้น

1.3.3 การเตรียมวิธีการวัดผล

ใช้แบบประเมินผลกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรม และ แบบข้อคำถามให้เด็กและเยาวชนเขียนคำตอบ และความรู้สึก สามารถปรับเปลี่ยนรูปแบบการประเมินให้สอดคล้องและสัมพันธ์กับพฤติกรรมของผู้รับวัฒนธรรม ใช้ลักษณะการประเมินที่มีความหลากหลาย ซึ่งล้วนแล้วแต่สามารถฝึกเพลงและสร้างขึ้นได้ การสร้างการมีส่วนร่วมให้ผู้รับวัฒนธรรมได้มีส่วนร่วมทั้งทางด้านร่างกาย สติปัญญา สังคม และอารมณ์ อาทิเช่น การมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดเสียงแคน การเต้นประกอบเสียงแคน เกิดสุนทรียภาพทางอารมณ์ร่วมกับการเรียนรู้ หรือ การประเมินผลจากการสังเกตพฤติกรรมด้านต่างๆ ทั้งเจตคติ ทักษะ

1.4 การเตรียมตนเองของผู้รับวัฒนธรรม

ผู้รับวัฒนธรรม เป็นเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่ ซึ่งตามพฤติกรรมแล้วควรมีลักษณะการเรียนรู้ที่สามารถปรับตัวให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงและรู้เท่าทันสิ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงนั้น คือ การมีจิตสำนึกและสามารถค้นพบความรู้ด้วยตนเอง สามารถปรับตัวเข้ากับการเรียนรู้ได้หลากหลายมิติ พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง และมีความสามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในชีวิตได้ เยาวชนบ้านจำโบ ควรปรับเปลี่ยนทัศนคติในการรักษาและสืบทอดวัฒนธรรมเป็นเรื่องสำคัญของตนเอง มากกว่าการให้ความสนใจกับการเล่นเกมหรือสื่อทางเทคโนโลยี และมีความตั้งใจใฝ่เรียนรู้ ที่จะรับและสืบสานวัฒนธรรมการเป่าแคนห่อจีแหละ ที่กำลังจะสูญหายไป เมื่อรุ่นปราชญ์ได้จบลง

2. การดำเนินกิจกรรม

2.1 สร้างให้ผู้สืบทอดวัฒนธรรมค้นพบความรู้ด้วยตัวเอง

ส่งเสริมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเข้าใจและรับรู้ว่าแคนห่อจีแหละมีความหมายอย่างไรกับผู้รับวัฒนธรรมและสามารถเป็นเครื่องมือสร้างและรักษาความรัก ความสามัคคี ในสังคมของชาวลาหู่ให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขอย่างไร

2.2 สร้างให้ผู้สืบทอดวัฒนธรรมได้เรียนรู้ในพื้นที่เรียนรู้ที่หลากหลาย

เปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนผู้รับวัฒนธรรม ได้มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับการใช้แคนห่อจีแหละ ในประเพณีและพิธีกรรมของชุมชน รวมถึงการเรียนรู้ต่างพื้นที่ต่างชุมชนที่เป็นชาวลาหู่ดาเหมือนกัน เช่น การนำเด็กและเยาวชนร่วมเป่าแคนต้นจะคี ในหมู่บ้านอื่นๆร่วมกับปราชญ์ชุมชน

2.3 สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ให้มีการเคลื่อนไหวร่างกาย เพื่อความผ่อนคลาย

มีกิจกรรมกระตุ้นให้ผู้รับวัฒนธรรมได้เคลื่อนไหวร่างกาย เพื่อให้มีความผ่อนคลายด้วยเป็นวัยเด็กและเยาวชน ต้องนำกิจกรรมด้วยความสนุกสนาน สอดแทรกการถ่ายทอดองค์ความรู้ เช่น การสอนเต้นจะคีไปด้วยเล่าความหมายเพลงที่เป่าหลังจากที่จบเพลง เป็นต้น

2.4 สร้างการมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้วัฒนธรรม

สร้างกระบวนการเรียนรู้วัฒนธรรม ที่ส่งเสริมให้ผู้รับวัฒนธรรมได้คิด ได้ทำ ได้ แสวงหาความรู้ และแก้ไขปัญหา โดยให้ทำงานร่วมกัน ใช้วิธีการแบ่งกลุ่ม อาทิ แบ่งกลุ่มช่วยกัน ประกอบแคนหน่อจีแหละ เป็นต้น

2.5. แสดงให้เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมและการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

3. การประเมินผล

2.1. ประเมินผลตามองค์ประกอบของการสืบทอดวัฒนธรรม 3 องค์ประกอบ คือ ผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม เครื่องมือการสืบทอดวัฒนธรรม ผู้รับวัฒนธรรม ด้วยการวัดค่าคะแนน

2.1. ประเมินผลจากพฤติกรรมความสนใจเรียนรู้และไหวพริบในการตอบคำถาม ด้วยวิธีการสังเกต การสร้างคำถาม และการใช้ของรางวัลเป็นตัวกระตุ้นการเรียนรู้

2.3. ประเมินผลจากผลงาน การทำแคน การเป่าแคน การเต้นประกอบเสียงแคน ด้วยวิธีการสังเกตการณ์มีส่วนร่วม และผลงานเชิงประจักษ์ โดยมีการกำหนดคะแนน ความสามารถในการระดับต่างๆ เช่น ระดับน้อย ระดับดี ระดับดีมาก เป็นต้น

2.4. ประเมินผลจากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการสืบทอดวัฒนธรรม จากการสังเกตพฤติกรรม

4. การปรับปรุงแก้ไขและพัฒนา

4.1. วิเคราะห์ผลการประเมินกิจกรรม ทั้งในรูปแบบของผลคะแนนเชิงปริมาณ และการวิเคราะห์ผลเชิงคุณภาพ ประกอบกับความคิดเห็นของผู้ประเมิน ผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม และผู้รับวัฒนธรรม ร่วมกัน ให้ทราบปัญหา อุปสรรค และสิ่งที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินกิจกรรม

4.2. หาแนวทางแก้ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นร่วมกัน ไปที่ละประเด็นปัญหา และลงมือแก้ไขในการทำกิจกรรมครั้งต่อไป

4.3. สร้างแนวทางการพัฒนากระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมในทุกองค์ประกอบ คือ ผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม เครื่องมือการถ่ายทอด ผู้รับวัฒนธรรม และทุกระดับ คือ ระดับครอบครัว โรงเรียน ชุมชน ให้มีความเหมาะสมกับเด็กและเยาวชนในแต่ละสมัย ด้วยมีพฤติกรรมการเรียนรู้ที่มีความต่างไปตามเปลี่ยนแปลงทางสังคม อีกทั้งพัฒนาศักยภาพของผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม ให้มีความสามารถในการใช้เครื่องมือและวิธีการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้มีความหลากหลาย

4.4. เมื่อมีการลงมือปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาแล้ว หลังจากการทำกิจกรรมการสืบทอดวัฒนธรรมแล้ว ควรมีการประเมินผลในลักษณะเดียวกันซ้ำ ทุกครั้งของการดำเนินกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคน หน่อจีแหละ ในกลุ่มเด็กและเยาวชน ของชุมชน

5. การเผยแพร่สู่สังคม

หลังจากมีกระบวนการการสืบทอดวัฒนธรรม การเป่าแคนหน่อจีแหละ ของชุมชน เพื่อใช้ในกิจกรรมการสืบทอดวัฒนธรรมแคนลาหู่ ในฐานการเรียนรู้แคนลาหู่ ของกลุ่มการท่องเที่ยว โดยชุมชนบ้านจำโป้ มีแผนการเผยแพร่สู่สังคม เมื่อสถานการณ์โควิด เป็นปกติ ให้ดำเนินการดังนี้

5.1. การเผยแพร่สู่นักท่องเที่ยว เป็นอันดับแรก โดยการให้เยาวชนมามีส่วนร่วมในการถ่ายทอดสู่นักท่องเที่ยว ตามศักยภาพของเด็กและเยาวชน

5.2. การเปิดชุมชนให้นักท่องเที่ยวหรือผู้ที่สนใจเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรม ประเพณีแล้วเผยแพร่วัฒนธรรมการเป่าแคน โดยผ่านกิจกรรมทางวัฒนธรรมให้สังคมได้ร่วมเรียนรู้

5.3. การเผยแพร่ผ่านสื่อสังคมของรายการต่างๆที่เข้ามาถ่ายทำ หากมีการติดต่อจาก องค์กรเหล่านี้ จะนำเยาวชนเข้ามาเป็นส่วนสำคัญในการร่วมเผยแพร่วัฒนธรรมการเป่าแคน หนองจี่หละ

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลของงานวิจัย เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของ โครงการวิจัยเรื่อง กระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ดำ ในกลุ่มเด็กและเยาวชน พื้นที่การท่องเที่ยว ชุมชนบ้านจำโป อำเภอบางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ตามวัตถุประสงค์ คือ 1. เพื่อสังเคราะห์องค์ ความรู้และวิธีการถ่ายทอดองค์ความรู้วัฒนธรรมการเป่าแคนของ กลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ดำ 2. เพื่อสร้าง กระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ดำจากปราชญ์ชุมชนสู่กลุ่มเด็กและ เยาวชน ในพื้นที่การท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นข้อมูลที่ให้ประโยชน์ต่อการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่า แคนหนองจี่หละ และสามารถปรับประยุกต์กระบวนการเพื่อใช้ดำเนินกิจกรรมการสืบทอดวัฒนธรรม ด้านอื่นๆของชุมชน ในทุกระดับตั้งแต่ระดับครัวเรือน โรงเรียน และสังคม

